

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

TARBIYAVIY ISHLAR METODIKASI

**O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv
metodik birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengash tomonidan
“Kasbiy ta'lim (Iqtisodiyot)” ta'lim yo'nalishi talabalari uchun o'quv qo'llanma
sifatida tavsiya etilgan**

TOSHKENT - 2013

Djuraeva M.T., Abdullayeva R.M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi.O'quv qo'llanma.- T.: TDIU, 2013.-116 b.

Mazkur o'quv qo'llanma bo'lajak pedagoglarni tarbiyaviy ishlar metodikasiga oid bilimlar bilan qurollantirish, tarbiyaviy ishlarni tashkil etish mahoratini shakllantirish masalasiga bag'ishlangan. Qo'llanma to'qqiz bobdan iborat bo'lib, unda asosiy e'tibor tarbiyaviy ishlar metodikasining tamoyillari, vazifalari, tarbiya usullari va shaxs rivojlanishining asosiy qonunlarini tahlil etishga, axloqiy, estetik, ekologik va mehnat tarbiyasining o'ziga xos jihatlarini o'rganishga hamda pedagogik texnologiyalardan foydalanishga qaratilgan. Qo'llanmada O'zbekistonlik pedagog olimlarning keyingi yillarda tarbiya sohasida olib borayotgan pedagogik ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalari o'z aksini topgan.

O'quv qo'llanma Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti ilmiy kengash qarori asosida chop etildi.

Taqrizchilar:

P.f.d., dots. Xakimova M.F. – Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti.

P.f.d. prof. Shodmonova Sh.S- Toshkent Davlat Pedagogika universiteti.

Mundarija

Kirish	5
I BOB. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining nazariy asoslari.....	7
1.1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniga kirish. Fanning maqsadi, vazifasi, asosiy tushuncha va tamoyillari.	10
1.2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining mazmuni, mohiyati va shaxs tarbiyasidagi roli.	10
1.3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining dolzarb muammolari va uni bartaraf etish yo'llari.	11
1.4. Tarbiyaviy jarayonda g'oyaviy-siyosiy-ahloqiy tarbiyani tashkil etish.....	13
1.5. Guruh rahbari ishini rejalashtirish.	17
1.6. Tarbiyaviy ish rejalariga kiritiladigan tahminiy ishlar.....	23
II BOB. Guruh rahbari faoliyatini tashkil etish va boshqarish.....	27
2.1. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi, tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirish.	27
2.2. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlar jarayonini rivojlantirish yo'llari.	30
2.3. Guruh rahbarining vazifalari va shaxsiy sifatlari.....	32
2.4. Guruh rahbarining faoliyati.	34
2.5. Guruh rahbarining tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyati.	38
2.6. Mustaqillik sharoitida tarbiyaviy ishlar jarayoniga va guruh rahbari faoliyatiga qo'yilgan talablar.....	42
III Bob. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirishi usullari.....	46
3.1. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalashga qo'yilgan talablar.....	46
3.2. Guruh jamoasini o'rganish va uni dasturini ishlab chiqish.....	49
3.3. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalash ishini rejalashtiri	51
3.4. Guruh jamoasi bilan ishlash va unga rahbarlik qilish.....	53
IV Bob. Guruh rahbarining oila va jamoatchilik hamkorligida olib boradigan pedagogik faoliyati.....	58
4.1. Tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda "Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi" Kontseptsiyasining o'rni va ahamiyati.....	58
4.2. Guruh rahbarining oila va jamoa bilan olib borgan faoliyati.....	59
4.3. Ota-onalar bilan ishlashning shakl va metodlari.....	61
4.4. Yoshlarni tarbiyalashda oila, mahalla va o'quv yurtining hamkorligini amalga oshirish tamoyillari va bosqichlari.....	65
V Bob. Talabalarni mehnatsevarlik ruhida tarbiyalashda guruh rahbarining roli.....	69
5.1. Mehnat tarbiyasining mazmuni.	69
5.2. Mehnat tarbiyasini singdirishda guruh rahbarining tutgan o'rni.	70
5.3. Talabalarning o'quv mehnatini tashkil etish usullari.....	71
VI BOB. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish shakllari.. ..	75

6.1. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlar mazmuni va unga qo'yiladigan talablar.	75
6.2. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlar shakllari.....	76
6.3. Tarbiyalanuvchilarning o'z-o'zini boshqarishi.....	78
6.4. Darsdan tashqari vaqtlarda ta'lim-tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish usullari.....	82
VII BOB. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o'qitishda yangi pedagogik texnologiya usullaridan foydalanish.	88
7.1. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalarning o'rni.....	88
7.2. Dars jarayonida treninglarni tashkil qilish va uning tarkibiy qismlari.	90
7.3. Treninglarni o'tkazishda guruhlar bilan ishlash va ularga rahbarlik qilish.	92
7.4. Guruh tarkibini almashuvchan xarakterini hisobga olish.....	94
7.5. Sotsiometriya uslubi bilan guruxni o'rganish.....	96
VIII BOB. Tarbiyaviy ishlar yuzasidan ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar.....	100
8.1. O'quv-tarbiyaviy ishlarini amalga oshirishning tashkiliy shakllari va o'tkazish metodikasi.	100
8.2. Guruh majlisini tayyorlash va o'tkazish	104
8.3. Umumiy qoidalar.	106
8.4. Guruh to'g'risida ma'lumot	108
Foydalanilgan adabiyotlar	112

KIRISH

Barkamol shahsni tarbiyalash barcha davrlarda muhim ijtimoiy talablardan biri bo'lib kelgan, ammo bugungi sifati o'zgarishlar ro'y berayotgan bir davrda bu masalaning dolzarbligi yanada kuchayib talab ortib bormoqda.

Respublikamiz mustaqillikka erishgach ta'lim-tarbiya jarayoni qayta ko'rib chiqilib uni rivojlantirish uchun bir qancha yangi asoslar yuzaga keldi. Jumladan "Ta'lim to'g'risidagi" qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» ning yaratilishi ta'limni tubdan isloh qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la halos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash imkoniyatini berdi.

O'zbekiston Prezidenti I.A.Karimov o'zining bir qancha nutq va risolalarida istiqbolga erishishning yo'llari, tamoyillarini aniq va ravshan ko'rsatib bergan. I.A.Karimovning «Istiqlol va ma'naviyat», «O'zbekistonning siyosiy ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari», «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida», «Barkamol avlod orzusi» kabi asarlarida jamiyatning ma'naviy jihatdan yangilanishi va rivojlanishining asosiy negizlari bayon etilgan.

O'tish davrining eng asosiy xususiyatlaridan biri bu - jamiyatning ma'naviy jihatdan yanada yuqori pog'onaga ko'tarilishidir. Chunki o'tish davri birinchi galda jamiyatdan ma'naviy o'sishni talab etadi. Ma'naviy o'sish o'z navbatida fan-texnika, madaniyat, san'at hamda iqtisodiy rivojlanishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ham bugungi kunda ma'naviy fazilatlarini tarbiyalash masalasi o'ta dolzarb masaladir.

O'zbekiston Respublikasining «Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi»da har tomonlama barkamol shaxs-fuqaroni shakllantirish nazarda tutilgan. Bunday natijaga erishish uchun ta'lim-tarbiya jarayonining uyg'unligini ta'minlash, tarbiya jarayonining qonuniyatlarini chuqur o'rganish va bugungi kun talablariga javob bera oladigan barkamol yosh avlodni tarbiyalash usullarini taqiy qilish lozim. Barkamol avlod tarbiyasi ko'p jihatdan bugungi kunda tahsil olayotgan bo'lajak pedagoglarning tarbiyaviy ishlarni tashkil etish mahoratiga bog'liqdir. Shuning uchun bo'lajak pedagoglarni tarbiyaviy ish metodikasiga doir bo'lgan bilimlar bilan muntazam ravishda tanishtirib borishimiz, bu borada malaka va ko'nikmalarni shakllantirishga alohida e'tibor berishimiz lozim. Bunday vazifani bajarish uchun albatta o'quv qo'llanma va darsliklarni bugungi kun talablaridan kelib chiqqan holda ishlab chiqish talab etiladi.

Bugungi kunda tarbiyaviy ishlar metodikasiga bag'ishlangan o'quv qo'llanmalar mavjud. Bulardan biri L.V. Ruvinskiyning «Tarbiyaviy ish uslubiyoti» (1991 y) deb nomlanuvchi qo'llanmadir. Ushbu qo'llanma sobiq Sovet davrida nashr etilganligidan ana shu davr xususiyatlarini va dunyo qarashini o'zida aks ettiradi. Bugungi kunda bizning dunyoqarashimiz, ehtiyojlarimiz va talablarimiz butunlay o'zgargan. Bundan tashqari ushbu qo'llanmada axloqiy, estetik, ekologik tarbiya masalalari deyarli tahlil etilmagan. Bu borada erishilgan oxirgi yutuqlar o'z aksini topmagan.

Keyingi yillarda Rossiyada pedagogikaga oid ko'plab chop etilgan adabiyotlar mavjud masalan: I.P.Podlaso'yning «Pedagogika» nomli darsligi (2006), S.L.Vigman «Pedagogika v voprosax i otvetax» nomli o'quv qo'llanmasi (2006), P.I.Pidkasisto'y

taxriri ostida chop etilgan «Pedagogika» darsligi (2006). Aytish joyizki bu darslik va o'quv qo'llanmalar yangi pedagogik bilimlarga boy, ammo ularda o'zbek xalq pedagogikasining xususiyatlari hisobga olinmagan va eng muhimi bugungi kunda O'zbekistonda olib borilayotgan pedagogik ilmiy-tadqiqot ishlari aks ettirilmagan. Bugungi kunda O'zbekistonda pedagogikaga oid o'quv qo'llanmalar ko'plab chop etilmoqda, ammo ularda asosiy e'tibor tarbiya nazariyasiga qaratilgan bo'lib, tarbiyaviy ishlar metodikasi masalasiga kam e'tibor berilgan.

Biz yuqoridagi fikrlardan va O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 1999 yil 28-sentyabrdagi 288-sonli «Uzluksiz ta'lim tizimini o'quv adabiyotlari bilan ta'minlash to'g'risida» gi hamda 2001 yil 20 fevraldagi 43-sonli «Darsliklar yaratishni jadallashitirish to'g'risida»gi buyruqlaridan kelib chiqqan holda «Tarbiyaviy ishlar metodikasi» fanidan o'quv qo'llanamani ishlab chiqdik. Mazkur o'quv qo'llanmada bugungi kunda tarbiya borasida yuzaga kelayotgan muammolar atroflicha tahlil etilgan va bozor iqtisodiyotiga o'tish davrining har bir shaxs oldiga qo'yayotgan yangi talablari asosida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish masalasi ko'rilgan. Bugungi kunda O'zbekistonda tarbiya borasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalari yoritilgan.

«Tarbiyaviy ishlar metodikasi» kursi oldida ikki vazifa turadi: birinchisi, bo'lajak pedagoglarni tarbiyaviy ishlar metodikasiga oid bilimlar bilan tanishtirish va ana shu bilimlarni mahorat bilan qo'llash malakasini shakllantirishdir; ikkinchisi bo'lajak pedagoglarni tarbiyaviy ishlarni tashkil etish masalasi bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishga tayyorlash. Chunki tarbiya uzluksiz rivojlanib, o'zgarib boruvchi jarayondir. Tarbiya jarayoni har bir tarbiyaviy vaziyatga ijodkorona yondoshuvni talab etadi. Mazkur qo'llanma ana shu vazifalarni bajarishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan.

I BOB. Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniga kirish.

1.1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniga kirish. Fanning maqsadi, vazifasi, asosiy tushuncha va tamoyillari.

Hozirgi kunda yoshlarni barkamol inson, o'z Vatanining ilg'or kishisi sifatida tarbiyalash eng asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan yoshlar davlatimizning kelajagidir.

Yangi asrga qadam qo'yar ekanmiz mamlakatimizda chuqur, keng qamrovli iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy islohatlar amalga oshirilmoqda. Jamiyat ma'naviy yukasalishi va yangilanishi sari yo'z tutgun bir paytda O'zbekiston Respublkasi Prezidentining 1999 yil 3–sentyabrdagi “Respublika ma'naviyat va ma'rifat kengashining qo'llab quvvatlash to'g'risida”gi Farmoni zamiridagi g'oyalar, ulardan kelib chiqadigan asosiy maqsadlar ma'naviyatning ustuvorligini yana bir karra tasdiqlaydi.

Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish – O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir. Ma'naviyat shunday qimmatbaho mevaki, u bizning qadimiy va navqiron xalqimiz qalbida butun insoniyatning ulkan oilasida o'z mustaqilligini tushunib etish va ozodlikni sevish tuyg'usi bilan birgalikda etilgan. Ma'naviyat insonga ona suti, ota namunasi, ajdodlar o'giti bilan birga singadi. Ona tilining buyuk ahamiyati shundaki, u ma'naviyat belgisi sifatida kishilarni yaqin qilib jipslashtiradi. Tabiatga yaqinlik, jonajon ulkaning benihoya go'zalligidan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi. Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushinib etishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi.

Ma'naviyati yuksak shaxslar yurtni tanitadi. Shaxsni esa uning ma'naviy qiyofasi tanitadi. Ma'naviyat – tarbiyadan boshlanadi. Ta'lim– tarbiyasiz ma'naviyatning bo'lmasligi barchaga ayon haqiqatdir. Milliy pedagogika asoschilaridan biri Abdulla Avloniyning “Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot – yo haloqat, yo sadoqat, yo faloqat masalasidir!” degan so'zlari fikrimizga dalil bo'ladi.

Respublikamiz hukumati tomonidan mustaqillikning ilk yillaridanoq, jismonan sog'lom, ma'nan etuk shaxs yaratishga e'tibor berila boshlandi. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik dasturlar, rejalar ishlab chiqildi.

Mazkur “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanining o'qitilishi ham aynan ushbu qarorga asosan pedagogikaga ixtisoslashgan mutaxassislar uchun ishlab chiqilgan. Bunda uslubiyot tarbiya nazariyasining umumiy qoidalariga asoslanishi, lekin ularni takrorlamasligi, bu qoidalarni ro'yobga chiqarish usullarining vositalari, yo'llari va shakllaridan iborat bo'lishi lozim.

Tarbiyaviy ish metodikasini o'rganish talabalarni tarbiyalashning umumiy masalalarini mustaqil, ijodiy va dadil hal qilishga tayyorlashi lozim. Tarbiyaviy ishlarni davr talabiga javob beradigan holatga keltirishi uchun tarbiyaning asosi bo'lgan barcha g'oyalar qaytadan ko'rib chiqilishi, asosiy e'tibor shaxsga

qaratilishi, yillar davomida to'plangan ijobiy tajribadan unumli foydalanish zarurligini taqozo etadi.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy-tarixiy an'analarga, urf–odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy vazifasi esa – shaxsning aqliy erkin fikrlovchi va jismoniy rivojlanishi, uning qobiliyatlarini har tomonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir.

Buning uchun: yoshlarni erkin fikrlashga tayyorlash, hayot mazmunini tushunib olishga ko'maklashish, o'z – o'zini idora va nazorat qila bilishni shakllantirish, o'z shaxsiy turmushiga maqsadli yondoshuv, ularda reja va amal birligi hissini uyqotish;

Talabalarda madaniy hamda dunyoviy bilimlarni egallashga bo'lgan talablarini shakllantirish, malaka hosil qildirish, tobora o'stirib–boyitib borish va estetik tushunchalarni shakllantirish;

har bir o'smirning bilimdonligini va ijodiy imkoniyatlarini aniqlab, ularni rivojlantirish, inson faoliyatini turli sohalarida joriy qilib ko'rish;

Insonparvarlik odobi me'yorlarini shakllantirish (bir–birini tushinadigan, mehribon, shafqatli, irqiy kamsitishlarga yo'l qo'ymaslik) muomala odobi kabi tarbiya vositalari keng qo'llanishi lozim.

Tarbiya – tarbiyalanuvchi shaxsini oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir shaxs, o'smir va yosh yigit – qizning betakror va o'ziga xosligini e'tiborga olish; Amalda tarbiyaviy jarayon yaxlit va uzluksiz ishiga va turli yoshdagi tarbiyalanuvchilarni qamrab olishiga alohida ahamiyat berish lozim.

O'smir yigit va qizlar nafaqat bo'lg'usi katta hayotga tayyorgarlik ko'radilar, balki ana shu haqiqiy hayot bilan yashaydilar.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi “Pedagogika” fanining bir qismi bo'lib, fan sifatida ajralib chiqdi va o'zining nazariy, uslubiy, amaliy asoslarini yaratdi. Natijada tarbiyaviy ishlarning tarmoqlari vujudga keldi. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fani bir necha qismga bo'lib o'rganiladi. Bular quyidagilardir: “Odobnoma fanini o'qitish” metodikasi, “Jamoani tashkil qilish” metodikasi, “Guruh rahbarining tarbiyaviy ishlarni tashkil etish” metodikasi hamda “Yoshlarni tarbiyalashda oila, mahalla hamkorligini amalga oshirish” metodikasi va hokozolar.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi “Pedagogika” fanining bir qismi bo'lib, fan sifatida qaraladi va o'zining nazariy, uslubiy, amaliy asoslarini yaratdi. Natijada tarbiyaviy ishlarning tarmoqlari vujudga keldi.

Demak bu fanni o'qitishdan maqsad kelajakda talabalarimizga ta'lim muassasalarida ta'lim – tarbiyaga davr talablaridan kelib chiqqan holda yangicha yondoshishni, ishni sifat, mazmun jihatdan to'g'ri tashkil etishni o'rgatishdan iboratdir.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy – tarixiy an'analarga, urf – odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

Pedagogik texnika – bu shunday bir malakalar yiqindisidirki, u pedagogga tarbiyalanuvchilar ko'rib va eshitib to'rgan narsalar orqali ularga o'z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. Talabalar bilan bevosita muomala qilishda pedagogning xuddi ana shu malakalari (yoki ularning yo'qligi) uning xulq atvorida namoyon bo'ladi.

Pedagogik mahorat bu fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo'lgan nufuzli rahbarlikning, talabalar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo'lgan talaba shaxsiga mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo'lgan qobiliyat majmuasidir.

Pedagogik texnikani egallashning asosiy yo'llari pedagog rahbarligidagi Mashg'ulotlar (pedagogik texnikani o'rganish) va mustaqil ishlash (kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash) dir. Pedagogik texnika malakalarining individual – shaxsiy tusda ekanligini hisobga olib, pedagogik texnikani egallashda va uni takomillashtirishda kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash, ya'ni talabaning o'zida mohir pedagog shaxsiy fazilatlarini va kasbiy malakalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyat etakchi rol o'ynaydi.

O'zbekistonning mustaqilligi tufayli ota – bobolarimizning axloq – odob haqidagi hikmatli hikoyalari, naql – rivoyatlari yoshlarning ma'naviy qadriyatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Buni biz odobnoma fanining o'qitilishi misolida ko'rishimiz mumkin. Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilishda esa har bir pedagog axloq odob haqidagi bilimlarga ega bo'lishi kerak.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanini o'qitishda jamoani tashkil qilish metodikasiga katta e'tibor beriladi, chunki shaxsni jamoada tarbiyalash bilangina jamiyatni yuksaltirish mumkin. Bu vazifalarni esa biz odatda guruh rahbarlarining zimmasiga yuklaymiz. Guruh rahbarlari o'z navbatida guruhdagi talabalarning bevosita ta'lim – tarbiya jarayoni, ya'ni darslar davomida hamda darsdan keyingi faoliyatini nazorat qilishga ma'suldirlar.

Keyingi yillarda davlatimizda qabul qilinayotgan ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qator me'yoriy hujjatlar, jumladan «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” bozor iqtisodiyoti sharoitida muvaffaqiyatli ishlay oladigan, mustaqil fikrlovchi kadrlarni tayyorlashda oila, mahalla va o'quv maskanlarining nufuzini yanada yuqori pog'onaga ko'tarishni taqozo etadi.

Shu maqsadda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va uni to'g'ri yo'lga qo'yish maqsadida biz sizlar bilan o'qish davomida ushbu uslublardan foydalangan holda darslarni tashkil etamiz va har bir yo'nalishga alohida to'xtalib o'tishga harakat qilamiz.

Yana shuni ta'kidlab o'tish kerakki tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda huquq – tartibot organlari, ijodiy uyushmalar, davlat va nodavlat jamg'armalar, qo'mitalar va tashkilotlar bilan hamkorlikda ish olib borilsa maqsadga muvofiq bo'lar edi.

Tarbiya- ma'naviy manbalar va hozirgi zamon talablari va ehtiyojlarini nazarda tutgan holda, o'qituvchining o'quvchi bilan aniq bir maqsadga qaratilgan o'zaro amaliy va nazariy muloqotidir. Bugungi kunda tarbiya metodlarini quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

1. So'z orqali ifodalash metodi.

2.Ko'rgazmalilik metodi.

3.Amaliy, namuna usuli.

4. Rag'batlantirish va jazolash .

Birinchi guruh - so'z orqali fikrni bayon etish, maslahat berish, yo'naltirish, suhbat, hikoya, ma'ro'za.

Ikkinchi guruh - kinofilmlar, tasviriy san'at, badiiy san'at va adabiyot.

Uchinchi guruh - tarbiya ma'alumotlarini amaliy mehnat xarakatlari orqali berish, o'rnak ko'rsatish, namuna va ibratdan foydalanish.

To'rtinchi guruh - talabalarni yaxshi bajarilgan ish uchun Rag'batlantirish. Rag'batlantirish ma'naviy va moddiy ko'rinishlarda bo'lishi mumkin. Jazolash metodi ham kam ishlatilishiga qaramasdan o'zining ma'lum ta'sir kuchiga ega. Jazolashga - tanbeh berish, qattiq ogohlantirish, uyaltirish kabilar kiradi.

1.2.Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniniing dolzarb muammolari va uni amalga oshirish yo'llari.

Hozirgi kunda yoshlarni barkamol inson, o'z Vatanining Ilg'or kishisi sifatida tarbiyalash eng asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan yoshlar davlatimizning kelajagidir.

Yangi asrga qadam qo'yar ekanmiz, mamlakatimizda chuqur, keng qamrovli iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy islohatlar amalga oshirilmoqda. Jamiyat ma'naviy yukalishi va yangilanishi sari yo'z tutgun bir paytda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1999 yil 3-sentyabrdagi "Respublika ma'naviyat va ma'rifat kengashining qo'llab quvvatlash to'g'risida"gi Farmoni zamiridagi g'oyalar, ulardan kelib chiqadigan asosiy maqsadlar ma'naviyatning ustuvorligini yana bir karra tasdiqlaydi.

Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish – O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir. Ma'naviyat shunday qimmatbaho mevaki, u bizning qadimiy va navqiron xalqimiz qalbida butun insoniyatning ulkan oilasida o'z mustaqilligini tushunib etish va ozodlikni sevish tuyg'usi bilan birgalikda etilgan. Ma'naviyat insonga ona suti, ota namunasi, ajdodlar o'giti bilan birga singadi. Ona tilining buyuk ahamiyati shundaki, u ma'naviyat belgisi sifatida kishilarni yaqin qilib jipslashtiradi. Tabiatga yaqinlik, jonajon ulkaning benihoya go'zalligidan bahramand bo'lish ma'naviyatga oziq beradi, kuchaytiradi. Ma'naviyat o'z xalqining tarixini, uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilish va tushinib etishga suyangandagina qudratli kuchga aylanadi.

Respublikamiz hukumati tomonidan mustaqillikning ilk yillaridanoq, jismonan sog'lom, ma'nan etuk shaxs yaratishga e'tibor berila boshlandi. Bu boradagi ishlarni aniq, maqsadli amalga oshirish uchun davlat ahamiyatiga molik dasturlar, rejalar ishlab chiqildi.

Mazkur "Tarbiyaviy ishlar metodikasi" fanining o'qitilishi ham aynan ushbu qarorga asosan pedagogikaga ixtisoslashgan mutaxassislar uchun ishlab chiqilgan. Bunda uslubiyot tarbiya nazariyasining umumiy qoidalariga asoslanishi, lekin ularni takrorlamasligi, bu qoidalarni ro'yobga chiqarish usullarining vositalari, yo'llari va shakllaridan iborat bo'lishi lozim.

Tarbiyaviy ish metodikasini o'rganish talabalarni tarbiyalashning umumiy masalalarini mustaqil, ijodiy va dadil hal qilishga tayyorlashi lozim.

Tarbiyaviy ishlarni davr talabiga javob beradigan holatga keltirishi uchun tarbiyaning asosi bo'lgan barcha g'oyalarni qaytadan ko'rib chiqilishi, asosiy e'tibor shaxs shaxsiga qaratilishi, yillar davomida to'plangan ijobiy tajribadan unumli foydalanish zarurligini taqazo etadi.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining bosh maqsadi – yosh avlodni ma'naviy axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy, ma'naviy – tarixiy an'analarga, urf – odatlari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, tashkiliy, pedagogik shakl va vositalarni ishlab chiqib amalga joriy etishdir.

Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining asosiy vazifasi esa – shaxsning aqliy erkin fikrlovchi, axloqan barkamol va jismoniy jihatdan rivojlangan shaxsni shakllantirish hamda uning qobiliyatlarini har tomonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir.

Buning uchun: yoshlarni erkin fikrlashga tayyorlash, hayot mazmunini tushunib olishga ko'maklashish, o'z – o'zini idora va nazorat qila bilishni shakllantirish, o'z shaxsiy turmushiga maqsadli yondoshuv, ularda reja va amal birligi hissini uyqotish;

Talabalarda madaniy hamda dunyoviy bilimlarni egallashga bo'lgan talablarini shakllantirish, malaka hosil qildirish, tobora o'stirib–boyitib borish va estetik tushunchalarni shakllantirish;

har bir o'smirning bilimdonligini va ijodiy imkoniyatlarini aniqlab, ularni rivojlantirish, inson faoliyatini turli sohalarda joriy qilib ko'rish;

Insonparvarlik odobi me'yorlarini shakllantirish (bir – birini tushinadigan, mehribon, shafqatli, irqiy kamsitishlarga yo'l qo'ymaslik) muomala odobi kabi tarbiya vositalari keng qo'llanishi lozim.

Tarbiya – tarbiyalanuvchi shaxsini oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir shaxs, o'smir va yosh yigit – qizning betakror va o'ziga xosligini e'tiborga olish;

Amalda tarbiyaviy jarayon yaxlit va uzluksiz ishiga va turli yoshdagi tarbiyalanuvchilarni qamrab olishiga alohida ahamiyat berish lozim.

O'smir yigit va qizlar nafaqat bo'lg'usi katta hayotga tayyorgarlik ko'radilar, balki ana shu haqiqiy hayot bilan yashaydilar.

1.3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi faniniing jamiyatda tutgan o'rni va ahamiyati.

Har qanday faoliyatda sifat va samaradorlikka erishish hozirgi kunimizning muxim talabi xisoblanadi. O'quv yurtidagi asosiy faoliyat o'qishdir. Shuning uchun tarbiya o'qish faoliyati bilan qancha ko'p boqlansa, uning mazmunida tarbiyaviy tomon qancha kuchli bo'lsa, tarbiya bilan ta'lim birligi barcha choralar bilan xal qilinsa, u xolda muvoffaqiyatga erishish shuncha osonlashadi.

Ammo tarbiyaviy ta'sir ta'lim bilan cheklanmaydi. Uning mazmuni darsdan tashqarida talabalar faoliyatini uyushtirish, turli tuman tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etish orqali to'latiladi va xal qilinadi. Mana shu tarbiya jarayonining samarasini oshirish nimalarga bog'liq?

Tarbiyaning samaradorligini oshirish dolzarb va murakkab muammodir. Samaradorlik deganda esa xar qanday faoliyatda eng kam kuch sarflash va

moddiy jixatidan kam xarajat qilgan xolda, qisqa vaqt ichida ko'zlangan maqsadga to'la erishish tushiniladi. Garchi buni tarbiyaga tadbiriq etadigan bo'lsak, unda qulaylik tomoni xam xisobga olinadi. Lekin uning amalda xal qilinishi ma'lum shart-sharoitga bog'liq bo'ladi. Bular, avvalo tajribada qat'iy tizimning bo'lishini taqazo etadi. Tajribadagi tizimchilik istagan pedagogik tadbirning muntazam uyushtirilishi deb tushuniladi. Ba'zi o'quv yurtlarida qobilyatli, ijodiy izlanuvchan gurux rahbarlari tomonidan tarbiyaviy ishlarning maxsuldor natija beradigan tizimi vujudga keldi. Ammo ayrim gurux rahbarlarining tajribasida umumiy tizimning faqat ba'zi tarkibiy qismlarigina bor, xolos. Boshqalarida esa tizim o'rniga turli tadbirlarning tartibsiz to'plamiga duch kelamiz. Ana shunday xolda tarbiyaviy imkoniyat bilan natija o'rtasida uzviylik yo'qoladi. Bu xolning vujudga kelmasligi uchun gurux rahbari faoliyatida tarbiyaviy ishlarning tizimi bo'lishi shart.

Tarbiyaviy ishlar tizimi o'z belgilariga ega bo'lib, gurux rahbari shularni esda tutishi va quyidagilarga rioya qilishi kerak:

1. Tarbiyaviy ish tarbiyaning umumiy maqsadiga bo'ysunishi va ayni paytda aniq vazifaga boqlanish kerak;
2. Tarbiyaning mazmuni, metodi, usuli, tashkiliy shakl va boshqarish jarayonining yaxlit xamda bir butunligini ta'min etishi kerak. Bular o'zaro bir-biriga bog'liq bo'lib ulardan birining o'zgarishi butun tizimning o'zgarishiga olib keladi;
3. Tarbiyadagi dinamiklik-istagan tizim o'z o'tmishiga, xozirgi darajasiga va kelajak istiqbollariga ega bo'lishi kerak;
4. Tarbiyaning boshqarilishi—tarbiyaviy ish tizimi tarbiyachidan qilingan ishning natijasini o'rganib borishni, o'z ishini taxlil qilish uslubini egallab borishni taqazo qiladi;
5. Tarbiya ishlari atrof—muxit bilan davr ruxi bilan boqlanib borishi kerak.

Tarbiyaviy ishlar tizimi o'z mazmuniga ega. Buni tarbiyani umumiy mazmuni va guruxning imkoniyatiga mos keladigan xajmi belgilaydi. Lekin tarbiyaviy ishlar tizimi qotib qolmagan mazmunan va shaklan muntazam yangilanib turishi va bu tarbiya jamoaning extiyoji sifatida vujudga kelishi lozim.

Tarbiyaviy ishning samaradorligiga tarbiyaga majmuaviy munosabat talabi xam ta'sir etadi. Tizim va majmuaviy munosabat o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ulardan biri yo'q joyda ikkinchisi xam bo'lmaydi. Tarbiyaga majmuaviy munosabat tarbiyaning asosiy moxiyati bo'lgan xar tomonlama garmonik rivojlangan shaxsni etishtirish maqsadidan kelib chiqadi.

Majmuaviy munosabat tarbiyaviy ishlarni birlashtirishini, pedagogik ta'sir vositalarni taxlil qilish yo'li bilan gurux rahbari mexnatida yuksak samaraga erishishni ta'minlaydi. Bunda xam bir ish mavzu bilan boqlanib, butun jamoaning ishtiroki shu asosida ta'minlanadi. Gurux rahbari ishidagi majmuaviy munosabat umum maktab tarbiyaviy ishlari zanjiri bilan boqlanishi tufayligina vujudga keladi.

Akademik litstsey, kollejdagi tarbiyaviy ish davri bir qator o'quv yurti tadbirlari atrofiga birlashadi va uning amalga oshirilishida birinchi kursdan uchinchi kursgacha bo'lgan xamma talabalar, gurux rahbarliri, ota-onalar,

barcha o'qituvchilar, «Kamolot» tashkiloti va otaliq korxonalar vakillari qatnashadi.

Masalan: «jonajon o'quv yurtim mening» mavzusidagi umumiy tadbirni olaylik. Xar bir guruxda shu mavzu bilan bog'liq o'lkashunoslik ishlari zanjirli tashkil etadi; dorivor o'simliklarni yiqish o'lka tabiatini bilaqonlarning bellashuvini o'tkazish, ko'rgazma uchun tabiiy ma'lumotlar yiqish, ko'z guldastasi tanlovini uyutirish sayyoxlar musobaqisini (gulxan yoqish, palatki o'rnatish, tez yordam berish, ko'maklashish va boshqalar) tashkil etish, rassomlar, fotosur'atchilar tanlovini o'tkazish va ona Vatan mavzusida insho yozish, sayoxatga chiqish (kichiklarga kattalarga bog'liq) xamda boshqa ishlar uyushtiriladi. «Tabiat fantaziyasi» ko'rgazmasini tashkil etish bilan ishga yakun yaasaladi.

Dasturning bu qadar xilma-xilligi gurux talablarining mustaqilligini oshiradi, ularning sport, sayoxlikka xamda mexnatga oid malaka va ko'nikmalarning sinovdan o'tkazadi, axloqiy tarbiyalanganlik darajasini aniqlaydi. Bunday tadbirlarga «qo'shiq bizga xamroxdir» mavzusida qo'shiqlar festivali o'tkazish; ta'til kunlarida «Biz dunyoning egalarimiz» mavzusida yiqilishlar, sof vijdonli kishilar, «urush oloviga qarshi kurashganlar safiga» mavzusida yosh antifashistlar xaftaligi, bilimlar va ijodiyot ko'rigi, fan va texnika xaftaligi; «Mening mexnatim respublika mexnatiga qo'shiladi» mavzusida mexnat xaftaligi va o'n kunliklari tashkil qilish mumkin. Bu xildagi ishlar o'z mazmuni bilan o'quvchilarda yuksak fuqarolik fazilatlarini shakllantiradi, g'oyaviy-siyosiy mexnat xamda axloqiy tarbiya uyg'unligi ta'minlaydi va ana shular tarbiyadagi namunaviy munosabatni ifodalaydi.

Gurux rahbari tarbiya ishlari tizimidan xam majmuaviy munosabat xa vaziyatni yaratish maqsadida foydalanish kerak. Chunki tarbiyada vazifalar yaratadigan tarbiyani undan o'z maqsadi uchun juda keng va unumli foydalana oladi xam.

1.4. Tarbiyaviy jarayonda g'oyaviy-siyosiy va axloqiy tarbiyani tashkil etish.

G'oyaviy axloqiy tarbiyaning asosiy maqsadi g'oyaviy axloqiy jixatidan etuk va faol yoshlarni tayyorlashdir. Eng muhim vazifalardan esa, bu talabalarni axloq talablariga muvofiq takomillashtirishga tomon yo'naltirishdir. Xar bir talaba o'zini-o'zi tarbiyalashning maqsadini aniqlab olishga yordamlashmoq kerak. Buning uchun xar bir o'quvchining extiyoj va qiziqish darajasini o'rganish ularga o'z extiyojlarini jamiyat manfaatlariga, xal etilayotgan ijtimoiy vazifalarga bo'ysintirishga, o'z jamoasi sharoitida vujudga kelayotgan extiyojlarni ko'ra olishga va nixoyat ularning xal qilishning aniq shart-sharoiti va xaqiqiy imkoniyatlarni topa olishga o'rgatish gurux rahbarining burchidir. g'oyaviy axloqiy tarbiya vazifalarini amalga oshirish, o'quvchilarni g'oyaviylik, baynalmilallik, vatanparvarlik ruxida tarbiyalash; shaxsning faol pazittsiyasini tarkib toptirish; axborotlar oqimida o'ziga to'g'ri yo'nalish oola bilishga o'rgatish; milliy g'oya uchun kurash jarayonida o'zining faol faoliyati bilan ishtirok etishga tayyorgarlik; mexnat faoliyatida g'oyaviy-axloqiy jixatdan tarbiyalashning axamiyati tobora ortib bormoqda.

Talabalarni g'oyaviy-siyosiy, axloqiy jixatdan tarbiyalash, ularda dunyoqarashni shakllantirish asosan darsda xal qilinadi, lekin bu ish gurux rahbari faoliyatida aloxida o'rin tutish kerak. Lekin bu muxim masalani xal etishda gurux rahbari quyidagi vazifalarni majmuali xal qilish kerak:

1. Talabalarni ma'lum bir darajadagi siyosiy bilimlar, dunyoqarashga doir g'oya va tushunchalar bilan qurollantirish;

2. Talabalarda fuqarolik xislarini xosil qilish, ya'ni o'zining mamlakatdagi, xalqi xayotidagi voqealarga aloqador ekanligini anglashiga erishish, vatanparvarlik, baynalmilallik sifatlarini tarbiyalash;

3. Talabalarni ijtimoiy-siyosiy amaliyotga, ijtimoiy foydali ishlarga mexnat faoliyatigafaol jalb qilish yo'li bilan ularda ijtimoiy-siyosiy tajribani barpo etish. Gurux rahbari talabalarining darsda egallagan g'oyaviy-siyosiy bilimlarni darsdan tashqaridagi turli tarbiyaviy ishlar vositasida kengaytirildi. Bu ishlar vaqt o'lchovining chegaralanmaganligi, emotsional ta'sir imkoniyatining kengligi shaxsiy extiyojga muvofiqligi tufayli talabalar tomonidan darsdagidan ko'ra boshqacharoq qabul qilinadi. Bu narsa ya'ni milliy g'oyalar xar bir kishining xulq-atvorida, xar bir jamoa va xar bir tashkilotning faoliyatidagi ishlar bilan uzviy bog'lab olib borilishi lozim. Ana shunga amal qilgan gurux rahbari xar bir talabani va butun gurux jamoasini faol ijtimoiy ishlarga jalb qiladi, ularda ijtimoiy axamiyatga ega bo'lgan faoliyatda qatnashish extiyojini uyqotadi, bu esa g'oyaviy-siyosiy tarbiyaning natijasidir.

Talabalarining o'zlari gazeta va jurnallardan maqolalar to'plami gurux burchagida ko'rgamalar tayyorlashi, maxsus gazetalar chiqarishi, axborotlarni o'zlari mustaqil o'tkazishlari foydaldir. Yuqori kurslarda bu ishlarning mazmuni, shakli va metodlari yanada murakkablashadi, manbalar xajmi ko'payadi va ular xalqaro voqealarga doir ma'ro'zalar talabalar anjumanlari, jamoatchilik muxokamalari, munozaralar shaklida o'tadi.

Siyosiy axborotlar talabalarda siyosiy bilimlarga chuqur qiziqish uyqotish, gazeta o'qish, ichki va tashqi voqealarga doir radio eshittirishlarni va teleko'rsatuvlarni tinglash va kurish extiyojini tarbiyalash kerak. Gurux rahbari bolalarning turli xil voqealar haqidagi o'zaro muloxazalardagi noto'g'ri fikrlarni to'zatishi, ijtimoiy hayotning muhim voqealarini ilmiy asosda sharxlab berishi g'oyat muximdir.

Ayni vaqtda guruh rahbari talabalarining axloqiy shakllanishi, ma'naviy dunyosining tarkib topishi uchun xam qamxo'rlik qiladi. Xalqimiz moddiy farovonligining, madaniy darajasining, ma'naviy dunyosining o'sib borishi, mamlakatimiz ma'naviy xayotida eng ilg'or va eng insonparvar ijtimoiy munosabatlar tizimining qaror topganligi guruh rahbari amalga oshiradigan axloq tarbiyasining muvoffaqiyatini ta'minlash uchun garovdir.

Talabalarining axloqiy shakllanishi faoliyat jarayonida ro'y beradi. Faoliyatni tashkil etish bilan guruh rahbari har bir talaba shaxsini g'oyaviy-axloqiy jihatdan tarkib topishni ta'minlaydi. Talabalarni faoliyatning ma'lum bir turiga jalb qilish aniq maqsadga qaratilishi kerak.

Talabalarni axloq nazariyasiga doir bilimlar bilan qurollantirish va ularni ijtimoiy xayot voqealaridan axloqiy tomonlarni ajrata olishga, axloq

me'yorlariga muvofiq baxolashga o'rgatish bilan guruh rahbari yigit-qizlarning o'z xulqini axloq me'yor va qoidalari nuqtai nazaridan idora qila olishlariga erishadi.

Yoshlar bilan o'tkaziladigan odob va axloqqa oid suxbatlar ulaar ishtirok etadigan ijtimoiy foydali va unumli mexnat, turli xil ijod ishlari «Kamolot» tashkiloti faoliyati bilan uzviy bog'liq tarzda borsagina, ijobiy natija beradi. Axloqqa oid suxbatlar samaradorligini ta'minlovchi muxim shartlardan biri talabalarning ongi bilan xulqi o'rtasidagi birlikni ta'minlash xisoblanadi. Axloqiy bilim berishdan maqad, tashqi ta'sirni ongli xarakat bilan bog'lovchi ichki istakka aylantirishni ta'minlashdir. Bunda u o'ziga ma'lum bo'lgan axloq me'yoriga rioya qilgan xolda to'g'ri xarakat qilish yo'lini tanlab olishga o'rganadi. Masalan, guruh rahbari o'z suxbatini shunday boshlaydi. «Avtobusda ketayotgan bir necha yoshlar qo'llaridagi radiopleyrni baland qo'yib, allaqaysi guruh ijrosidagi sershovqin kuy tinglab borardilar. Keksa ayol ulardan ovozni pasaytirishni iltimos qilib qoldi. Bunga javoban «Eshitgingiz kelmasa quloqingizni berkitib oling» dedi yoshlardan biri. Ikkinchisi esa vaziyatni yumshatish uchunmi, yoki noqulay axvoldan chiqish uchunmi xar xolda «Xolajon, siz zamonaviy kuylarni yomon ko'rarkansiz-da»--dedi, uchinchisi esa, «Siz birginasiz, biz esa ko'pchilikmiz. Ko'pchilikni istagini xurmat qilish kerak buvijon!»-- deb qo'shib qo'ydi. Guruh rahbari talabalar bilan vujudga kelgan ushbu vaziyatni muxokama qilib, o'z fikrlarini bildirishni taklif qiladi.

Axloqiy bilim berishda guruh rahbari bilan oilaviy xamjixatlik g'oyat muxim omildir. Shuning uchun yoshlar bilan bir qatorda ota-onalar o'rtasida xam axloqiy tarbiyaga doir bilimlar tarqatish kerak. Axloqqa oid suxbatlarni bir oyda bir marta o'tkazgan ma'qul. Xar bir suxbatga 7-10 kun tayyorlaniladi. Suxbat vaqti 40-45 minutdan oshmasligi kerak. Navbatdagi suxbatga tayyorlik davrida guruh rahbari xamda yoshlar turli xil faoliyatda ishtirok etadilar. Mavzu tanlashda guruh rahbari mamlakatning ijtimoiy xayotida ro'y berayotgan voqealarga, o'quv materialining mazmuniga, talabalarning axloq me'yoriga doir bilimlari darajasiga asoslanadi.

Axloqiy ongni shakllantirishda guruh rahbari suxbatlar bilan bir qatorda tushuntirish, ma'ro'za, namuna-ibrat kabilardan xa keng foydalaniladi. Ana shu jarayonda u talabaning axloqiy muloxazasini o'stirishga o'zining va boshqalarning xulqini axloq me'yorlari asosida baxolay olishga qaratilgan ishlarga, ularni jalb qilishga aloxida e'tibor berish lozim. Odatda talabalar o'rtoqlarining, atrofdagi kishilarning xulqidagi ijobiy, salbiy tomonlarni baxolay olg'analari xolda o'z xulqidagi tomonlarga u qadar e'tibor berishmaydi va ularda o'z xulqini baxolash ancha kech ko'rina boshlaydi. Mana shuning uchun guruh rahbari talabalarni o'z xulqini baxolash ancha kech ko'rina boshlaydi. Mana shuning uchun guruh rahbari talabalarni o'z xulqini axloq me'yor va talablari asosida quyi kurslardan boshlaboq baxolashga o'rgata boshlashi maqsadga muvofiqdir.

Guruh rahbari axloq tarbiyasini amalga oshirishda xar bir talabaning xulqiga, xarakter xislatlariga aloxida e'tibor berib borishi kerak. Guruhda pedagogik qarovsiz qolg'an, tarbiyasi qiyin bolalarga ham uchraydi. Agar bu

xil bolalarning xulqi o'z vaqtida to'zatilmasa, u jamiyatdagi axloq me'yorlariga xilof yo'nalish kasb etishi ham mumkin. Shuning uchun ham guruh rahbari bu xil yoshning xulqidagi salbiy yo'nalishni qancha tez aniqlasa, uni to'zatishtga qanchalik tez va faol aralashsa, shuncha yaxshi ish qilgan bo'ladi.

Guruh rahbarining axloqiy tarbiyani amalga oshirishi metodik asosga ega bo'lsagina samara beradi. Buning moxiyati guruh rahbarining talabalarni axloqiy rivojlantirishga qay darajada ta'sir qila olishidadir, ya'ni talabaning yoshi, guruhi, shaxsiy xususiyati xisobga olinishi kerak.

Axloqiy mavzular yuzasidan munozaralar o'tkazish talabalarda axloqiy e'tiqod, qarash va nuqtai nazarni shakllantirishning muxim vazifasi xisoblanadi. Munozara vaqtida guruh rahbari betaraf turishi foydalidir. Munozara oxirida guruh rahbari yakun chiqaradi. Munozara uchun yoshlarni to'liqlantirayotgan masalalar mavzu bo'ladi, masalan: «Xayotda o'z o'rnini topishning ma'nosini qanday anglaysiz?», «Yashashning ma'nosi va xayotdan maqsad», «Inson qachon baxtli bo'la oladi?», «Zamonaviy bo'lishning ma'nosi nimada?».

Guruh rahbari xar bir mavzuning mazmuniga kiradigan masalalarni aniqlashda talabalarga yordam beradi.

Masalan: «Xayotda o'z o'rnini topishning ma'nosini qanday anglaysiz?» mavzusi uchun asos qilib quyidagi masalalarni olish mumkin:

«hayotda o'z o'rnini topish» iborasini qanday tushinasiz?

qanday orzuni eskirgan deyish mumkin?

Baxt va xayotdan lazzatlanish, ular o'rtasida farq bormi?

Shaxsiy erkinlikni qanday tushunasiz?

Sizning g'oyangiz kabi masalalarni tavsiya qilish mumkin. «Yashashning ma'nosi va xayotdagi maqsad» mavzusiga.

1. Xayotning «ma'nosi» va «maqsadi» bir xil tushunchami?

2. Xayotimiz qo'ygan qadamimizga qanchalik va qay jixatdan bog'liq bo'lish mumkin?

3. «Qanday yashash kerak», «Nima uchun yashash kerak», bu masalalarning xar birini qanday anglash kerak?

4. «Yashashning ma'nosi» va «Baxt» tushunchalari o'rtasida o'zaro o'xshashlik bormi? Bo'lsa nimada, kabi masalalar asos qilib olinishi maqsadga muvofiqdir. Munozara uchun tavsiya etilayotgan bu mavzular yoshlarning fikrini band qiladigan asosiy mavzular bo'lib, ulardan qaysi birini tanlash, qanday uyushtirish guruh o'quvchilarning extiyojiga, jamoadagi kayfiyat va qiziqishga bog'liq. Bu mavzular mazmuniga kiradigan masalalar xammasi axloq, ma'naviy xayot bilan bog'liq bo'lgan bo'lib, ular yuzasidan yuritiladigan baxslar yordamida talabalar axloqiy bilimga jamiyatdagi odamlar munosabati bilan bog'liq me'yor va qoidalarga oid tushunchalarga ega bo'ladilar, asta-sekin ularda ishonch va qarashlar tarkib topa boradi.

Guruh rahbari faoliyatining mazmuniga kiradigan axloq tarbiyasi faqat yuqoridagilar bilangina xal bo'la qolmaydi. Axloqiy tarbiyani amalga oshirish murakkab jarayon bo'lib, asosiy e'tibor talablarda axloqiy ong, axloqiy xis, tushuncha, muloxaza kabilarga muvofiq axloqiy malaka va odatlarni shakllantirishga qaratilishi kerak.

1.5. Guruh rahbari ishini rejalashtirish.

Tarbiya jarayoni va uning natijasi ishning qay darajada tashkil etilganligi va undan keladigan samaraga bog'liq. Guruh rahbari tarbiya ishini guruh miqyosida xal etishda istiqbolni tasavvur eta olsa, kelajakni ko'ra bilish maxoratiga ega bo'lsagina u muvofaqqiyat bilan ishlay oladi.

hozirgi kunda mehnatni ilmiy asosda tashkil etish davrning muxim talabi bo'lib qoldi. Shu boisdan xam. guruh rahbari ishini ilmiy asosda tashkil etishda quyidagi talablarga rioya qilish kerak: o'z ishida tarbiyaning umumiy maqsadini xisobga olg'a n xolda shu kun uchun muhim bo'lgan aniq maqsadni belgilash: bolalar jamoasining xususiyatidan kelib chiqadigan vazifalarni tushuntirish; tarbiyaning umumiy qonuniyatlari va prinsiplarini, talabalarga ta'sir etishning shakli, metodi, vositalarini yaxshi bilish; bolalar guruhini idora qilish qoidalari va jamoani rivojlantirish qonunlarini bilish kabilar.

Tarbiyada ijod qilmay ishlash mumkin emas. Agar guruh rahbari o'z ishidagi xar bir qadamining pedagogik ma'nosini yaxshi bilsa, u talabalar qalbining muxandisiga aylanadi, aks xolda esa oddiy bir xunarmand bo'lib, qoladi xolos.

So'nggi yillarda talabalarning extiyoji va talabalar doirasi beqiyos darajada o'sib, o'zgaradi. Fan-texnika yangiliklari, ilmiy ommabop kitoblar, yoshlarning texnik va badiiy jurnallari, kino va talabalarni boy manbaalar bilan tanishtirmoqda. Agar guruh rahbarining guruhdagi ishlari talabalarning ana shu axborotlardan kelib chiqayotgan eextiyojlari darajasiga loyiq bo'lmas ekan, unda ishlashda ko'chirmachilik, shaklbozlik vujudga keladi va guruh rahbari tashkil etayotgan ish talabalardan o'sishdan orqada qolg'a nligi uchun unga qiziqish susayadi. Shuning uchun guruh rahbari o'z ishini rejalashtirishda, talabalarning rivojlanish darajasini, extiyojlarini, jamoa taraqqiyoti bosqichlari, kamolot tashkiloti faolligini va imkoniyatlarini xisobga olishi kerak.

Buning uchun guruh rahbarining rejasi:

Birinchi dan, o'z mazmuniga ko'ra g'oyaviy-siyosiy, ijtimoiy foydali yo'nalishga qaratilgan bo'lishi, ya'ni jamiyatning va boshqalarning foydasiga qaratilgan ishlarga aloxida e'tibor berish;

Ikkinchi dan, tarbiyaning yo'nalishini, talabalarga ta'sir etish vositalarini maqsadga muvofiq tanlash, ya'ni reja mo'ljallanayotgan ishlar nimaga va kimga qaratilganligini aniqlash;

Uchinchi dan, rejadagi ishlar aniq - umumiy maqsadga bo'ysuntirilgan, bajaruvchilari, vaqti, ish shakli ko'rsatilgan bo'lishi;

To'rtinchi dan, rejadagi ishlar talabalar kuchiga va yoshiga mos kelishi;

Beshinchi dan, talabalar qiziqishiga asoslanishi va extiyojlaridan kelib chiqishi;

Oltinchi dan, mo'ljaldagi ishlarni bajarishda butun jamoaning va yakka shaxslarning ishtirokini xisobga olish;

Yettinchi dan, bajarilishi lozim bo'lgan barcha ishlar oldindan xammaga ma'lum qilinishi kabi talablarga javob berishi lozim.

Tajribada guruh rahbarining ich xil rejasi o'zini oqladi, bular istiqbolli rejalar (uzoq muddatli mo'ljallab to'ziladi va u ayni paytda guruh, undagi xar bir shaxsni tarbiyalashning umumiy dasturi xam bo'lib xizmat qiladi), taqvim reja (odatda bir oy uchun to'zilib, shu oyning xar bir kuni uchun mo'ljallanadigan aniq ishlarni o'zida aks ettiradi), aloxida tarbiyaviy tadbir uchun to'ziladigan reja konspekt (ba'zan u tarbiyaviy tadbirning ssenariysi deb xam yuritiladi).

Reja qanday bo'lishdan qat'iy nazar tarbiyaviy faoliyat mazmunini, guruh talabalari jamoasining rivojlanish istiqbolini aks ettirish kerak.

Eng yaxshi guruh rahbarlarning ilg'or tajribasi asosida o'zida quyidagi bo'limlarni aks ettiruvchi taxminiy reja chizmasini tavsiya qilamiz:

1. Guruh rahbarining guruh bilan olib boradigan ishlarning asosiy yo'nalishlari bo'limi. Bu bo'lim: «Guruhni tashkil etish», «g'oyaviy axloqiy tarbiya», «Mexnat tarbiyasi va kasb tanlashga yo'llash», «Oila va jamoatchilik bilan xamkorlik» kabi moslamalarni o'z ichiga oladi.

Endi shu masalalarning xar birining mazmunini ko'rib chiqaylik. Guruhni tashkil etish-bunda talabalarning o'zini-o'zi boshqarish o'rgonlari ishiga pedagogik rahbarlikning ta'minlanishi ko'zda to'tiladi. Shu maqsadda guruh majlislarining kun tartibi, ularni tayyorlash va o'tkazish ishlari, faollar bilan ishlash ko'zda to'tiladi. Shu maqsadda guruh majlislarining kun tartibi, ularni tayyorlash va o'tkazish ishlari, faollar bilan ishlash ko'zda to'tiladi.

Mexnat tarbiyasi va kasb tanlashga yo'llashda talabalar uchun o'qish va o'quv ishini oqilona tashkil etish, shuningdek o'ziga-o'zi xizmat, ijtimoiy foydali mexnat, texnik ixtirochilik, kasb tanlash ishlarini tashkil etish bilan bog'liq tadbirlar ko'rsatiladi.

Kechalar, ertaliklar, kitobxonlar anjumani, suxbatlar o'tkazish, ko'rilgan kinofilm va spektaklni muxokama qilish, xavaskorlar to'garagi qo'shiq va badiiy o'qish tanlovi, rasmlar ko'rigi, muzey va ko'rgazmalarga borish, «Talabalar va yoshlar musiqasi» xaftaligi, kino, teatrlarga borish—bularning xammasi estetik tarbiya masalasining mazmunini tashkil etadi.

2. Pedagogik jamoa bilan aloqa bo'limida guruhda dars berayotgan o'qituvchilarni guruh tarbiyaviy ishlariga jalb qilish yo'llari talabalar uchun qo'shimcha Mashg'ulotlar, fan va ijodiy to'garaklar, munozaralar, ilmiy anjumanlar, qiziqarli uchrashuvlar, fan xaftaliklari bilan bog'liq ishlar yoritiladi.

Oila va jamoatchilik bilan ishlash bo'limida esa oila va o'quv yurtining talabalarga qo'yadigan axloqiy talablarni ishlab chiqishga qaratilgan tadbirlar ko'rsatiladi, ota-onalar va jamoatchilikning guruh xayotini va faoliyatini tashkil etishda qanday yordamlar berishlari belgilab chiqiladi, ota-onalar majlislari va ota-onalar uchun tashkil etiladigan suxbat, ma'ro'za anjumanlarning mavzulari, kimning oilasiga borishi va boshqa bir qator ishlar aniqlashtiriladi. Ayniqsa, bu o'rinda jamoatchilik bilan xamkorlik, chunonchi, ishlab chiqarish korxonalarida, turar joylarning oila va o'quv yurtiga yordam beruvchi komissiyalari bilan aloqalar, ularni guruh xayotiga jalb qilish yo'llari va shaklini belgilashda aloxida e'tibor berish lozim.

Rejalashtirishda xar bir bo'limda ko'plab tadbirlarni ko'rsatish shart emas. Chunki xar bir tadbir xamisha bir necha tarbiyaviy vazifani xal qiladi. Ishning muvaffaqiyatini tadyuirlarning miqdori emas balki talabalarga tarbiyaviy ta'sir etishning darajasi sifati va tizimini belgilashni xayotiy tajribalar xam ko'rsatmoqda.

Reja bir oylik, choraklik, yarim yillik qilib to'zilishi mumkin.

Guruh rahbari uchun esa qaysi bir qulay bo'lsa, u shunisini qo'llashi foydalidir. Guruh rahbari rejasi bir nusxada qilib direktor tasdiqidag o'tgach uning (guruh rahbarining)o'zida saqlanadi.

Reja xarakat dasturi bo'lib, amalga oshirilishini ta'minlash uchun taqvim reja to'ziladi. Taqvim bir chorakka, ko'pincha bir oyga mo'ljallanadi. Uning aniq bo'lishi va rejalarining amalga oshirilishini ta'minlanishi uchun guruh rahbari shu muddat ichida o'quv yurti miqyosida o'tishi mumkin bo'lgan an'anaviy ishlarni to'la xisobga olish kerak. Masalan, sentyabrda o'quv yilining boshlanishi bilan bog'liq «Bilimlar kuni, so'nggi qo'nqiroq kuni», «Talaba yoshlar kuni», «O'qituvchilar kuni» an'anaviy ishlardir. Shuningdek, o'quv yurtida xar oyning oxirgi juma kuni «Ma'naviyat va ma'rifat kuni» deb e'lon qilingan va u an'anaga aylangan. Shu kuni guruhlar o'rtasida suxbatlar, bellashuvlar, qo'shiq—she'riyat kechalari, uchrashuvlar va boshqalar o'tkaziladi. Bunda aloxida xafta yoki o'n kunliklar ma'lum bir soxaga bag'ishlanadi, chunonchi sa'nat xaftasi, texnik ijod va fan xaftaligi, mexnat xaftaligi, sport o'n kunligi va xakazolar. Xafta kunlarini xam psixologik imkoniyatga qarab band qilish yaxshi va foydali bo'ladi, masalan, dushanba ancha qiyin o'tadi, shu kunga yorqin, emotsional ta'siri kuchli ishlarni(bayram uchrashuvlari, tanlov natijalarini chiqarish va boshqalar), shanba ancha lanj o'tadi, chunki xafta oxirlab qolg'a nligi tufayli toliqish kuchayadi, shu boisdan xa bunga tetiklik, quvnoqlik baxsh etadigan ishlarni yakshanbaga esa xordiq chiqarib, kuch to'plashga ta'sir etadigan ishlarni mo'ljallash foydali bo'ladi. Taqvim rejaga mavsum xam ta'sir etadi: iliq ko'z, quyoshli baxor kunlari ochiq xavoda o'yin, mexnat bilan bog'liq ishlarni tashkil etish; yomg'irli va ayozli kunlarda og'zaki ish shakllaridan ko'proq foydalanish(ular bino ichida o'tadi) maqsadga muvofiqdir.

To'garak ishlari, yiqin va majlislar, suxbat va ma'ro'zalar munozara va siyosiy o'qish –axborot kabi ish shakllaridan xaftaning o'rta kunlarida foydalanish ayni muddaodir. Taqvim rejada an'ana bo'lib qolg'a n ishlarga keng o'rin beriladi. Odatda esa ularning xamisha bir xilda o'taverishi xollariga duch kelamiz. Bu tadbirlar shu darajada ommalashib ketganki, ular ko'pincha bolalarda xafsalassizlik kayfiyatini uyqotadi va qiziqishlarni sovitadi. Masalan, «Mustaqillik kuni» bayram qilinishi, «Bilimlar kuni» o'tkazilishi bularning barchasi tantanali, badiiy va ommaviy qismdan tashkil topadi. Ammo bu ishlarni uyushtirish shakli bir xilligi tufayli xam uning ta'siri kam bo'lib qoladi va ko'zlangan maqsadga erishilmaydi. Shuning uchun guruh rahbari, aytaylik, armiya kuni uchun o'tadigan ishlarni xar yili yangi mazmunda uyushtirsa va yildan, yilga o'zgartirib borsa, u xolda talabalarining faolligi ortadi, ulardan tashabbus ko'rsatish, manfaatdorlik o'sadi. Masalan, aytaylik, birinchi yili «Vatan ximoyachilar kuni»ga atab bayram kechasi, ikkinchi yili «Motamsaro

ona» xaykaliga gulchambar qo'yish, keyingi yili otish, mo'ljalga olish, to'siqni engish bo'yicha musobaqa uyushtirish rejaga kiritilsa va o'tkazilsa bu mazmuniy jixatidan rang-barang bo'ladi. Bu ishlarga tayyorgarlik davrida armiyamiz tarixiga oid badiiy va ommabop kinofilmlarni tomosha qilish va muxokama etish, mo'yqalam ixlosmandlari tanlovini e'lon qilish kabilar xam rejadan o'rin olish kerak. Agar xar yilii ana shu ishlardan biri tanlanib taqvim rejaga kiritilsa, natija yaxshi bo'ladi.

Guruh rahbarining rejasidagi guruhning faoliyatiga oid ishlar bir necha parallel guruh qatnashuvida kuchlarning birlashtirib o'tkazilishi vaqtini va kuchni tejaydi. Guruh rahbari tanlaydigan guruh faoliyati ma'lum bir aniq maqsadga bo'ysindirilsa, samarali bo'ladi. Masalan, «Kamolot» tashkilotining tashkil topishi guruh rahbarining yangi a'zolarining yetakchilik, tashkilotchilik imkoniyatini ta'minlashga, umumjamo'a tashkilotida yoshlarning biror ishni bajarish va boshqalarga erishishni uyushtirishga xamda ularni guruhning an'analarini yaratishga qamxo'rlik qilish maxoratiga bog'liq. Rejada ana shu maqsadga xizmat etadigan aniq ish shakllari aks ettirilishi zarur.

Guruh rahbarining taqvim rejasi quyidagi chizmada bo'lishi mumkin. Biz keltirgan bu ish taxminiydir. Ammo xar bir guruh rahbariga o'z guruh sharoiti va imkoniyatiga qarab ishini rejalashtirish va taxlil qilishda u namuna bo'la oladi.

Guruh rahbari o'zi uchun bir xaftaga mo'ljallab reja to'zib olsa yaxshi bo'ladi. Bunga kundalik ish mazmuni, bajaruvchilar ko'rsatiladi, xaftalik reja qisqa vaqtga mo'ljallanganligi uchun xam u guruh xayotida, o'quv yurtida, ijtimoiy xayotda ro'y beradigan voqea va xodisalarga tasodifiy vujudga kelgan extiyoj va zaruriyatlarga muvofiq ishlarni belgilash va tegishli o'zgartirishlar kiritish uchun qulaylik tuqdiradi

Bu rejani quyidagi chizmada tuzish mumkin.

1-jadval

Xafta kunining yo'nalishi va sanasi	Tadbir va bajaruvchilar	uni	Tadbirning taxlili va pedagogik xulosa.

Bu erda xafta kuning yo'nalishlari deganda xaftaning har bir kunini ma'lum faoliyatga ajratish ko'zda to'tiladi. Masalan, dushanbani siyosiy maorif uchun; seshanbani matbuot, sanoat saroylari ishi uchun, chorshanbani mexaniq kuni, yiqilishlar uchun payshanbani sa'nat bayramlari va tadbirlari, nazorat ishlari o'tkazish uchun, jumani to'garaklar va turli Mashg'ulotlar uchun, shanbani guruh soati, ota-onalar yiqilishlari, sayoxat, uchrashuv, bellashuvlar o'tkazish uchun, yakshanbani esa dam olish kuni, quvnoqlar starti, sport musobaqalari

o'tkazish bilan bog'liq faoliyatga ajratish ancha maqsadga muvofiq bo'ladi. Bulardan bo'zlari guruhda, bo'zlari o'quv yurti miqyosida o'tadi.

Guruh rahbari o'z talabalari bilan o'tkaziladigan har bir tadbiri uchun alohida reja tuzish xam tavsiya etiladi. qat'iy dastur va darsliklari bo'lgan har bir minutlik dars o'zining barcha bo'limlari va minutlarigacha xisobga olinib dasturlashtiriladi-yu, lekin negadir tarbiyaviy ishlar tajribasida ma'lum mavzudagi tarbiyaviy soat, baxslar, majlis, siyosiy axborot kabilar ko'pincha xech qanday dastursiz, rejasiz o'tkaziladi va bunday xollarni har qadamda ichratishimiz mumkin. Aslida esa tarbiyaviy tadbirning rejasini ishlab chiqish dars rejasidan xam ko'ra murakkabroqdir. Bu xildagi reja uchun qo'yiladigan talablar oldindan batafsil aniqlanib, uning reja uchun qo'yiladigan talablar oldindan batafsil aniqlanib, uning mazmuni o'ylab chiqilsagina samarador tarbiyaviy tomoni yuqori bo'ladi.

Bu reja va konspektida quyidagi bo'limlar bo'lishi va har bir bo'limlar yuzasidan tegishli tayyorgarlik ishlari olib borilishi kerak.

- 1.Ishning shakli va mazmuni.
 - 2.Tarbiyaviy maqsad, shu ishda xal qilinadigan vazifa.
 - 3.O'tkazish vaqti-kuni, soati.
 - 4.Tanlab olingan tadbir shakli o'tadigan joyi.
 - 5.Tadbirning dasturi.
 - 6.Tayyorgarlik davrida qilinadigan ishlarning turi, yo'nalishi.
 - 7.Kerak bo'ladigan jixozlarni, bezaklarni tayyorlash.
 - 8.Guruh rahbarining ushbu ishdagi ishtiroki va mavqei.
 - 9.Ishning natijasini taxlil qilib, kamchiliklarni belgilash.
- 2-jadval

O'quv xaftasi	Tarbiyaviy ishning asosiy mazmuni	Kundalik ishlar	Ish natijasi va ko'zatishtlar taxlili
1-21 mart	Shanbalikda qatnashish va chorak yakunlariga bagishlangan majlisda ishtirok etish	6.III.o'z-o'ziga xizmat etishni tekshirish 7.Sh. siyosiy axborotlar bilan uchrashuv. 9.Sh siyosiy axborotda qatnashish. 10.Sh guruh yiqilida qatnashish 11.Sh guruh bilan xaqida maslaxatlashish.	Axbort sust, siyosiy axborotchilar faktlarni sharxlashga qiynalishdi. Majlis faol va jonli o'tdi, faollarda ma'suliyat xissi ortib boryapti.

Respublikamiz istiqloлга erishgandan so'ng ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sohalarda, mustaqillik sharofati tufayli juda katta ijobiy o'zgarishlar vujudga keldi.

Jumladan:

-siyosiy mustaqillik tufayli ichki va tashqi siyosatdan Respublikamiz o'z qadriyatlari asosida jaxonning ko'pgina mamlakatlari bilan boqlandi, nufuzli tashkilotlarga teng xuquqli a'zo bo'ldi, diplomatik aloqalar o'rnatildi;

-iqtisodiy mustaqillik tufayli tabiiy zaxiralarga boy giosiyosiy nuqtai nazardan ancha qulay xududda joylashgan yurtimiz xo'jalikni yuritish xuquqi qo'lga kiritildi va xalqimiz farovonligi yo'lida ulardan foydalanishga shart-sharoitlar yaratildi;

-ma'naviy mustaqillik tufayli xalqimizning istiqlolg'a, ozodlikka o'z davlatiga ega bo'lishiga, adolatli jamiyat qurishga bo'lgan azaliy orzu-umidlari ro'yobga chiqdi. Mustaqillik tufayli biz bugungi kunda barqaror bozor iqtisodiyotiga, ichki va tashqi siyosatga, demokratiyaga asoslangan xuquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurishga kirishdik.

Bugungi kunda milliy mafkurani to'g'ri va aniq anglab etish xayotiy extiyoj darajasiga ko'tarildi. Chunki XX asrning oxiri va XXI asrning boshlarida qudratli davlatlar va ba'zi bir siyosiy markazlar o'z maqsadlarini amalga oshirish uchun o'z ta'sir doirasiga olmoqchi bo'lgan mamlakatning axolisini ongini o'ziga qaram qilishga qaratilgan «Ilg'or»g'oyalarni ilgari suradilar, axoli orasida tarqatdilar. Ba'zi bir kimsalar, ya'ni minglab istiqlol mafkurasini tushinib etmaganlar, shoshqaloqlik qilib ularning xiyla – nayrang bilan ishlatgan to'riga tushib qoladilar. Xozirgi paytda sodir bo'layotgan ayrim salbiy xolatlar, nojo'ya xatti-harakatlar, yovo'z ishlar avvalo mafkuraviy bo'shliq tufayli sodir bo'lmoqda. Shuning uchun xam oliy va o'rta maxsus xamda umumiy o'rta ta'lim maktablarida olib borilayotgan turli ta'lim yo'nalishlari mazmunida, shu jumladan, geografiya ta'limi mazmuniga milliy istiqlol mafkurasining asosini, uning xususiyatlarini singdirish xozirgi kunning eng dolzarb masalasi deb qarash lozim. Mustaqillik tufayli respublikamiz xozirgi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot jarayonida ikkita tarixiy vazifani xal etmoqda:

Birinchiidan, kuchli davlatchilik barpo etilayotir, respublikamiz xam siyosiy, xam iqtisodiy jixatdan mustaqillikni mustaxkamlaydi;

Ikkinchiidan, bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tayotir.

Milliy istiqlol mafkurasini xalqimiz azaliy an'analariga, udumlariga, tiliga, diniga, ruxiyatiga asoslanib, kelajakka ishonch, mexr-oqibat, inson, sabr-toqat, adolat, ma'rifat tuyg'ularini ongimizga singdiradi, kishilarda yaxshilikka intilish xissini tarbiyalaydi. Shuning uchun xam geografiya ta'limi mazmuniga milliy istiqlol mafkurasining asl moxiyati va maqsadini anglab etish, jamiyatimizning bugungi o'zgarishlariga odamlarning ongli munosabatini uyqotish, vatanimiz manfaatlarini har narsadan ustun qo'yuvchi chinakam vatanparvarlar, kelajagi buyuk davlatni barpo etishga qodir va sodiq kadrlarni tayyorlashga qaratilgan milliy istiqlol mafkurasini singdirish muhimdir. Albatta milliy istiqlol mafkurasini yoshlar ongiga singdirishga falsafa, siyosatshunoslik, dinshunoslik, iqtisodiyot nazariyasi kurslari va ayniqsa, tarix fanining xissasi katta. Chunki mafkuraning falsafiy asoslari o'z davrida tarixiy yillar davomidagi geografik shart-sharoitlarning ta'sir doirasini unutmasligimiz kerak.

Shuningdek, geografiyaning mazmunini uning majmualigi, xududiyliги, bir butunligi bilan bog'liqligi xam mafkurani shakllanishi va takomillashuviga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Geografik mavzular mazmunini qiyoslash, taqqoslash va aniq taxlil qilish xam mafkuradagi farqlarni to'g'ri anglashga yordam beradi, uni takomillashtiradi. Geografiyadagi geografik o'rin, tabiiy sharoit, mavzularida ma'lumotlarni aniq yoritish ishonch xissini uyqotadi.

1.6. Tarbiyaviy ish rejalariга kiritiladigan taxminiy ishlar.

Tarbiyaviy ishlarning taxminiy rejasi quyidagi bob va qismlardan iboratdir: Guruh tavsiyanomasi. Rejaning bu qismida guruh to'g'risida ma'lumot, talabaning kimligi, harakteri, savodxonligi, tarbiyalanganligi butun guruhni oldinga qarab yuksalib borishi, yordamga muhtoj talabalar, to'garaklar fakultativ Mashg'ulotlar, darsdan tashqari tashkilotlarda qatnashish, jamoada qizlar bilan o'g'il bolalar, faollar o'rtasidagi munosabat, tarbiyasi qiyin talabalar, yangi jamoat topshiriqlari, yozgi oromgohlarda qatnashish haqida umumiy ma'lumotlar beriladi.

Tarbiyaviy masalalar. Rejaning bu qismida ta'lim va tarbiyaning eng dolzarb masalalari, tarbiyaviy ishlarning strategiya va taktikasi, guruhda tarbiyaning qaysi turiga ko'proq ehtiyoj borligi, guruh bilan birgalikda talabalarning yoshi, o'quv yurti muhiti haqidagi fikrlar joy oladi. Reja tuzishda tarbiyaviy masalalarni tanlash, tarbiyaviy chora-tadbirlarni belgilashda o'quv yurtining muammolari, albatta, hisobga olinishi lozim.

Guruhning faoliyati turlari va asosiy vazifalari. Dunyoqarash asoslarini shakllantirib tarbiyalash. Rejaning bu qismida o'quvchilarga dunyoqarash asoslarini shakllantirishga oid ishlar siyosatni tushuntirish, olamning bir butun materiya ekanligi, tabiat qonunlari va hodisalarni sharhlash, tarixiy yodgorliklarni tomosha qilish va ularni asrash asosiy o'rin egallaydi.

Bu qismda tarixiy kunlarni nishonlash milliy an'analarni (Navraz, mehrijon bayramlari) o'tkazish ham kiritiladi. Tarbiyaning to'rini to'la amalga oshirish uchun guruh rahbari o'z guruhi o'quvchilarini to'garaklar va klublarga a'zo qilishi lozim. Bular orqali esa guruhda milliy g'oya asosida, vatanparvarlik va baynalmillik, pok vijdonlik, dushmanlarga nafrat, siyosiy hushyorlik ruhida tarbiyalash lozim.

Siyosiy sezgirlik tarbiyasi va jamoat faoliyatining taraqqiyoti. Ish rejasining bu qismida g'oyaviy, siyosiy, vatanparvarlik, vatan, do'stlik, baynalmilliy tarbiyaga o'rin beriladi. Tarbiyaviy ish rejasining bu qismini tartibga keltirishda guruh rahbari o'quvchilarning fidokorlik hissini takomillashtirish, jamoat faoliyatini va uning jamiyatdagi mavqei, Vatan madhiyasi. Gerbi, Konstitutsiya va bayrog'imiz, millatlararo do'stlik, turistik ishlar. O'lkashunoslik, iqtisodiy, ekologik, siyosiy-ma'orif ishlarini rejalashtirishni lozim.

Siyosiy sezgirlikni shakllantirish va rivojlantirishda quyidagi mavzularni: "O'zbekiston", "harbiy vatanparvarlik"ni dastlabki ish mavzusi qilib olish lozim. Bu narsaga ilova qilib siyosiy ro'znoma va oynomalarga obuna qilish, ularni baynalmilliy, do'stlik klubiga a'zo etish, siyosiy maktab radiokanalining sharhlovchilar guruhiga jalb qilish, harbiy sport o'yin larga jalb qilish ham zarur.

Talabalarni bu narsaga jalb etish ularning siyosiy saviyasini ko'taridi, Vatanga bo'lgan mehrini oshiradi.

Guruh rahbari avval boshdanoq shakllantirilayotgan talabalar jamoasi faqat guruh doirasida qolib ketmasin. O'y – niyatlari va ishlari bilan ta'lim muassasasi, shahar hayoti bilan ham boqlanishi uchun choralar ko'radi. U metall parchalari to'plash, territoriyalarini yiqishtirish, daraxt ko'chatlari o'tqazish kabi musobaqalarda talabalar shaxsiy quvonchi yoki o'z Mag'lubiyati alamini boshdan kechirmasdan, umumiy xulosani va umumiy ishga o'zlari qo'shgan hissani tahlil etishlari to'g'risida qamxo'rlik qiladi. Afsuski hamma pedagoglar ham bu qoidaga rioya etishmaydi. Ular asosiy e'tiborni guruhning ichki ishlariga qaratadilar. Musobaqa, agar undan jamoaning rivojlanish darajasi va talabalarning yosh hisobga olingan tarzda foydalanilsa, jamoani shakllantirishning samarali vositasi hisoblanadi.

Guruh o'z navbatida umuta'lim muassasasi musobaqasiga qo'shilishi mumkin. Bu ancha ma'suliyatli ish. Uning muvaffaqiyati ko'p jihatdan faollarning uyushqoqligi, tashabbuskorligi va mustaqilligiga bog'liq bo'ladi.

Guruh rahbarlari talabalarning ota-onalari bilan ham xilma-xil mashgulotlarni birga kushib olib borishsa yanada maqsadga muvofiq bo'ladi. Buning uchun o'qish mobaynida ikkita umumta'lim mashgulotini va har bir guruh ota-onalari uchun 6 tadan 9 tagacha mashgulot o'tqazish ko'zda to'tilgan. Mashgulotlar shunday tarzda kuriladiki, ota-onalar pedagogika, psixologiya va fiziologiya asoslari izchil kursini o'zlashtirib, farzandlari bilan kursdan -kursga utgandek bo'lishadi. Kurs talabalarning yosh xususiyatlariga muvofik va ta'limning har bir yilidagi ta'lim-tarbiya vazifalarini xisobga olib qurilgan.

Ota-onalarga pedagogik bilim berishni amalga oshirishda faqat bilim berib kolmasdan, ularni tarbiya soxasidagi amaliy malaka va ko'nikmalar bilan kurollantirish, ularning pedagogik fikrini uygotish, mustaqil shugullanishga undash, maqsadga muvofik (tarbiya nuqtai nazaridan) oila ichki munosabatlarini yo'lga qo'yish goyat muhimdir.

Pedagogik, ma'ro'za — pedagogik bilim berishning eng mashxur shakllaridan biri. Keyingi paytlarda ota-onalarga pedagogik bilim berish keng miqyos kasb etib, korxonalaridagi, klublar, madaniyat uylari xo'zuridagi, turar joylardagi va xokazolardagi ota-onalar pedagogika universitetlari va lektoriylari orkali turli shakllarda amalga oshirilmokda.

Ota-onalar uchun lektsiyalarni aniq material, ijobiy namunalar asosida, adabiy manbalar, diapozitivlar va boshqa kurgazmali qo'llanmalardan foydalanib o'tqazish maqsadga muvofikdir. Ota-onalarning oilaviy tarbiya tajribalari xakidagi shikoyalari goyat qiziqarli va tushunarli bo'ladi.

Ota-onalarga pedagogik bilimlarni ma'lum qilibgina kolmasdan, ularni o'z farzandlari shaxsini muljallay olishlariga, ota-onalar undan nima chiqish ini oldindan bilishlari va uni tarbiyalash rejasini to'za olishlariga urgatish yaxshi natija beradi.

Ota-onalarimizning yuksak ta'limiy va madaniy darajasi pedagogik va psixologik ta'sir etish sifatinn oshirishni talab etadi. Xo'sh, buni qayerda o'rganish mumkin? Eng yaxshisi — ota-onalar bilan bevosita muomalada, pedagoglarning bu yo'nalishdagi ijodiy jamoa ishida o'rganish mumkin.

O'g'ilyotgan ma'ro'za samaradorligini oshirish maqsadida har bir ma'ro'zada kamida uch maqsad: qiziqtirish, tushuntirish, ishontirish maqsadining amalga oshirilishiga erishish muhimdir. Agar bu maqsadlarning birontasi bajarilmasa, lektsiyani muvaffaqiyatli deb bo'lmaydi. Aytib utalgan har bir maqsadga o'ziga xos usullar bilan erishiladi. Masalan, tinglovchilarni siyqasi chikmagan muqaddima bilan qiziqarli xikoya, parcha va xokazo), lektsiyaga yangilik jixatini kiritish bunda ma'lum bo'lgan xodisada tinglovchilar e'tibor bermagan qandaydir yangi narsa ochiladi), tinglovchilarning qiziqishlarini qnoatlantirish va xokazolar bilan qiziqtirib olish mumkin. Lektorning extiroliligi, uning ota-onalar kechinmalariga sherik bo'lishi, ularning xis-tuygulariga ta'sir ko'rsatishi, yorokin, xayotiy misollar va xokazolar tinglovchini ishontirishga yordam beradi. Ota-onalarda pedagogik bilimlarni tuldirish, egallangan bilimlarni faol anglab etish, ulardan oilaviy tarbiyada foydalanish extiyojining kuchayishi o'tkazilgan lektsiya samaradorligining muhim mezon bo'ladi.

Birinchi xolda konferentsiya ancha aniq tusda bo'ladi, shundan keyingi xollarda umumiy tusda bo'lib, Ko'prok ota-onalarni kamrab oladi. Ularning kaysinisini tanlashni guruh rahbarining o'zi etilgan muammolarni, uning bunday konferentsiyalarni o'tqazish yuzasidan shaxsiy tajribasini, o'quv muassasasida qaror topgan an'analarni, ota-onalarning faolligini va xokazolarni e'tiborga olib tanlaydi. Odatda konferentsiya mavzui guruhda, ta'lim muassasasida, mikrorayonda, jumxuriyatda, mamlakatda etilgan muammolar bilan belgilanadi. Shu munosabat bilan konferentsiya mavzuini ota-onalarning o'zlari, guruh rahbari, ta'lim muassasasi, rayon rahbariyati va xokazolar taklif etishlari mumkin.

Ham nazariy jixatdan, ham oilaviy tajribani tanlash va umumlashtirish jihatidan puxta tayyorlash har qanday konferentsiyani o'tqazish ning so'zsiz shartidir. Asosiy tayyorgarlik ishlari guruh rahbari rahbarligida amalga oshiriladi, u ota-onalar komiteti bilan birgalikda konferentsiyani tayyorlash va tashkil etish rejasini to'zadi.

XULOSA.

Ushbu bo'limda Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining hozirgi kundagi ahamiyati, maqsadi va vazifalari uning tarmoqlar kabi mavzulari yoritib berildi. Demak bu fanni o'qitishdan maqsad kelajakda talablarimizga ta'lim muassasalarida ta'lim – tarbiyaga davr talablaridan kelib chiqqan holda yangicha yondoshishni, ishni sifat, mazmun jihatdan to'g'ri tashkil etishni o'rgatishdan iboratdir.

Nazorat uchun savollar.

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining maqsad nimalardan iborat?
2. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining oldiga qanday vazifalar qo'yilmoqda?
3. Tarbiyaviy ishlar metodikasi fanining qanday yo'nalishlari mavjud?
4. Tarbiyaviy ishlarni to'g'ri yo'lga qo'yish uchun nimalarga ahamiyat qilish kerak?
5. Tarbiyaviy ishlarni uzluksiz olib borishdan maqsad nima?
6. hozirgi kunda “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” faninig oldida qanday muammolar mavjud?
7. Bu muammolarni bartaraf etish uchun qanday chora – tadbirlarni qo'llash lozim deb o'ylaysiz?

Adabiyotlar:

1. “Ta'lim to'g'risida”gi qonun. T., 19?.
2. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” T., 19?.
3. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. T., 1999.
4. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. P.I.Ruvinskiy. – T. 1991 y.
5. Talaba ma'naviyatini shakllantirish (qo'llanma) – Toshkent – 2000. J.q.Yo'ldoshev.
- 6.«Pedagogika» V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mixenko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004
7. www.school.edu.ru.
8. www.inter-pedagogika.ru.

II BOB. Guruh rahbari faoliyatini tashkil etish va boshqarish.

2.1. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni olib borishi

Hozirgi davrda o'quv muassasalar va ulardagi o'quv, tarbiya jamoa oldida juda katta ijtimoiy ahamiyatga moliq vazifalar qo'yilmoqda.

Oliy o'quv yurti yosh avlodning dunyoqarashini tarkib toptirish, g'oyaviy va siyosiy jihatdan chiniqtirishi yuksak axloqiy fazilatga ega qilishi mehnatga va ongli kasb tanlashga tayyorlash lozim. Bu vazifalarni hal qilishda guruh rahbari muhim rol uynaydi. Chunki u bir guruh sharoitida tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan ishlarni tashkil etadi va boshqaradi. Guruh rahbarining ko'p qirrali vazifasi va funktsiyalari "Ta'lim to'g'risida" gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da , "O'quv yurti ichki nizomlari"da bayon qilingan bo'lib, unda o'qituvchilarga, ota-onalarga va guruh rahbarlariga tavsiyalar berilgan; aqliy, axloqiy, mehnat, estetik va jismoniy tarbiyaning vazifasi va mazmuni guruhlarga nisbatan moslashtirilgan.

Ana shunga ko'ra guruh rahbari quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. O'ziga yuklatilgan guruhda tarbiyaviy ishlarni amalga oshiradi. Bu vazifani bajarishda u yoqliz emas. Shu guruhda dars berayotgan turli fan o'qituvchilari bilan yaqin hamkorlikda va ularga suyanganda holda o'quvchilarda dunyoqarash asoslarini shakllantiradi, axloq tarbiyasini amalga oshiradi. "Kamolot" tashkiloti xamkorligida, muntazam suratda ularga tayanib va kundalik ishda yordam uyushtirib talabalar bilan darsdan tashqaridagi xilma-xil ishlarni tashkil etadi va guruh jamoasini mustahkamlaydi.
2. O'quvchilarning birligiga bo'lgan qiziqishini va qobiliyatini o'stirish, har bir o'quvchining individual-ruhiy xususiyatini hisobga olg'anda holda kasbga uyuntirish va hayotiy maqsadlarni shakllantirish – guruh rahbarining alohida vazifasidir. Ayni paytda u har bir o'quvchining sog'ligini mustahkamlashga ham e'tibor beradi.
3. Guruh rahbarining diqqat markazida talabalarning yuqori darajada o'zlashtirishini ta'minlash masalasi turadi. Buning uchun u har bir talabaning kundalik o'zlashtirishidan voqif bo'lib turadi, orqada qolayotganlarga o'z vaqtida kechiktirmay yordam uyushtiradi.
4. Guruhdagi talabalarning o'z-o'zini boshqarish ishlarini yo'naltiradi, ular ishtirokida guruh jamoasining ijtimoiy foydali ishlardagi ishtirokini ta'min etadi, o'quv yurti miqyosida uyushtirilayotgan muhim tadbirlarda o'z guruhining faol qatnashishini ta'minlaydi.
5. Guruh talabalarining ota-onalari, korxonalar va muassasalardagi, turar joylardagi oila va o'quv yurtiga yordam beruvchi homiy mahallalar bilan yaqin aloqa o'rnatadi.
6. Guruh rahbari shu guruhda dars berayotgan barcha fan o'qituvchilari o'rtasida, o'quv yurti bilan oila o'rtasida talabalarga nisbatan yagona talablar o'rnatilishiga erishadi, ota-onalarga pedagogik bilimlar tarqatib, oila bilan o'quv yurti o'rtasidagi aloqani mustahkamlaydi.
7. Guruh rahbari o'z guruhidagi turli hujjatlarning : guruh jurnali, o'quvchilarning reyting daftarchasi, shaxsiy hujjatlari, turli xil reja va hisobotlarni yuritadi. Ko'rinib turibdiki, vazifva keng va murakkab, ularni muvaffaqiyatli hal qilish guruh rahbarining shaxsiy sifatlariga ham bog'liqdir. Guruh rahbarining shaxsiy sifatlariga

qo'yiladigan talablar o'qituvchiga qo'uyiladigan farq qilmaydi. Lekin guruh rahbari asosiy tarbiyachi, bolalar ma'naviy jihatidan andoza oladigan shaxs bo'lganligi uchun ham bu talablar uning shaxsiy fazilatiga aylanib ketishi bilan tarbiyada alohida o'rin egallaydi.

Tarbiyaviy ishlarning sifat va samaradorligi, avvalo tarbiyachining g'oyaviy ishonchiga va siyosiy ongining darajasiga bog'liq.

Guruh rahbari o'zining g'oyaviy-siyosiy ongini oshiradi. Bu guruh rahbariga bolalarni onglilik ruhida tarbiyalashga, ular orasiga begona ideologiya va yomon xulqning kirib borishiga qarshi kurasha olish imkoniyatini bera oladi. Guruh rahbarining axloqiy obro'si hayot darajada yuqori bo'lishi ham bu o'rinda muhimdir. Guruh rahbari ana shundagina tarbiyaviy ta'sir kuchiga ega bo'ladi. Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari, ma'naviy qiyofasi o'quvchilar ongining va xulqining shakllanishida katta ta'sir ko'rsatadi. Guruh rahbari uchun kasbiy malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishning o'zi etarli emas. O'z tarbiyaviy faoliyatida yuksak darajadagi fuqarolik fazilatlari, intizomi va odamiyligi, axloqiy sifatlari bilan ham ta'sir o'tkazadi. Chunki tarbiyachilik talanti juda ko'p sifatlarni chuqur bilish, keng fikr doirasi, ishga jon dildan ko'ngil qo'yish bolalarga bo'lgan cheksiz muxabbat, muomalada nazokatlik, qalb yoshligi, serzavq, temperament, aql va odoblilik namunasi, aloqada nazokat va sipolik, vazminlik va kamtarlik kabi fazilatlarning bo'lishini taqozo qiladi. Bunda yana tarbiyachilik texnikasi qo'shilsa ishda muvaffaqiyat ta'minlanishi tabiiydir. Tarbiyachilik texnikasi guruh rahbarining asosiy qurolidir.

Guruh rahbaridan madaniyat darajasining kengligi, pedagogik odob talablariga rioya qilish, har bir talaba shaxsini inson sifatidahrmat qilish bilan unga nisbatan talabchanlikni unutmastlik, tashkilotchilik malakalariga ega bo'lish, o'z malakasini tinimsiz oshirib borish bilan ishga ijodiy yondoshish talab qilinadi. Muhimi shundaki, guruh rahbarining o'zi bolalarda tarbiyalamoqchi bo'lgan g'oyaviy-axloqiy g'oyaga mos bo'lishi kerak. Tarbiyadagi xatolarning ko'pligiga asosiy sabab talabalarning oldiga qo'yilayotgan talablar tarbiyachi harakterda hamisha ham namoyon bo'lavermastligidadir.

Guruh rahbarining maxsus kasbiy va ijtimoiy vazifalariga odilona baho beruvchi xolis hakam – tarbiyalanuvchilar. Avvalo, guruh rahbarining amaliy faoliyati faqat yarimi tarbiya texnologiyaga asoslanganligini nazarda tutish kerak. Uning ikkinchi yarimi bu san'at. Shu tufayli guruh rahbariga qo'yiladigan dastlabki talab – unda pedagogik qobiliyat mavjud bo'lishi kerak. Guruh rahbarining qobiliyati – bu o'quvchilar bilan ishlashga ishtiyoq, bolalarga nisbatan muhabbat, ular bilan bo'lgan munosabatdan mamnun bo'lish bilan ifoda bo'ladigan shaxsning sifatlari. qobiliyat faoliyat jarayonida paydo bo'ladi va rivojlanadi. qobiliyat uddaburonlikdan farq qiladi. Malaka va uddaburonlik mashq, o'qish natijasi hisoblansa. qobiliyatning rivojlanishi uchun esa yana iste'dod, layoqat va zehn, ya'ni inson asab tizimida anatomo-fiziologik xususiyat bo'lishi ham zarur.

Tarbiyaviy faoliyatning samarali bo'lishi uchun guruh rahbarida qobiliyatning quyidagi turlari mavjud bo'lmoqi va tarbiyalab etishtirilmog'i lozim:

- tashkiliy – guruh rahbarining o'quvchilarni jipslashtirish, ularni band qilish, vazifalar bo'lib berish, ishni rejalashtirish, qilingan ishlarni jamlash mahoratiga namoyon bo'ladi;

- didaktiga oid – o'rganishga bo'lgan qiziqish hamda ma'naviy, xissiy istaklarni rag'batlantirish, o'quv bilimni orttirish, faollashtirish mahoratida namoyon bo'ladi;

- pertseptiv – tarbiyalanuvchilarning ma'naviy dunyosiga singib, ularning emotsional holatini baholash, ruhiy xususiyatlarini aniqlash mahoratida namoyon bo'ladi;

- suggestiv – o'quvchilarga emotsional ta'sir ko'rsatishda namoyon bo'ladi;

- kelajakni ko'ra bilish - o'z harakatlarning oqibatini ko'ra bilishda, o'quvchilarda qanday fazilatlarni ro'yobga chiqarish lozimligini oldindan ayta olish mahoratida namoyon bo'ladi;

- tadqiqiy - pedagogik vaziyatlar va jarayonlarni o'rganish va ob'ektiv baholash mahoratida namoyon bo'ladi.

Guruh rahbarining faol jamoatchi sifatida hamisha namuna ko'rsatishi muhim ahamiyatga ega. Ayni vaqtda u kommunikativ (kattalar bilan ham, kichiklar bilan ham tez aloqa o'rnatish) qobiliyatga ega bo'lishi, ro'y berayotgan fakt va hodisalarni faqat pedagogik qoidalarga bog'lab baholashgina emas, balki ro'y berish sababiga qarab hukm ham chiqarishi pedagogik optimizmga, ijod qilish qobiliyatiga ega bo'lish kerak. Guruh rahbarining eng muhim fazilati – odamlar bilan tezda til topa olishi, ko'pchilikka o'shila bilish, ulfatjonlik, dilkashlik bo'lib, bu undagi muomala madaniyatining yuksakligini ifodalaydi. Chunki unga hamisha odamlar bilan aloqa qilishga, ular bilan ishlashga to'g'ri keladi. Hozirgi sharoitdan kelib chiqqan holda o'quv-tarbiya jarayonida qulay munosabatlar yaratish uchun kasbiy jihatdan ahamiyatli asoslar bo'luvchi guruh rahbarining insoniy xislatlari muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Guruh rahbari uchun juda muhim xislat – insonparvarlik, ya'ni o'sayotgan insonga oliy qadriyat kabi munosabat qilish lozim. Insoniy munosabatlar o'quvchiga nisbatan xayrixohlik, unga yordam berish, ularning fikriga quloq solmoq, uning o'quvchilik faoliyatiga yuksak talabchanlikdan iborat.

Guruh rahbari doimo faol, ijodkor shaxsdir. U o'quvchilarning kundalik hayotini uyushtiruvchi hamdir. O'quvchilarda qiziqish uyqotish, ularni o'zi bilan etaklash faqat yuksak irodali insonning qo'lidan keladi. Auditoriya, o'quvchilar jamoasi kabi murakkab organizmlarga pedagogik rahbarlik qilishi guruh rahbaridan topqir, zehni o'tkir, har qanday vaziyatni mustaqil echishga doim tayyor bo'lishligini talab qiladi. Unga kasbiy jihatdan kerakli xislatlardan biri – sabr-toqat va dadillikdir. O'qituvchining birdan sarosimaga tushgani, o'z nochorligini o'quvchilar sezmasligi lozim. Shuni hamisha esda tutish kerakki, guruh rahbari o'z harakati va axloqini nazorat qilish, hech qachon arzimagan narsalarga asabiylashmasligi kerak.

Muvaffaqiyatli faoliyat yuritishning birinchi sharti - bu guruh rahbarining talabchanligi. Dastlab talabni u o'ziga qo'yishi kerak, chunki o'zingda bo'lmaganni o'zgan talab qila olmaysan. Talabchanligi bilan birga oqilona tarbiyachi ham bo'lishi lozim. Pedagogik jarayonlarda yo'z berib turadigan keskinliklarni bartaraf etish uchun tarbiyachiga hazil-mutoyiba tuyg'usi yordam beradi. Uning ko'lamida

tayyor hazil, maqol, yaxshi, do'stona piching – ijobiy emotsional holat yaratishga imkon berib, o'quvchilarni o'ziga jalb qildiradi.

Shaxs axloqini harakterlaydigan belgilardan biri – ma'suliyatdir. Guruh rahbarining ma'suliyati - tarbiyachining faoliyati va ta'lim-tarbiya jarayonining aniq vazifalarini ham o'z ichiga oladi. Tarbiyachi zimmasiga bolaning shaxs sifatida har tomonlama kamol toptirish ma'suliyati yuklanadi. U o'quvchiga chuqur nazariy bilim berishi, uni hayotga, mehnatga tayyorlashi lozim. Shu bilan birga u o'quvchidagi mavjud layoqat va qobiliyatni o'z vaqtida payqab, individual munosabatda bo'lishi, unda mavjud bo'lgan ijobiy axloqiy sifatlarni avaylab o'stirishi darkor.

Guruh rahbari o'quv yurtidagi eng universal pedagogik hisoblanib u bajaradigan mehnatning o'lchovi, chegarasi yo'q. Uning bilmagan ishi uddasidan chiqqa olmaydigan sohasi bo'lmaydi. Shu bilan bir qatorda, u beqaraz, xolis va ta'masiz shaxs bo'lib, jamoachilik asosida ishlaydi. Guruh rahbari pedagoglar, otanalar va o'quvchilarni o'zaro bog'lovchi shaxs sifatida barcha tomonlarning nuqtai nazarini hisobga olishi, harakatlarni bir markazga birlashtirishi, o'zaro aloqalarning to'g'ri bo'lishiga ta'sir o'tkazishi va ayni vaqtda o'zining pozitsiyasini aniq ta'minlay olishi kerak. Bu esa donolikdir.

Shunday qilib, pedagogik odobga ega bo'lgan guruh rahbari o'quvchilar orasida obro' qozonadi. Ustoz qanchalik obro' qozonsa, ta'lim va tarbiya mohiyatan shunchalik muvaffaqiyatli bo'ladi va aksincha, tarbiyachining sha'ni qanchalik past bo'lsa, uning ta'siri shuncha bo'sh va o'quvchilarni voyaga etkazish jarayoni ham shuncha zaif bo'ladi.

Yuqori aytib o'tilgan fazilatlar guruh rahbarining tarbiyaviy ishlari samarasini oshirishda va uning muvaffaqiyatini ta'minlashga garov bo'ladi.

2.2 Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishi.

Guruh rahbari nihoyatda ma'suliyatli va murakkab vazifani bajaradi. U guruhdagi tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, talabalarning murabbiysi, guruhni tashkil etadi hamda kamolot tashkilotchilari, o'qituvchilar, oila, keng jamoatchilik ahli bilan birga ish olib boradi.

So'nggi yillarda guruh rahbarining faoliyati turli shakl va metodlar bilan boyitildi. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va o'tkazishda o'quv yurti jamoat tashkilotlarining roli tobora oshirildi. Ideologik muassasalar sifatida o'quv yurti oldida muhim tarbiyaviy vazifalar qo'yilgan, bu esa ayni vaqtda har bir guruh rahbarining asosiy vazifalari hisoblanadi, shunday qilib, alohida guruh birlashib o'quv yurtini tashkil etadilar. Alohida guruh jamoalari qo'lga kiritgan ta'lim va tarbiya borasidagi muvaffaqiyatlar butun o'quv yurti jamoasining muvaffaqiyatini minlaydi. Shu nuqtai nazardan guruh rahbarining ma'suliyati jamiyat oldida rahbarlik ma'suliyatidan kam emas. Shunnig uchun o'quv yurti direktorlari guruh rahbari vazifasiga tajribali, tashkilotchi, mehnatsevar, mahoratli, yosh avlodni sevadigan o'qituvchilarni tayinlab, ular bilan muntazam ish olib boradilar.

Guruh rahbarining muhim vazifalaridan biri – bu talabaning o'qishga bo'lgan havasi, e'tiqodi va bilim, qobiliyatini rivojlantirish, kab-hunarga bo'lgan layoqatini, yosh va ruhiy xususiyatlar asosida rivojlantirish, har bir o'quvchining bo'lg'usi

hayoti rejalarini amalga oshirish, talabalarning salomatligini muhofaza qilishdan iborat. Faollarga ishonish, ularning guruh jamoasi orasida obro'sini ko'tarish, o'z vaqtida ularga tegishli yordam ko'rsatish guruh rahbarining bevosita asosiy vazifasidir.

Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalash jarayonida guruh rahbarining tashkilotchilik funktsiyasi juda katta ahamiyatga egadir. "Tashkilotchilik" tushunchasining o'zi keng ma'noga ega. Maxsus bir maqsadni ko'zlab u yoki bu ishni, tadbiriy choralarni tashkil etish guruh rahbaridan katta malaka va maxsus mahoratni talab qiladi. Tashkilotchilik funktsiyasi bir nechta elementlarga bog'liqdir.

A. O'tgan ishlarni tahlil qilish, uning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi sabablarini belgilab olish.

B. Guruhda o'tkaziladigan barcha ishlar tarbiyaviy harakterga ega bo'lib, ma'lum maqsadni ko'zlab o'tkazilishi va guruh rahbari turli tarbiyaviy ishlarni o'tkazishda oldin shu ishning modelini to'za bilish lozim.

V. Guruh rahbari oldiga qo'yilgan maqsadga erishish uchun o'z oldiga aniq vazifa qo'ya bilish lozim.

G. Guruh rahbari har bir tarbiyaviy choralarni amalga oshirishda o'qituvchi va talabalarning qobiliyatlariga qarab, vazifalarni taqsimlash, ma'lum reja asosida tarbiyaviy tadbirlarning o'tkazish o'rni, vaqti, soati, javobgar shaxslar va tizimligini aniqlash lozim.

D. Ma'lum tarbiyaviy ish bajarishda bajaruvchi kishilarni ish uchastkalaridagi joy-joyiga qo'yish, vazifalarni to'g'ri taqsimlash, ishga boshqa o'qituvchilarni, ot-onalar, talabalar, otalik tashkilotlari va ish ob'ektini aniqlash lozim.

Guruh rahbarining jamoani tashkil qilish bo'yicha asosiy faoliyati. har bir talabani shaxs sifatida o'rganish.

Talabalarni guruhda tarbiyalashni tashkil etish.

Talabalarning bilim-tarbiyasini oshirish va ularning tartib intizomini mustahkamlash.

Guruhda darsdan tashqari ishlarni tashkil etish va o'tkazish.

Fan o'qituvchilarining tarbiyaviy ishlarini birlashtirish (koordinatsiyalash).

Talabalarning ota-onalari bilan ishlash.

Guruh rahbari fan o'qituv ishlariga nisbatan tarbiyaning ko'p qirrali muhim vazifalarini bajaradi. Shuning uchun uning oldiga juda katta pedagogik va psixologik talablar ko'yilgan, bu talablar tarbiyaviy ishlarni yuqori darajaga ko'tarishda muhim rol o'ynaydi.

Guruh rahbariga nisbatan ko'yiladigan talablar : yuqori g'oyaviylik va onglilik; guruh rahbari katta obro'ga, ehtiromga va hurmatga ega bo'lishi; pedagogik mahorat; madaniy qobiliyatining mavjudligi; pedagogik odobga ega bo'lish; yosh avlodga nisbatan hurmat va ehtiromli bo'lish; tashkilotchilik malakasi va mahoratiga ega bo'lish; tarbiyaviy ishlarga nisbatan ijodiy munosabatda bo'lish; guruh rahbari kasbini yuqori ko'tarish va mustaqil bilim olish qobiliyatiga ega bo'lish.

Rasmiy hujjatlarga guruh rahbarining vazifalari qisman bayon qilingan bo'lsa ham biz quyida guruh rahbarining jamoani birlashtirish bo'yicha vazifalarni aniq tarzda ko'rsatishni zarur deb bildik.

Guruh rahbarinig vazifalari:

Talabalarning anatomik, fiziologik va psixologik xususiyatlarini o'rganish;

Talabalarning kundalik davomati, odob xulqi va jamoat ishlariga qatnashishini tekshirib borish;

Talabalarning rejiga rioya qilishlari va uyga berilgan vazifalarni tayyorlab borishlarini ko'zlash;

Guruhda ishlaydigan fan o'qituvchilari bilan majlislar o'tkazish;

Darsda talabalar davomatini ta'minlash, guruhdagi va o'quv yurtida navbatchilikni tashkil etish, xonani jihozlash, honadagi o'quv asboblarni saqlashga o'rgatish, talabalar bilan suhbatlar o'tkazish;

Guruh majlislarini tizimli o'tkazish;

“Kamolot” tashkiloti bilan ish rejalariga muvofiq darsdan tashqari ishlarni tashkil etish;

Talabalar bilan darsdan tashqari o'qishlari va anjumanlarini o'tkazish;

Guruh talabalar bilan sport, harbiy vatanparvarlik tarbiyasi borasida tadbiriy choralar ko'rish, talabalar sog'ligini muntazam nazorat qilish, jismoniy tarbiya o'qituvchilari, harbiy ta'lim o'qituvchilari bilan doimiy aloqada bo'lish;

Talabalarni Rag'batlantirish va zarur vaqtlarda ularga nisbatan chora ko'rish;

Talabalarning ota-onalari bilan tarbiya borasida doimiy aloqada bo'lish va ular bilan individual suhbatlar o'tkazish;

Talabalarning shaxsiy va guruh rahbariga oid hujjatlarini tartibli olib borish.

Guruhda tarbiyaviy ishlarga doir masalalarni har tomonlama hal qilish maqsadida guruh rahbari talabalarining ta'lim olishlari, guruhni uyushtirishining taxminiy rejasini tuzadiki, bu reja talabalar bilan tizimli ish olib borishga katta imkoniyatlar yaratib beradi.

2.3.. Guruh rahbarining vazifalari va shaxsiy sifatleri.

Xozirgi davrda akademk litsey, kollej va undagi o'quv, tarbiya jamoa oldiga juda katta ijtimoiy ahamiyatga molik vazifalar quyilmokda.

Akaedmik litsey yosh avlodning dunyokarashini tarkib toptirish, goyaviy va siyosiy jixatdan chiniktirishi yuksak axlokiy fazilatga ega qilishi mexnatga va ongli kasb tanlashga tayyorlash lozim. Bu vazifalarni xal qilishda guruh rahbari muhim rol uynaydi. Chunki u bir guruh sharoitida tarbiyaviy vazifalarni amalga oshirishga karatilgan ishlarni tashkil etadi va boshqaradi. Guruh rahbarning ko'p kirrali vazifasi «Ta'lim to'g'risida» gi Qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy Dasturi»da. «O'quv yurti ichki nizomlari» da bayon qilingan bo'lib, unda akademik litsey, kollej direktoriga, tarbiyaviy ishlarning tashkilotchilariga, o'qituvchilarga, ota-onalarga va guruh rahbarlariga tavsiyalar berilgan; aqliy, axlokiy, mexnat, estetik a jismoniy tarbiyaning vazifai va mazmuni guruhlariga nisbatan moslashtirilgan.

Ana shunga kura guruh rahbari quyidagi vazifalarni bajaradi:

O'ziga yuklatilgan guruhda tarbiyaviy ishlarni amalga oshiradi.

Bu vazifan bajarishda u yolqiz emas. Shu guruhda dars dars berayotgan turli fan o'qituvchilari bilan Yaqin xamkorlikda va ularga suyangan xolda o'quvchilarda dunyokarash asoslarini shakllantiradi, axlok tarbiyasini amalga oshiradi. Kamolot tashkiloti xamkorligida, muntazam suratda ularga tayanib va kundalik ishda yorda

uyushtirib talabalar bilan darsdan tashkaridagi xilma-xil ishlarni tashkil etadi va guruh jamoasini mustaxkamlaydi.

O'quvchilarning birligiga bo'lgan qiziqishini va qobiliyatini ustirish, har bir o'quvchining individual –ruxiy xususiyatini xisobga olg'a n xolda kasbga yunaldirish – guruh rahbarining aloxida vazifasidir. Ayni paytda u har bir o'quvchining sogligini mustahkamlashga xam e'tibor beradi.

Guruh rahbarining diqqat markazida talabalarning yuqori darajada o'zlashtirishini ta'minlash masalasi turadi. Buning uchun u har bir talabaning kundalik o'zlashtirishidan vokif bo'lib turadi, orkada kolayotganlarga o'z vaqtda kechiktirmay yordam uyushtiradi.

Guruhdagi talabalarning o'z-o'zini boshqarish ishlarini yunaldiradi, ular ishtirokida guruh jamoasining ijtimoiy foydali ishlardagi ishtirokini ta'min etadi, o'quv yurti miqyosida uyushtirilayotgan muhim tadbirlarda o'z guruhining faol katnashishini ta'minlaydi.

Guruh talabalarining ota-onalari, korxonalar va muassasalardagi, turair joylardagi oila va o'quv yurtia yordam beruvchi xomiy mahallalar bilan yaqin aloqa o'rnatadi.

Guruh rahbari shu guruhda dars berayotgan barcha fan o'qituvchilari o'rtasida, o'quvchilari o'rtasida, o'quv yurti bilan oila o'rtasida talabalarga nisbatan yagona talablar o'rnatilishiga erishadi, ota-onalarga pedagogik bilimlar tarkatib, oila bilan o'quv yurti o'rtasidagi aloqani mustaxkamlaydi.

Guruh rahbari o'z guruhidagi turli hujjatlarning: guruh jurnali, uo'quvchilarning reyting daftarchasi, shaxsiy hujjatlari, turli xil reja va hisobotlarni yuritadi.

Ko'rinib turibdiki, vazifa keng va murakkab, ularni muvaffaqiyatli xal qilish guruh rahbarining shaxsiy sifatlariga xam bog'liqdir. Guruh rahbarlarining shaxsiy sifatlariga qo'yiladigan talablar o'qituvchiga qo'yiladigan talablardan farq qilmaydi. Lekin guruh rahbari asosiy tarbiyachi, bolalar ma'naviy jihatidan andoza oladigan shaxs bo'lganligi uchun xam bu talablar uning shaxsiy fazilatiga aylanib ketishi bilan tarbiyada aloxida o'rin egallaydi.

Tarbiyaviy ishlarining sifat va samaradorligi, avvalo tarbiyachining goyaviy ishonchiga va siyosiy ongining darajasiga bogliq.

Guruh rahbari o'zining g'oyaviy-siyosiy ongini oshiradi. Bu guruh rahbariga bolalarni onglilik ruhida tarbiyalashga, ular orasiga yot ideologiya va yomon xulkning kirib borishiga karshi kurasha olish imkoniyatini bera oladi. Guruh rahbarining axlokiy obrusi goyat darajada yuqori bo'lishi xam bu o'rinda muhimdir. Guruh rahbari ana shundagina tarbiyaviy ta'sir kuchiga ega bo'ladi. Tarbiyachining shaxsiy fazilatlari, ma'naviy kiyofasi o'quvchilar ongining va xulkning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Guruh rahbari uchun kasbiy malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishning o'zi etarli emas. U o'z tarbiyaviy faoliyatida yuksak darajadagi fuqarolik fazilatlari, intizomi va odamiyligi, axlokiy sifatleri bilan xam ta'sir o'tkazadi. Chunki tarbiyachilik talanti juda Ko'p sifatleri chuqur bilish, keng fikr doirasi, ishga jon dildan ko'ngil qo'yish, bolalarga bo'lgan cheksiz muhabbat, muomalada nazokatlilik, qalb yoshligi, serzavq, temperament, akl va odoblilik namunasi, aloqada nazokat va sipolik, vazminlik va kamtarlik kabi fazilatlarining

bo'lishini takozo qiladi. Bunga yana tarbiyachilik texnikasi kushilsa ishda muvaffaqiyat ta'minlanishi tabiiydir. Tarbiyachilik texnikasi guruh rahbarining asosiy kurolidir.

Guruh rahbaridan madaniyat darajasining kengligi, pedagogik odob talablariga rioya qilish, har bir talaba shaxsini inson sifatida xurmat qilish bilan unga nisbatan talabchanlikni unutmastik, tashkilotchilik malakalariga ega bo'lish, o'z malakasini tinimsiz oshirib borish bilan ishga ijodiy yondoshish talab kilinadi. Muhimi shundaki, guruh rahbarining o'z bolalarda tarbiyalamokchi bo'lgan goyaviy-axlokiy goyaga mos bo'lishi kerak. Tarbiyadagi oldiga quyilayotgan talablar tarbiyachi harakterda xamisha xam namoyon bulavermastigidadir.

Guruh rahbarining faol jamoatchi sifatida xamisha namuna ko'rsatishi muhim axamiyatga ega. Ayni vaqtda u kommunikativ (kattalar bilan xam, kichiklar bilan xam tez aloqa urata olish obiliyatiga ega bo'lishi, ro'y berayotgan xodisalarni faqat pedvgogik qoidalarga boglab baxolashgina emas, balki ro'y berish sababiga qarab xukm xam chiqarishi pedagogik optimizmga, ijod qilish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Guruh rahbari o'quv yurtidagi eng unievrchal pedagogik xisoblanib, u bajaradigan mexnatning o'lchovi, chegarasi yuk. Uning bilmagan ishi uddasidan chika olmaydigan soxasi bo'lmaydi. Shu bilan bir katorda u begaraz, xolis va ta'masiz shaxs bo'lib, jamoatchilik asosida ishlaydi. Guruh rahbari pedagoglar , ota-onalar va o'quvchilarni o'zaro bog'lovi shaxs sifatida barcha tomonlarning nuqtai nazarini xisobga olishi, harakatlarni bir markazga birlashtirishi, o'zaro aloqalarning To'g'ri bo'lishiga ta'sir o'tqazish i va ayni vaqtda o'zining pozitsiyasini aniq ta'minlay olishi kerak. Bu esa donolikdir.

Mana shu fazilatlar guruh rahbarining tarbiyaviy ishlari samarasini oshirishga va uning muvaffaqiyatini ta'minlashga garov bo'ladi.

2.4..Guruh rahbarining pedagogik faoliyati va mahorati

Guruh rahbarining faoliyati ko'p qirrali va sermazmundir.U o'zi rahbarlik qilayotgan guruh o'quvchilarini tarbiyalash bilan bir qatorda o'quv yili davomida nimalar qilish kerakligi,talabalar hayotining nima bilan band qilish va tanlangan ish to'rini amalga osh9iroishini bexato aniqlash kabi ancha murakkab muammoni uechadi.Bu borada guruh rahbariga turli xil manbalar yordam beradi. Guruh rahbarining ish stolida «Talabalarni tarbiyalash ishining mazmuni» bo'lishi kerak. Chunonchi,

- dunyoqarash asoslarini tarkib toptirish;
- siyosiy onglilikni tarbiyalash va ijtimoiy faoliyatni rivojlantirish,
- axloqli, ongli intizomni va xulq madaniyatini tarbiyalash;
- o'qishga ongli munosabatni tarbiyalash,bilish faolligini va aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish
- mehnatga va ijtimoiy mulkka munosabatni tarbiyalash, politexnika bilim doirasini kengaytirish, kasbni ongli tanlashga tayyorlash;
- o'z huquqini anglab etishga o'rgatish,fuqarolik mas'uliyatini tarbiyalash;
- estetik madaniyat asoslarini tarbiyalash va badiiy qobiliyatni rivojlantirish;

-jismoniy barkamollik, salomatlikni, mustahkamlash va sanitariya-gigiena madaniyati kabi muhim masalalar alohida qayd etiladi.

Guruh rahbarining pedagogik faoliyati va mahorati o'quv faoliyatida ham, o'qishdan tashqari faoliyatda ham zarur bo'lgan umumiy pedagogik malakalar majmuidan tashkil topadi.

Xo'sh, tarbiyachining pedagogik mahorati, texnikasi qanday malakalarni o'z ichiga oladi? Ularning pedagogik ta'sir ko'rsatishdagi roli qanday?

Avvalo, pedagogik texnikaning tarkibiy qismi sifatida pedagogning nutq malakalarini, ya'ni savodli gapirish, o'z fikr va his tuyg'ularini so'zda aniq ifodalash malakalarini aytib o'tish mumkin.

Pedagogik texnikaning boshqa tarkibiy qismi guruh rahbarining mimik va pantomimik ifodaliligidir. Aniq imo – ishora, ma'noli qarash, Rag'batlantiruvchi yoki istehzoli tabassum pedagogik ta'sir ko'rsatishda ko'p so'zli tushuntirish yoki e'tiroz bildirishga qaraganda ancha samarali muomala vositalari bo'ladi.

Pedagogik o'zaro ta'sir ko'rsatishda guruh rahbarining o'z hissiy holatini boshqarish, o'zida eng qulay hissiy jiddiylik darajasini va umidbaxshlik, xayrixohlik kayfiyatini saqlash, o'zining hissiy dam olishini tashkil etish mahorati muhim rol o'ynaydi. Bu mahorat pedagogning kasbiy jihatdan o'z – o'zini nazorat qilishni ta'minlaydi. Ko'p yillar davomida sog'lom asab sistemasini saqlab qolish, asabiy buzilishlardan, hissiy va aqliy zo'riqishdan o'zini tiyishga yordam beradi.

Samarali o'zaro ta'sir ko'rsatishni tashkil etish uchun pedagog aktyorlik va rejissyorlik mahorati tarkibiy qismlarini egallashi zarur, ular pedagogga tarbiyalanuvchilar bilan muomala qilishda tarbiyalanuvchilarning aql – idrokigagina emas, balki ularning his tuyg'ulariga ham ta'sir ko'rsatishga yordamlashadi.

Shunday qilib, guruh rahbarining pedagogik texnikasi – bu shunday bir malakalar yiqindisidirki, u guruh rahbariga tarbiyalanuvchilar ko'rib va eshitib ko'rgan narsalar orqali ulaga o'z fikrlari va qalbini etkazish imkonini beradi. A.S.Makraenko shularni nazarda tutib, «Tarbiyachi tashkil etishni, yurishni, hazillashishni, quvnoq, jahldor bo'lishini bilishi lozim, u o'zini shunday tutishi kerakki, uning har biri harakati tarbiyalasin», deb yozgan edi. Pedagogik texnikani egallashning asosiy yo'llari pedagog rahbarligidagi Mashg'ulotlar (pedagogik texnikani o'rganish) va mustaqil ishlash (kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash) dir. Pedagogik texnika malakalarining individual – shaxsiy tusda ekanligini hisobga olib, pedagogik texnikani egallashda va uni takomillashtirishda kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash, ya'ni talabaning o'zida mohir pedagog shaxsiy fazilatlarini va kasbiy malakalarini shakllantirishga qaratilgan faoliyat etakchi rol o'ynaydi, deb aytish mumkin.

Pedagogik texnik malakalarini shakllantirishda gruppaviy ish olib borish alohida rol o'ynaydi. Pedagogik texnik Mashg'ulotlarining bu shaklini batafsilroq ochib berish maqsadga muvofiqdir, chunki u hozirga qadar pedagoglar uchun muljallangan o'quv va metodik adabiyotlarda lozim darajada ko'rsatib berilmagan. Guruh shaxsning o'z – o'zini bilish va o'z – o'zini tarbiyalash laboratoriyasi, pedagogik vazifalarni hal qilishning Yangi usullari tekshirib ko'riladigan, nazariy masalalar muhokama qilinadigan tajriba maydoni bo'lib qolishi mumkin.

Shu narsa muhimki, guruh qatnashchilari, bo'lajak pedagoglar kasbiy jihatdan birga ishlash malakalarini ishlash malakalarni egallashga faol intilishlari, o'z – o'zini bilish va kasbiy jihatdan o'z – o'zini tarbiyalash bo'yicha chuqur ish olib borishga psixologik jihatdan tayyor bo'lishlari kerak.

Barcha hollarda ham individual, ham guruhiy Mashg'ulotlar boshlanishidan oldin pedagogik texnikani egallashning individual dasturi to'zib chiqilishi lozim. Bunday dasturni tuzish uchun avvalo pedagogik texnika malakalari shakllanishining boshlanqich darajasini aniqlab olish zarur. Biroq tajribaning ko'rsatishicha, odatda, mazkur bosqichda faqat malakalar haqidagina emas, shu bilan birga dastlab avtomatlashtirilgan (ta'limni boshlash vaqtiga kelib) ko'nikmalar haqida ham borishi mumkin ekan. Bular masalan, nafas olish va ovoznining tabiiy yo'lga qo'yilishi, to'g'ri talaffo'z, bundan oldingi tarbiyaning natijasi bo'lgan savodli, ifodali nutq, mimik va pantomimik aniqlik va boshqalar bo'lishi mumkin. Bunday ko'nikmalarning mavjudligi pedagogik texnika malakalarini shakllantirishni ancha osonlashtiradi.

Oliy o'quv yurtlaridagi kasbiy tayyorgarlik jarayonida pedagogik texnikani egallash guruh rahbariga o'zining kasb yo'nalishining boshlanishidayoq ko'pgina xatolardan holi bo'lishda, talabalarga ta'lim tarbiya berishning yuksak samaradorligiga erishishda yordam beradi.

Guruh rahbari vaziyatlarning haddan tashqari xilma – xilligi pedagogdan ijodiy xulq – atvorni talab qiladi. Pedagogik texnika pedagog malakalarining eng yaxshi ijodiy xulq atvoriga, boshqacha qilib aytganda, har qanday pedagogik vaziyatda tarbiyalanuvchilarga samarali ta'sir ko'rsatishga yordam beradi.

Pedagogik texnika malakalari tarbiyachining individual – shaxsiy xususiyatlari bilan chambarchas bog'liqligi faqat bu malakalarning individual tusda bo'lishi emas, balki ularning shakllanishi va rivojlanishi pedagog shaxsiga ta'sir ko'rsatishda ham nomoyon bo'ladi.

Pedagogik texnikaning yana muhim xususiyatlaridan biri pedagogning ma'naviy va estetik nuqtai nazarlari tarbiyalanuvchilarga yanada to'laroq ochib beriladi. Agar pedagogning nutqi qashshoq va tartibsiz bo'lsa, agar u bo'lar bo'lmas sabablar bilan o'z hissiyotlariga erk bersa, didi past, estetik jihatdan omi bo'lsa, u holda “eng to'g'ri” so'zlar ham, eng “kerakli” tadbirlar ham tarbiyalanuvchilarning na aql – idrokiga, na hissiyotiga ta'sir qiladi.

Pedagogik texnika to'g'risida aytilganlarning hammasi har bir guruh rahbari uchun bu texnikani tashkil etuvchi malakalarni egallash nihoyatda zarurligini ochiq – oydin ko'rsatib turibdi va bu pedagogik vaziyat hamda san'at bilan bog'liq. Chunki inson o'zining har bir qadamini oldindan ko'rishi, rejalashtirishi amalda mumkin bo'lmaydi. Guruh rahbari ning mehnati – bu behad izlanish va azob – uqubatli kechinmalar, ilhom va betakror nurlanish oni, ko'pdan ko'p kundalik ishlar, hafsalasi pir bo'lish va shaxslar birgalikda boshdan kechirilgan quvonchdan qanoat hosil qilishdir. Pedagogik san'at – bu qandaydir qul bilan tutib bo'lmaydigan, fahm – farosat bilan amalga oshiriladigan mahorat mahsulidi.

Xo'sh, pedagogik mahorat nima va u nimalardan tashkil topadi?

Pedagogik mahorat fahm – farosat va bilimlarning, chinakam ilmiy, tarbiyadagi qiyinchiliklarni engishga qodir bo'lgan nufuzli rahbarlikning, shaxslar qalbining qandayligini his qilish mahorati, ichki dunyosi nozik va zaif bo'lgan shaxs shaxsiga

mohirlik bilan avaylab yondoshishi, donolik va ijodiy dallilik, ilmiy tahlil, xayol va fantaziyaga bo'lgan qobiliyat majmuasidir. Pedagogik mahoratga pedagogik bilimlar, fahm – farosat bilan bir qatorda pedagogik texnika sohasidagi malakalar ham kiradiki, ular tarbiyaga ozroq kuch sarflab, ko'proq natijalarga erishish imkonini beradi.

Pedagogik mahorat nazariyasi va metodikasining ishlab chiqilmaganligi shunga olib keladiki, pedagoglarning har biri o'zicha, paypaslab ijodiy izlanish olib boradi, Ayni bir xil savollarni: shaxslar bilan, pedagoglar jamoasi bilan qanday qilib til topish mumkin? Qanday qilib qisqa muddat ichida tarbiyalanuvchilar o'rtasidagi munosabatlarning haqqoniy manzarasiga erishmoq kerak? Tarbiyalanuvchilarni pedagogik talablarni bajarishga qanday qilib majbur etish mumkin? Qanday qilib yaxshi pedagogik ruhiyatni saqlab qolish va o'z kuch – qo'vvatini oqilona sarflash mumkin? Degan savollarni muttasil takrorlaydi va hakoza.

Bu kabi savollarga javob berish uchun pedagogdan odatdan tashqari kuch – qayratni, qat'iyatni, tirishqoqlikni, tadqiqotlar olib boirishga intilishni, yangi vaziyatga, yangi jamoaga kirish qobiliyatini, samimiyatni, to'g'rilik va halollikni, o'tkir aql idrokni, o'z topilmalarining qimmatini aniqlash qobiliyatini talab qiladi. Pedagogika fani bilan tarbiya san'atining uzviy aloqadorligi zarurki, u yuksak kasb mahoratini ta'minlaydi.

Pedagogika fikrlashga o'rgatadi, murakkab pedagogik muammolarni hal qilish uchun to'g'ri yo'l yo'riq va ilmiy asoslangan yo'llarni ko'rsatadi, pedagogning pedagogik ta'sir ko'rsatish metodikasi va texnikasi bilan qurollantiradi. Biroq texnikaning tarkibiy qismlari bilan mahorat o'rtasidagi nisbatning dialektik muammolarini to'g'ri hal qilish uchun tayyor andazalar, mutloqo aniq tavsiyalar qayerda bo'lishi mumkin, qayerda bo'lishi mumkin emas, degan savolga javob berishi mumkin.

Tarbiyaning maqsadlari, vositalari va natijalari o'rtasida, shuningdek, tarbiyalanuvchi va tarbiyachi tafakkuri, motivlari o'rtasida g'oyat murakkab bog'liqlik bor. Kattalarning maqsadi, odatda, yoshlarning maqsadlari (hatto strategik maqsadlari) bor. Talabaning rivojlanish mantiqi, uning tafakkuri, harakatlari bitta nuqtai nazarda, tarbiyachining mantiqi boshqa nuqtai nazarda turishi mumkin. Bunday variantda hech qanday tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish bo'lmaydi.

Pedagogik faoliyatda vositalar, maqsadlar va natijalarning nisbatini doimo tahlil qilib borish zarur. Ular uzviy birlikni tashkil etadi, bir – biriga bog'liq bo'ladi va alohida tarzda amalga oshirilmaydi. Maqsadni amalga oshirish usuli – bo'lajak natijadir. Natija yangi vositalarni tanlash, yangi maqsadlarni qo'yish uchun amaliy asos hisoblanadi. Tajribada ma'lum darajada qo'llanilgan har qanday vosita natija beradi, hatto biror sababga ko'ra maqsad aniq ifodalanmagan bo'lsa ham natija bervermaydi.

Tajribada mavjud bo'lgan pedagogik vositalarni ikkitasini ko'rib chiqamiz.

Birinchisi: har qanday pedagogik vosita hamisha bir qator boshqa vositalar, usullar, shartlar bilan bog'liq bo'ladi, ular pedagogik jarayoning muayyan bosqichida ta'sir ko'rsatish natijasini belgilab beradi. Masalan rag'batlantirish bir xil jarayonlarni tezlashtirish va boshqarishga to'siqlik qilish, turli salbiy va ijobiy hissiyotlarning turli – tuman ko'irinishlarini vujudga keltirishi mumkin.

Ikkinchi: ayrim vositalarni qo'llanish pedagogning ular ta'sirini, mumkin bo'lgan o'zgarishini anglash qobiliyatlariga butunlay bog'liq bo'ladi. jamoa

muomala sharoitida vositalarni qo'llash minut sayin o'zgarib turadigan vaziyatni hisobga olish zarurligini taqazo qiladi.

hozircha biz ko'proq mavhum kategoriyalardan foydalanamiz. Amaliy faoliyatda esa vositalar, maqsadlar va natijalar dialektikasi ovozlari shovqini, g'oyat turli – tuman ehtiyojlar va da'volarning avj olishi bilan to'la bo'ladiki, bu barcha jonli manzara doimo bir kishining – pedagog tarbiyachining diqqat markazida bo'lishi lozim.

Agar pedagogik san'at haqida gapirganda, chamasi, uning asosiy ko'rinishlari – talabalarga umidbaxsh faraz bilan yondoshish, talab va ishonchning birligi, uning shaxsga avayla munosabatda bo'lish, uni hurmat qilishdan iborat bo'lishi mumkin.

Pedagogik umidbaxshlik hatto eng qarovsiz talaba ham o'zida ko'pgina ijobiy narsalarga egadir, degan ishonchga asoslangan.

Pedagogik mahorat o'ziga talabalar haqidagi, ularning psixologiyasi to'g'risidagi, ta'lim muassasasi haqidagi, ta'lim – tarbiya jarayonini tashkil etish va uning mazmuni, metodlari haqidagi keng bilimlarni qamrab oladi. Bu bilimlar umumiy pedagogik madaniyani tashkil etadi, pedagog, tarbiyachi bu madaniyatni egallamasa, hech vaqt o'z ishining chinakam ustasi bo'la olmaydi, eski usuldan, bir qolipdagi tayyor andazalarni ishlatishdan nariga o'tmaydi.

Biroq zamonaviy guruh rahbariga birgina umumiy madaniyatning o'zi kifoya qilmaydi – maxsus bilimlar va malakalar: talabalarni ko'zatish, ularning o'sishidagi muhim narsalarni aniqlay olish, bu muhim narsalarni jamiyatda vujudga kelgan asosiy ijtimoiy g'oyalar bilan taqqoslash, ularni rivojlantirish yo'llari va usullarini aniqlash, turli vositalar, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish usullarining o'zaro bir – biriga o'tish dialektikasini chuqur tahlil qilish, pedagogik izlanishlar va yutuqlarni ilmiy jihatdan bir sistemaga solish malakalari zarur bo'ladi.

Guruh rahbari yangi tajribalarni o'rganar ekan, o'zining hayotiy bilimni, his etgan va anglagan narsalarini, o'z tajribasini aslo kamsitmasligi kerak. Guruh rahbarini keng va dadil tajribachilik ishlariga yo'llash zarur.

2.5. Guruh rahbarining tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyati

Guruh rahbari nixoyatda ma'suliyatli va murakkab vazifani bajaradi. U guruhdagi tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi, talabalarning murabbiysi, guruhni tashkil etadi xamda kamolot tashkilotchilari, o'qituvchilar, oila, keng jamoatchilik ahli bilan birga ish olib boradi.

So'nggi yillarda guruh rahbarining faoliyati turli shakl va metodlar bilan boyitildi. Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va o'tkazishda o'quv yurti jamoat tashkilotlarining roli tobora oshirildi.

Ushbu ishni tayyorlashdan maqsad o'quv yurtining guruh rahbariga hozirgi vaqtda mamlakatda uzluksiz ta'limning yagona tizimini yaratish borasidagi ish uslublarini har tomonlama keng joriy qilish va metodik yordam ko'rsatishdan iboratdir. Ideologik muassasalar sifatida o'quv yurti oldiga muhim tarbiyaviy vazifalar ko'yilgan, bu esa ayni vaqtda har bir guruh rahbarining asosiy vazifalarni xisoblanadi, shunday qilib. Alohida guruh birlashib o'quv yurtini tashkil etadilar. Aloxida guruh jamoalari ko'lga kiritgan ta'lim va tarbiya borasidagi muvaffaqiyatlar butun o'quv yurti jamoasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan guruh rahbarining ma'suliyati

jamiyat oldida rahbarlik ma'suliyatidan kam emas. Shuning uchun o'quv yurti direktorlari guruh rahbari vazifasiga tajribali, tashkilotchi, mehnatsevar, maxoratli, yosh avlodni sevadigan o'qituvchilarni tayinlab, ular bilan muntazam ish olib boradilar.

Guruh rahbarining muhim vazifalaridan biri-bu talabaning o'qishga bo'lgan havasi, e'tiqodi va bilim, qobiliyatini rivojlantirish, kasb-xunarga bo'lgan layoqatini, yosh va ruxiy xususiyatlar asosida rivojlantirish, har bir o'quvchining bo'lg'usi xayoti rejalarini amalga oshirish, talabalarning salomatligini muxofaza qilishdan iborat. Faollarga ishonish, ularning guruh jamoasi orasida obro'sini ko'tarish, o'z vaqtida ularga tegishli yordam ko'rsatish guruh rahbarining bevosita asosiy vazifasidir.

Shuningdek, guruh rahbarining tashkilotchilik funksiyasi tarbiya jarayonida muhim vosita sanaladi. Chunki, tashkilotchilik tushunchasining o'zi keng ma'noga ega. Maxsus bir maqsadni ko'zlab u yoki bu ishni tadbiriy choralarni tashkil etish guruh rahbaridan katta malaka va maxsus mahoratni talab qiladi.

Tashkilotchilik funktsiyasi bir necha elementlarga bog'liqdir:

A. O'tgan ishlarni tashkil qilish, uning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi sabablarini belgilab olish.

B. Guruhda o'tkaziladigan barcha ishlar tarbiyaviy xaakterga ega bo'lib, ma'lum maqsadni ko'zlab o'tkazilishi va guruh rahbari turli tarbiy ishlarni o'tkazishda oldin shu ishning modelini to'za bilish lozim.

D. Guruh rahbari oldiga qo'yilgan maqsadga etishish uchun o'z oldiga aniq vazifa qo'ya bilish lozim.

E. Guruh rahbari har bir tarbiyiy choralarni amalga oshirishda o'qituvchi va talabalarning qobiliyatlariga qarab, vazifalarni taqsimlash, ma'lum reja asosida tarbiyaviy tadbirlarning o'tazish o'rni, vaqti, soati, javobgar shaxslar va tizimligini aniqlash lozim.

F. Ma'lumki tarbiyaviy ish bajarishda bajaruvchi kishilarni to'g'ri taqsimlash, ishga boshqa o'qituvchilarni, ota-onalar, talabalar, otalik tashkilotlari va ish obektini aniqlash lozim.

Guruh rahbarining asosiy faoliyati esa quyidagilarni bilishni talab etadi. har bir talabani shaxs sifatida o'rganish.

Talabalarning guruhda tarbiyalashni tashkil etish.

Talablarning bilim-tarbiyasini oshirish va ularning tartib intizomini mustahkamlash.

Guruhda darsdan tashqari ishlarni tashkil etish va o'tkazish.

Fan o'qituvchilarning tarbiyaviy ishlarni (koordinatsiyalash) irlashtirish.

Talabalarning oa-onalari bilan ishlash.

Guruh rahbari fan o'qituv ishlariga nisbatan tarbiyaning ko'p qirrali muhim vazifalarini bajaradi. Shuning uchun uning oldiga juda katta pedagogik va psixologik talablar qo'ygan, bu talablar tarbiyaviy ishlarni yuqori darajaga ko'tarishda muhim rol o'ynaydi.

Demak yuqoridagilarga tayangan holda guruh rahbarining faoliyatiga nisbatan qo'yilgan talablar quyidagilardan iborat..

1. Yuqori g'oyaviylik va onglilik.

2 Guruh rahbari katta obro'ga ehtiromga va hurmatga ega bo'lishi

- 3 Pedagogik mahorat
- 4 Madaniy qobiliyatning mavdudligi
- 5 Pedagogik odobga ega bo'lish
- 6 Yosh avlodga nisbatan hurmat va ehtirom bo'lish
- 7 Tashkilotchilik malakasi va mahoratiga ega bo'lish
- 8 Tarbiya ishlariga nisbatan ijodiy munosabatda bo'lish
- 9 Guruh rahbari kasbini yuqoriga ko'tarish mustaqil bilim olish qobiliyatiga ega bo'lish.

Rasmiy hujjatlarga guruh rahbarining vazifalari qisman bayon qilingan bo'lsa ham biz quyida guruh rahbarining vazifalarini aniq tarzda ko'rsatishni zarur deb bildik.

Guruh rahbarining vazifalari:

1. Anatomik, fiziologik va psixologik xususiyatlarini o'rganish.
 2. Talabalarning kundalik davomati odob, xulqi va jamoat ishlariga qatnashishini tekshirib borish.
 3. Talabalarning rejimga rioya qilishlari va uyga berilgan vazifalarni tayyorlab borishlarini ko'zatish.
 4. Guruhda ishlaydigan fan o'qituvchilari bilan majlis o'tkazish
 5. Darsda talabalarning davomatini ta'minlash, guruhda va o'quv yurtida navbatchilikni tashkil etish, xonani jihozlash, xonadagi o'quv asboblarini saqlashga o'rtgatish, talabalarning qiyinchiliklarini nazorat qilib ular bilan suhbat o'tkazish
 6. Guruh majlichlarini tizimli va tartibli o'tkazish
 7. «Kamolot» tashkiloti bilan ish rejalariga muvofiq darsdan tashqari ishlarini tashkil etish.
 8. Talabarlarning darsdan ashqari o'qishlari va anjumanlarini o'ikazish
 9. Guruh talabalar bilan sport, harbiy vatanparlik tarbiyasi borasida tadbiriy choralar ko'rish, talabalar soqliqini muntazam nazorat qilish, jismoniy tarbiya o'qituvchilari, harbiy ta'lim o'qituvchilari bilan doimiy aloqada bo'lish
 10. Talabalarni rag'batlantirish va zarur vaqtlarda ularga nisbatan chora ko'rish.
 11. Talabalarning ota-onalari bilan tarbiya borasida doimiy aloqada bo'lish va ular bilan individual suhbatda bo'lish.
 12. Talabalarning shaxsiy va guruhga oid hujjatlarni tartibli olib borish.
- Guruhda tarbiyaviy ishlarga doir masalalarni har tomonlama hal qilish maqsadida guruh rahbari talabalarining ta'lim olishlari guruhning uyushtirishning tahminiy rejasini tuzadiki bu reja talabalar bilan tizimli ish olib borishga katta imkoniyatlar yaratib beradi.

2. Talabaning o'rganishning tahminiy dasturi talabalar to'g'risida umumiy ma'lumot.

Talaba qayerda yashaydi?

Ota-onasining kasbi va ish joyi.

Oila a'zolarining va ularning moddiy ta'minlanganligi

Oilada ota-onaning o'zaro munosabatlari

Oilada talabaning tarbiyalash harakteri

Talabaning rejimi

Oilaning xo'jalik ishlarida talabaning ishtiroki

Talabaning hayotida eng muhim voqealar

Talabaning sog'ligi to'g'risida ma'lumot

II. Yoshlar taraqqiyotining umumiy holati

umumiy taraqqiyot (nutq ma'daniyati dunyo qarashi harakteri kino , teatr, muzey, sport majmualariga borish)

talabaning o'qishga bo'lgan munosabati

Talabaning davomati

Talabaning jismoniy mehnaga munosabati

Talabaning intizomi , xulqi tirishqoqligi

Talabaning qiziqishi (o'qishga, sportga)

III. Talabaning jamoat ishlarida ishtiroki

Guruhning jamoat ishlarida ishtirok etish

Jamoat ishlarini bajarishi

Talabaning guruhdagi obro'yi va mavqei

IV. Talaba shaxsining asosiy xususiyatlari

1. Jamoatchilik dunyo qarashi

2. Talabaning ma'naviy sifatleri, vatanni sevish, do'stlik, insoniylik, baynalminallik.

3. Irodalilik harakteri va xususiyatlari. (maqсадli bo'lish, faollik, botirlik tashkilotchilik mustaqillik intizomlik, bandlik, kamtarlik va hokazo)

4. Talaba mijozining xususiyatlari va uning ruhiy jarayoni (nutq, diqqat , xotira xayol ruhiy holatlar)

V. Talabani o'rganish asosida guruh rahbari quyidagi chora-tadbirlarni to'zadi.

1. Talabaning qaysi sifatlarini tarbiyalab rivojlantirish lozim.

2. Talaba axloqdagi kamchiliklarni bartaraf qilish uchun nimalar qilish kerak?

B. Guruhni o'rganishning dasturi.

I. Guruh xayoti.

Guruhdagi talabalarining yoshi, ruxiy, fiziologik va gigienik xolatlari.

Talabalarining shaxsiy taraqqiyoti, ma'rifatchilik jixatlari.

Guruhdagi jamoatchilik ishlari.

II. Guruhning xamjixatligi va uyushqoqligi

Talabalarining o'zaro munosabati.

Talabalarining birgalikda mexnat qilishlari va uning vaqti.

Qizlar va o'g'il bolalarining do'stligi xamda xamfikrligi.

Jamoa o'zlarini ximoya qilish.

Guruhda do'stlik aloqalarini harakteri

talabalarining o'quv yurti va undan tashqarida o'zaro do'stlik munosabatlari qanday?

Talabalarining bir-biriga nisbatan sezgirlik, ko'zatuvchanlik xususiyatlariga egami?

O'rtoqlariga nisbatan talabchanligi

O'rtoqlarning kamchiliklarini ko'ra biladimi, yo'qmi?

Guruhning a'lochilar, zukko, ishbilarmon talabalarining darsdan ketib qolg'a digan,

o'zlashtirmovchi talabalarga munosabatari qanday?

Jismoniy jihatdan zaif bo'lgan bolalarga qanday yordamlar beriladi?

Guruh faollari.

Faollar hayati

Ularning guruhdagi obro'lari.

Faollarning o'rtoqlariga nisbatan munosabatlari.

Faollar guruhdan ajralib turadilarmi, guruhdagilar ularni xurmat qiladilarmi yoki yo'qmi?

Guruhning o'quv yurti bilan aloqasi

O'quv yurtida xodisalardan, boshqa guruhlardan guruhning xabari bormi?

O'quv yurtining yaxshi yo'lga qo'yilishi uchun guruh o'quvchilari takliflar kiritib turadilarmi yoki yo'qmi?

O'quv yurti talabalarni guruh qanday bajaradi?

Guruhning boshqa guruh talabalari bilan qanday aloqasi bor?

O'quv yurti tadbiriy choralarni rejalashtirishda guruh talabalari qanday ishtirok etadilar?

Talabalar jamoasining yuqori ko'rsatilgan usullar bilan holatini o'rganish o'qtuvchiga ko'ra imkoniyatlar beradi. Tajribali o'qituvchilar hamma vaqt biror guruhning rahbarligini olishdan avval oldin guruhni batafsil o'rganadilar, bu esa qiyinchilik guruh rahbariga vaqti tejashda, aniq ish rejalarini tuzishda va o'z faoliyatini o'quv yili davomida belgilangan tarzda amalga oshirishga yordam beradi.

2.6.. Mustaqillik sharoitida tarbiyaviy ishlar jarayoniga va guruh rahbari faoliyatiga qo'yilgan talablar.

Pedagoglarda biz albatta oliyanoblik hissini tarbiyalashimiz shart. Oliyjanoblik qalbning o'ziga hos holatidir. Bu holat insonda sokinlik, hurmat, mehr, g'urur hislarining qo'shilishidan hosil bo'ladi. Oliyjanoblik hissi har bir insonda yoshligidan tarbiyalanib o'ziga to'g'ri baho berishga yordam beradi. Bu hislat har bir inson uchun lozim, ammo pedagog uchun bu zaruratdir. Chunki faqat oliyanob odamgina talablarda bu hislatni uyqotishi va rivojlantirishi mumkin. Qanday qilib o'zini hurmat qilmagan inson boshqalarga o'zini hurmat qilishni o'rgatish mumkin.

Oliyjanob inson boshqalarning muvafaqiyatidan hursand bo'ladi va mag'lubiyatidan aziyat chekadi. Pedagog esa talabalarning yutuqlarida hursand bo'lib qolmasdan balki lazzat ham oladi. Chunki bu yutuqda pedagogning ham kichkina ulushi bor. Mag'lubiyat bu pedagogning ham mag'lubiyatidir.

Pedagogka qo'yiladigan birinchi ahloqiy talab, bu talabaga hurmat bilan, mehr bilan qarash. Ma'naviy shakllanish talabadan ko'p kuch va ko'p vaqt talab etadi. Ichki qrama – qarshiliklar talabani hulqida salbiy ko'rinishlar vujudga kelishi mumkin. Bunday hollarda murabbiy eteket chegarasi doirasida ish olib borishi mehr va toqat bilan ish yuritishi shart. Murabbiy har bir shaxsni baholashda uning jamoadagi o'rniga, o'qishdagi muvafaqiyatlariga, ota – onasining nasl nasabiga qarab emas, balki shu talabaning ichki dunyosini shakllanishi darajasiga, odamiyligiga qarab baho berishi lozim. Bu kamsitmaslik ularning tarbiyasi ustida ish olib borayotgan davrda nuqsonlarni yo'qotishga harakat qilish va hurmat bilan qarashi zarur.

Pedagogning talabalarga bo'lgan nisbatan bo'lgan munosabati mehr, hayri hohlik va yordamida iborat bo'lishi kerak. Ma'lumki rivojlanish uchun yordam berish murakkab jarayon bo'lib, talabalar oldiga qo'yib o'zi chetda qarab turishi va faqat

shu talablar qanday bajarilayotganligini ko'zatib borishi etarli degan hulosaga kelgan pedagoglar katta hatoga yo'l qo'yadilar. Talabni qo'yish qiyin emas, lekin uni bajararilishiga erishish qiyin shuning uchun talablariga to'liq javob olg'a n pedagoggina o'z kasbining ustasidir deb tan olish kerak. Yaxshi pedagog har bir talabga individual yondoshib, uning talablariga javob berishida qanday qiyinchiliklar vujudga kelayotganini, uni nima qiynayotganini sinchiklab o'rganishi lozim. Talabaga bu jarayonda hayri-hohlik bilan yordam qo'lini cho'zishi kerak.

Pedagogning ishida muomalaning turli bosqichlarida uning emotsional kayfiyati: faoliyatga hozirlik ko'rish jarayonida, uni amalga oshirish davrida, munosabat amalga oshgandan keyingi his qiladigan sezgilarda va kechinmalarda muhim rol o'ynaydi. Shu tariqa biz kasbiy pedagogik munosabatni amalga oshirish uchun juda muhim bo'lgan pedagogning psihik holatlari va ularni faoliyati hamda munosabati jarayonida boshqarish muommasiga yaqinlashib kelayapmiz.

Kasbiy pedagogik munosabat jarayonida ijobiy kayfiyatni boshqarish muammolari nihoyatda muhimdir. Darsaga bo'lgan psihologik rag'bat, guruh bilan bo'ladigan munosabatga rag'bat, o'zaro fikr almashish ilhomi degan ilhomning vujudga kelishi va amalga oshirilishi murakkab jarayondir. Dastlab pedagogning mustaqil psihologik yo'l tutishi asosida, uning pedagogik ishga munosabati uni jalb qiladigan bo'lajak faoliyati materialiga munosabati natijasida, talabalar bilan bo'ladigan munosabatidan qoniqishini oldindan his qilish asosida vujudga keladigan ilhom guruh Bilan bevosita o'zaro hamkorlik qilish paytida huddi ana shu bevosita aloqaga muhtoj bo'ladi, bevosita muomala asosida rivojlanadi va mustahkamlanadi.

Pedagogning talabalar bilan munosabati ijodiy kayfiyati pedagogning ijodiy individualligining o'ziga hosligi, talabalar jamoasining hususiyatlari, faoliyat sharoitlari va shu kabilar bilan bog'liq bo'lgan ko'p qirrali jarayondir. Pedagogning munosabatidagi kayfiyati pedagogik ta'sir ko'rastishning ob'ektlari – sub'ektlari bo'lgan talabalarning ijodiy kayfiyati bilan ko'p jihatdan bog'liqdir. Buning ustiga pedagogchining mustaqil psihologik yo'l tutishi asosida vujudga keladigan ijodiy kayfiyat uning guruh Bilan uzviy hamkorligi paytida aynan talabalar bilan bo'ladigan munosabatga bog'liqdir.

Talabalar bilan bo'ladigan munosabat oldidan pedagogning ijodiy kayfiyatini hosil qilishda uning o'quv materialiga o'z hissiy munosabatini ifodalashning tashqi shakllarini oldindan topishga intilishi muhim rol o'ynaydi: bular tegishli imo – ishoralar, yo'z harakatlari, gapirish ohangidir. O'quv materialiga o'z munosabatini ifodalashning tashqi shakllarini o'ylab olish, tabiiyki, darsga, tadbirga shunday psihologik tayyorgarlik ko'rishga tayanadiki, uning tarkibiy qismlari sanab o'tilgan. Darsda tadbirlarda o'z fikrlari, his – tuyg'ularini qanday qilib yahshiroq va yorqinroq gavdalantirish ustida mulohaza yuritar ekan, pedagog bo'lajak faoliyat vaziyatga kirib boradi, unga choqlanadi, uning shakllarini his qiladi, faoliyatga bo'lgan o'zining hissiy munosabatini etkazish vositalarini izlaydi.

Tarbiyalanuvchilar bilan muomalada kishi o'zini boshqara bilishi nihoyatda zarurdir. Pedagogning darsdagi yomon, noijodiy kayfiyati darhol umuman guruhning ijodiy kayfiyatiga ta'sir qiladi, birgalikdagi faoliyatining samaradorligini pasaytiradi. Ijodiy kayfiyatini boshqarishining taklif etilgan tizimi individual o'zlashtirishni, o'z ustida muntazam o'ynaltirilgan ish olib borishni talab qiladi.

Tarbiyalanuvchilar bilan muomala jarayonida va bevosita undan oldin ijodiy kayfiyatni boshqarish – pedagog mehnatining eng muhim kasbkorlik talabi bo'lib, u pedagogning guruhda, tarbiyalanuvchilar bilan muomalada va shu kabilarda erkin bo'lishni, xulq – atvorning samarli bo'lishni ta'minlaydi. Pedagogik ijodkorlikning asosiy bosqichlariga nisbatan pedagogning ijodiy kayfiyatiga muomala ta'sirining quyidagi jixatlarini ajratib ko'rsatish mumkin:

pedagogning guruhdagi muomalasini oldindan payqashi uning ijodiy kayfiyatini safarbar qiluvchi omil ekanligi;

Guruh bilan dastlabki aloqa bevosita muomala paytida pedagog ijodiy kayfiyatining rag'batlantiruvchi omili sifatida;

pedagogning guruh bilan muomalasi tizimi: u faoliyat jarayonida pedagogning ijodiy kayfiyatini rivojlantirishni qo'llab – quvvatlaydi va rag'batlantiradi;

Muomaladan qanoat hosil qilish shundan keyingi faoliyatda pedagogning ijodiy kayfiyatini rag'batlantiruvchi omil sifatida.

Pedagog muomala jarayoni o'zida kechadigan bir qancha shart –sharoitlar bilan murakkablashad. Muomala shart – sharoitlari muomala harakteriga ancha ta'sir qiladi, aslida ular muomalaning kasbiy yo'nalishini ko'p jihatidan belgilab beradi. Muomalaning oshkoralik vaziyat ko'pgina qiyinchiliklar tro'qdiradi. Tadqiqotchilar qayd etib o'tganlaridek, kishilar oldida, katta auditoriya oldida muomala qilish auditoriyaning gapiruvchiga diqqat qilishga muljallangan bo'lib boshlovchilar uchun nihoyatda murakkabdir va maxsus tayyorgarlik ko'rmasdan o'tkazilishi mumkin emas. Faqat o'zaro fikr almashish malaka va usullarini egallashgina muomala jarayonida pedagogning hissiy kayfiyatini ta'minlaydi.

Pedagogning ijodiy kayfiyatini boshqarishning alohida muhim muomalasi bunday kayfiyatni bevosita faoliyat oldidan chiqarish va safarbar qilish noijodiy kayfiyatni engish hisoblanadi va hakozi.

Pedagogning ijodkorligida «jismoniy harakatlar» usulini ro'yobga chiqarishning o'ziga xosligi shundan iboratki, u pedagogga faqat bevosita ijodkorlik boshlanishidan oldin o'zining ijodiy tabiyaatini safarbar qilishning vositasi sifatidagina zarurdir, keyin esa «bordi – yu» holatidagi «jismoniy harakatlar» mantiqni ijodkorlik vaziyati bilan chinakkamiga ma'naviy moyillikka sekin – asta o'sib o'tadi, endi «bordi – yu» holatida emas, balki guruh bilan haqiqiy muomalada bo'ladi.

Muomalada ijodiy kayfiyatni shakllantirish murakkab jarayondir. Bu erda ko'pincha pedagog zo'riqish tuyg'usini boshidan kechiradi, buni pedagog ijodkorligining omma o'rtasidagi faoliyat, o'zgarib boruvchi ijodkorlik holati, o'zining psixik holatlarini operativ ravishda boshqarish zarurligi, mehnatning o'zaro fikr almashish jihatdan boyligi kabi xususiyatlari taqozo qiladi.

Pedagog talabalar bilan hamkorlikda yashar ekan o'qituvchining eteketiga qat'iy rioya qilishi kerak. Unga ishonib aytilgan talabaning (sekeretini) sirini hech kimga aytmasligi, uning ustidan kulmasligi va albatta u bilan samimiy bo'lishi shart.

Hulosa.

Pedagoglarda biz albatta oliyanoblik hissini tarbiyalashimish shart. Oliyjanoblik qalbning o'ziga hos holatidir. Bu holat insonda sokinlik, hurmat, mehr, g'urur hislarining qo'shilishidan hosil bo'ladi.

Pedagogning talabalarga bo'lgan nisbatan bo'lgan munosabati mehr, hayri-hohlik va yordamida iborat bo'lishi kerak. Ma'lumki rivojlanish uchun yordam berish murakkab jarayon bo'lib, talabalar olidag qo'yib o'zi chetda qarab turishi va faqat shu talablar qanday bajarilayotganligini ko'zatib borishi yetarli degan hulosaga kelgan pedagoglar katta hatoga yo'l qo'yadilar.

Tayanch iboralar.

Pedagogik oliyjanoblik, oliyjanoblik hissini shakllantirish, kasbga nisbatan munosabati, talabaning munosabati, nuqsonlarni yo'qotishga yordam berish, talabalarining yutuqlaridan hursand bo'lish.

Nazorat uchun savollar.

Oliyjanoblik deganda nimani tushunasiz?

Pedagog va talaba o'rtasidagi munosabatni shakllantirishda nimalarga e'tibor berish kerak?

Munosabatlar samimiy bo'lishi uchun nima qilish kerak?

Talaba va pedagog o'rtasidagi ijobiy munosabatlarni qanday yuzaga keltirish mumkin?

hozirgi kunda pedagog bilan talaba o'rtasida "devor" bo'lishi kerak deb o'ylaysizmi?

Pedagogik muomalada bir qolipdagi usullar hamisha ham ijobiy rol o'ynaydimi?

Talabaning sha hside shakllanishida muomalaning o'ni qanday?

Individual muomala uslubiga qo'yiladigan metodik talablar nimalardan iborat?

Adabiyotlar

1. Voljskiy A. Metodika vospitatelnoy raboto' s molodejyu. – M. 2003.
2. Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo't i problemo'. – SPb: Sev.siyanie 2003.
3. G'aybullaev N. va boshqalar. Pedagogika. T., 2000.
4. Ziyomuxammedov B., Abdullaeva Sh. «Pedagogika». T., 2000.
5. Raximjonov N. "Yoshlar iqtisodiy tafakko'rini shakllantirishda oilaning roli" T., 2005 (B.M.I.)
6. Z. qurbaniyazova "Tarbiyaviy ishlar jarayonida tarbiyalanuvchilarda milliy o'zlikni anglashni shakllantrishning pedagogik asoslari" nomzodlik dissertatsiyasi. T., 2002.
7. www.ppf.uni.udm.ru
8. www.search.re.o'z - O'zbekistonning axborotlarni izlab topish tizimi.
9. www.ictcouncil.gov.o'z-Kompyuterlashtirishni rivojlantirish buyicha Vazirlar Maxkamasi muvoffiklashtiruvchi Kengashining sayti.
10. www.talant.spb.ruqwald.html

III Bob. Guruh rahbarining shaxs va jamoani o'rganishi va tarbiyaviy ishlarni tashkillashtirishi yo'llari va usullari.

3.1. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalashga qo'yilgan talablar.

Jamoa nazariyasi qoidalariga muvofiq, uni yaratish metodikasi ishlab chiqilgan. Uning umumiy asoslari quyidagilardan iborat: talablar qo'yish, faollarni tarbiyalash, o'quv, mehnat, ijtimoiy-siyosiy va ommaviy-madaniy faoliyatdagi istiqbollarni tashkil etish, sog'lom jamoatchilik fikrini shakllantirish, ijobiy an'analarni yaratish va ko'paytirish.

Ta'riflangan bu qoidalar har qanday jamoa (ta'lim muassasasi, guruh jamoasi, ta'lim muassasasidan tashkari talabalar birlashmasi va xokazolar)ni shakllantirish va rivojlantirish uchun qo'llanma xisoblanadi. Mazkur bobda gap guruh jamoasini barpo etish va rivojlantirish, guruh rahbarining shu yo'nalishdagi ishi xakida boradi.

Tarbiya metodlarini tanlashda ularning jamoaning rivojlanish darajasiga mosligi muvaffaqiyatning muhim sharti xisoblanadi. Shuning uchun har bir pedagog tarbiyaviy ishni guruhdagi jamoa munosabatlarining rivojlanishi darajasi (bosqichi, davri)ni aniqlashdan boshlaydi. Pedagogning esa yangi guruh bilan Ko'p marta ish boshlashiga tug'ri keladi: o'z mehnat faoliyatining dastlabki yilida, guruhni navbatdagi bitirib chiqish mavsumidan keyin, ba'zan esa ta'lim muassasasida vujudga kelgan vaziyat taqozosi bilan. Guruh rahbari o'zining metodlari jamoaning rivojlanishiga tushkinlik qo'llanmasligi uchun shunday keyingi ishlari davomida vaqti vaqti bilan jamoaning rivojlanish darajasini anglab turadi.

Nazariyada jamoa rivojlanishining uch yoki turtta darajasi ajratib ko'rsatiladi («Pedagogika» darsligining tegishli bobiga qarang). Boshlang'ich daraja pedagogning kuch-g'ayrati natijasida guruhda o'rnatilgan muayyan darajadagi tartib, intizom bilan, tarbiyalanuvchilarning uncha katta bo'lmagan qismi guruh rahbarining harakatlarini qo'llab-quvvatlashi bilan izoxlanadi. Tarbiya jarayoni o'z – o'zini tarbiyalash jarayoniga o'tganda yuksak darajaga erishiladi. Ayrim talabalar va umuman jamoa o'z faoliyatini mustaqil rejalashtiradi va tashkil etadi, o'ziga va bir-biriga talablar kuyadi va o'z-o'zini nazorat qiladi. Guruh rahbari va talabalar jamoasi o'y-niyatlari va ishlarida birgadirlar.

Past darajadan yuqori darajagacha boradigan yo'l uzoq bo'lib, muayyan qiyinchiliklarni bartaraf etish bilan kechadi. Ayni paytda jamoani shakllantirish yuzasidan olib boriladigan ishlar juda qiziqarlidir. Bu guruh rahbarining asosiy ishidir. Umuman ta'lim muassasasi tarbiyachisining asosiy natijalari bu ish qanchalik muvaffaqiyatli o'tishiga borliq bo'ladi. Agar talabalar jamoasi barpo etilmagan bo'lsa, talaba ta'lim muassasasini hech afsuslanmay tark etadi, hatto keyinchalik o'qigan yillarini eslamaydi xam. Talabalar jamoasini inoq jamoaga birlashtirgan moxir guruh rahbari qo'lida tarbiyalangan odam baxtlidir. Ulg'ayayotgan kishi, fuqaroning xayotdagi mavqeini shakllantirishda, uning xayot yo'lini belgilashda o'z vazifasini anglash guruh rahbarining tarbiyalanuvchilar jamoasini barpo etish yuzasidan olib boradigan faol va qat'iy faoliyatining zarur sharti xisoblanadi.

Jamoa shakllanish bosqichlari. Jamoaning rivojlanish darajasini belgilash metodikasi ko'p. Uning moxiyati u yoki bu rivojlanish darajasidagi jamoa normativ ta'rifini aniq jamoa ta'rifi bilan taqqoslashdan iboratdir ijtimoiy ahamiyatga ega

bo'lgan maqsadning, pedagoglar bilan talabalarning birgalikdagi har tomonlama sobitqadam faoliyatining, o'zaro mas'uliyatli munosabatlarning mavjudligi; o'z-o'zini boshqarish organlarining faoliyati va xokazo.

Talabalarning jamoa turmush normalari va qoidalarining, intizomning buzilishiga munosabatlarini ko'zatib, jamoaning tashkiliy to'zilishi ta'sirchanligiga ishonch hosil qilish mumkin. Jamoa rivojlanishining dastlabki bosqichida talabalar tarqoq bo'lib, ularda yakdil fikr va guruh rahbari tayanishi mumkin bo'lgan ta'sirchan faollar bo'lmaydi. Shuning uchun bunday jamoada salbiy xodisalar ochik muhokama qilinmaydi, mustaqil jamoa qarori qabul qilinmaydi va hokazo. Agar jamoa rivojlashishning ikkinchi bosqichida bo'lsa, nomigagina emas, balki pedagogning harakatlarni qo'llab-quvvatlaydigan haqiqiy harakat qiluvchn faollar bo'lsa, uning ayrim talabalar va jamoa oldiga muayyan talablar qo'yishini ko'zatish mumkin.

Jamoaning rivojlanish darajasidan dalolat beradigan muhim belgilardan biri — talabalarning birgalikdagi faoliyatga ishtiyoqi chiqindi qog'oz yoki metallom to'plash, kechaga tayyorgarlik kurish kabi ta'lim muassasalari tajribasida muntazam uchrab turadigan ishlarda ko'zga tashlanadi. Guruh rahbari jamoaning rivojlanish darajasini belgilash uchun talabalarda ularnigp hozirgi va bo'lajak xayotlarida ijtimoiy axamiyatga molik maqsadlari mavjudligiini bilishi muhim, ya'ni jamoaning xayotiy faoliyati istiqbollarini barcha yoki ayrim talabalar qabul qilishini va bu istiqbollarning xususiyati qandayligini bilib olish zarur. Agar bo'lajak shanbalik yoki bayram kechasi talabalar uchun faoliyatga undovchi voqea bo'lsa va bu yaqin istiqbol faqat ayrim talabalar va faollar uchun ahamiyatli bo'lsa, jamoa rivojlanishining ikkinchi bosqichi xakida gapirish mumkin.

Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashda talabalarning faqat guruhdan tashkari faoliyatida namoyon bo'ladigan munosabatlarni taxlil etish bilangina cheklanib bo'lmaydi. Guruh rahbari ishining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, u oddiy talabalar jamoasini emas, balki talabalar jamoasini shakllantiradi. Talabalarning asosiy vazifasi o'qishdan iborat. Shuning uchun guruh rahbari dastavval talabalarning o'qishga qanday munosabatda ekanliklarini, o'zlarini darsda qanday tutishlarini, uy vazifalarini sidqidildan bajarishlari yoki bajarmasliklarini aniqlaydi. Va, nixoyat, eng muhimi — ularning o'qishdagi muljallari nimalardan iborat, bu muljallar ijtimoiy moxiyatga molik yoki molik emasligi xisoblanadi.

IKP - 51 guruhda shpargalkalar, aytib turishlar, ko'chirib yozishlar avj olgan edi. Talabalar buni tan olishdan xam uyalishmas, bunday xolni o'ziga xos dustlik, jamoatchilik deb xisoblashardi. Anketa savollariga javob olishda «Sen shpargalkaga qanday munosabatdasan?» degan savolg'a faqat bir talaba — Madina bunday deb yozdi: «Aytib turishni va aytib turishdan foydalanishni o'zimga ep kurmayman». Anketa savollarga javob qaytarish natijalarini muxokama qilish chog'ida Ko'pchilik Madinaning tutgan qat'iy yo'lidan g'azablanishdi: «Qaranglar, qanday mag'rurlanib ketib-di! Kadr-qimmat bizda xam bor, lekii u algebra buyicha kontrol ishga nisbatan ancha muhimrok, ishlarda namoyon bo'ladi».

Guruh rahbariga bu guruhda ishlash juda qiyin edi. Bu erda Ko'pgina qobiliyatli va yaxshi o'zlashtiradigan, ayni paytda kolok o'qishda juda katta qiyinchiliklarga duch kelayotgan talabalar xam bor edi. Darsdan tashkari paytlarda

turli tadbirlar — kechalar, uchrashuvlar, ekskursiyalar o'tkazilardi. Lekin bularning xammasi eng muhim narsaga — talabalarning ta'lim jarayoniga munosabatiga va bu jarayondagi o'zaro munosabatiga ta'sir ko'rsatmasdi. Ko'pchilik ikkinchi kurs talabalari o'qish — xar bir kishining shaxsiy ishi, degan printsipga amal kilardi.

Yuqorida bayon etilgan vaziyat guruh jamoasi rivojlanish darajasining pastligidan dalolat beradi.

Jamoaning tarbiyaviy ta'siri. Pedagog guruh bilan ishlashning dastlabki bosqichida turli vaziyatlarga duch kelishi mumkin. Guruhda xaqiqiy jamoa munosabatlari bulmasligi mumkin, bunda pedagog ishni boshidan boshlashiga To'g'ri keladi. Ko'pincha bunday xolat yangi shakllangan, «yig'ma» guruhlarda, yangi qurilgan ta'lim muassasalarida bo'lishi mumkin. To'g'ri, boshqa xollarda xam shunday bo'lishi, avvalgi guruh rahbarining kuch-g'ayrati muvaffaqiyat keltirmagan bo'lishi, tarkibi o'zgarmagan jamoa yuqori kursdagi guruhlarda xam shakllanmasligi mumkin.

Ikkinchi tomondan, guruh rahbari guruh bilan ish boshlar ekan, har doim jamoa rivojlanishining boshlang'ich davri bilan ish ko'radi, deb muljallab bo'lmaydi. Boshlang'ich o'qish darvlarida Ko'pincha yaxshi guruh jamoalari shakllanadi. Pedagog bunday xolda jamoa faoliyatining avvalgi tajribasini taxlil etadi va uning ancha yuqori rivojlanish darajasiga mos keladigan tarbiya metodlarini qo'llaydi.

Quyidagilarni ta'kidlash zarur. Jamoaning rivojlanish darajasini aniqlashning eng ishonchli usuli — talabalarni ular bilan darsda, darsdan tashkarida, ta'lim muassasalarida, ta'lim muassasalaridan tashkarida o'zaro faol xamkorlik qilish jarayonida ko'zatishtan iboratdir. Maxsus diagnostik usullar, masalan, anketa tarkatish, pedagogii vaziyatlarni vujudga keltirish va boshqalardan xam foydalanish mumkin. Lekin bu usullar guruhini juda exgiyotkorlik bilan, katta pedagoglik odobi bilan qo'llash lozim. talabalarni o'rganishning har bir usuli ayni vaqtda tarbiya usuli xam ekanligi pedagoglar uchun qonun bo'lib kolishi kerak. Extiyotsizlik bilan o'tkazilgan anketa tarkatish, ayniqsa uning natijalarini muxokama qilish talabalarni jiplashtirish urniga ularning orasi buzilib ketishiga olib kelishi mumkin. Keltirilgan misolda anketalarni muxokama qilish pedagog tomonidan puxta tayyorlangan, o'qdan «portlash» usuli sifatida foydalanildi va boshqa choralar bilan mustaxkamlandiki, ular tagida quyiroqda so'z yuritiladi. Shaxslar, ayniqsa katta o'smirlar o'zlarini «o'rganishlarini» Xo'sh kurmaydilar. Shuning uchun turli xil anketalarni oshkora va samimiy javoblar olishga umid qilgandagina qo'llash tavsiya etiladi.

Pedagog jamoaning kuchli va zaif tomonlarini anglash uchun pedagogik vaziyatlar vujudga keltirishni qo'llaydi. Lekin bunda shuni esda tutish kerakki, talaba kamchiliklarini xammaning o'rtasida yorokin namoyish etish uni ma'naviy xalok etishi, kalbini jaroxatlashi mumkin. Shunday vaziyatlarni vujudga keltirish kerakki, ular salbiy tomonlarni emas, har bir shaxsda odatdagi sharoitda boshqalardan yashiringan ijobny tomonlarni xam ochib bersin.

Guruh rahbari jamoa rivojlanishining aniqlangan darajasiga qarab tarbiya usullarini tanlaydi. Bunda pedagoglarning yosh xususiyatlarini xisobga olish qo'shimcha shart xisoblanadi. Bu xaqda gapirmasa xam bulardi, chunki bu shart pedagogik printsiplardan biridir. Shu bilan birga, ishni endi boshlagan pedagog,

ayniqsa guruh rahbari tarbiya usullarini emas, balki shakllarini tanlashda o'z tarbiyalanuvchilari yoshini xisobga olishi muhimdir. Bunda bir xil usullar — talablar, topshiriklar va xokazolar turlicha izoxlanadi. Quyi guruhlarda ko'pgina talablar, qoidalarni tushuntirish, xatto ayrim «zerikarli» vazifalarni bajarishga urgatish ko'pincha o'yin shaklida o'tkaziladi. kichik guruhlarda tarbiya shakllari ancha jiddiy, amaliy tus oladi, lekin imkoni boricha ularga o'smirlarda ishtiyok uygotishga qodir bo'lgan romantik tus beriladigan. Yuqori guruhlarda chuqur tushuntirish ishlari olib borish, xatto ma'naviy talablarni falsafiy asoslab berish talab etiladi.

Jamoani shakllantirishning dastlabki bosqichida guruh rahbaridan ayiiksa Ko'p shaxsiy kuch-g'ayrat sarf etish talab etiladi. Bunda, yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, vaziyat shunday bo'lishi xam mumkin, ya'ni guruh yangi emas, talabalar bir necha yildan buyon birga o'qishlari, jamoa esa tarkib topmagan yoki «sochilib ketgan» bo'lishi mumkin. Pedagog har qanday xolda xam o'z o'tmishdoshlarining xatolarini takrorlamaslik uchun vujudga kelgan vaziyatni taxlil etadi va buning pedagogik sabablarini aniqlaydi.

Quyilgan vazifalarni xal etish istiqbollarni olg'a surishdan boshlanadi. Jamoa qanday bosqichda turmasin, uning oldida bir vaqtning o'zida yaqin, o'rta va uzoq istiqbollar bo'lishi kerak. Tajribaning ko'rsatishicha, talabalarning shaxslararo munosabatlari jamoa tusini olmagan boshlangnch bosqichlarda guruh rahbari talabalarning shaxsiy manfaatlariga daxl qiladigan Yaqin istiqbollarni o'rta qo'yish va ro'yobga chiqarish to'g'risida uylashiga To'g'ri keladi. Yaqin istiqbol sifatida odatda Ko'p tayerkgarlikni talab qo'llanmaydigan, lekin shu bilan birga qisqa muddatli amaliy muomala: ekskursiya, madaniy yurish, shahar tashkarisiga sayrdan xursandchilik etkazadigan qiziqarli ishlar tanlanadi. Bu kichik tadbirlarni tayyorlash talabalarning faol pedagogik erdam ostida muayyai kuch-rayrat sarflashlarini va tashkilotchilik fazilatlarini namoyon etishlarini talab qiladi. Bunday jamoa tadbirlarini o'tqazish chog'ida faol talabalar aniqlanadi.

Shuni yodda tutish muhimki, istiqbollar (Yaqin , o'rta, uzoq istiqbollar) jamoa xaet faoliyatining barcha: o'quv, ijtnmoiy-siyosiy, mexnat va ommaviy-madaniy soxalarini kamrab olg'an bo'lishi kerak. Bunday endashuv faqat «ko'ngillochar» istiqbollarni olg'a surish yo'lidan borish xavfidan xalos bo'lishga yordam beradi.

3.2. Guruh jamoasini o'rganish va uni dasturini ishlab chiqish

1. Talabalar to'g'risida umumiy ma'lumot

- * talaba qayerda yashaydi;
- * ota-onasini kasbi va ish joyi;
- * oila a'zolari va ularnin moddiy ta'minlanganligi;
- * oilada ota-onasining o'zaro munosabati;
- * talaba rejimi;
- * oilaning xo'jalik ishlarida talabaning ishtiroki;
- * talabaning hayotida eng muhim voqealar;
- * talaba sog'ligi to'g'risida ma'lumot

2. Yoshlar taraqqiyotining umumiy holati

- * umumiy taraqqiyot (nutq madaniyati, dunyoqarash, harakteri, kino, teatr, muzey, stadionlarga borish);

- * o'qishga bo'lgan munosabati;
- * talabaning davomati;
- * talabaning jismoniy mehnatga munosabati;
- * talabaning intizomi, xulqi, tirishqoqligi;
- * talabaning qiziqishi (o'qishga, sportga).

3. Talabaning jamoat ishlariga ishtiroki

- * guruhning jamoat hayotida ishtirok qilish;
- * jamoat ishlarining bajarilishi harakteri;
- * talabaning guruhda obro'i va mavqei.

4. Talaba shaxsining asosiy xususiyatlari

- * jamoatchilik, dunyoqarash;
- * talabaning madaniy sifatleri, Vatanni sevisli, do'stlik, insoniylik, baynalminallik;
- * irodalik harakteri va xususiyatlari (maqsadi bo'lish, faollik, botirlik, tashkilotchilik, mustaqillik, intizomlilik, mardlik, kamtarlik va hokazo);
- * talaba mijozining xususiyatlari va uning ruhiy jarayoni (nutq, diqqat,xotira, xayol, ruhiy holatlar).

5. Talabani o'rganish asosida guruh rahbari quyidagi chora-tadbirlarni to'zadi.

- * talabalarni qaysi sifatlarini tarbiyalab rivojlantirish lozim;
- * talaba axloqidagi kamchiliklarni bartaraf qilish uchun nimalar qilish kerak;

V. Guruh jamoasini o'rganishining namunaviy dasturi

1. Guruh hayoti.

- * guruhdagi talabalarining yoshi, ruhiy, fiziologik va gigenik holatlari;
- * talabalarining shaxsiy taraqqiyoti, ma'rifatlilik jihatleri;
- * guruhdagi jamoatchilik ishlari.

2. Guruhning hamjihatliliqi va uyushqoqligi.

- * talabalarining o'zaro munosabati;
- * talabalarining birgalikda mehnat qilishlari va uning vaqti;
- * qizlar va o'g'il bolalarining do'stligi hamda hamfikrligi;
- * jamoa a'zolarini himoya qilish;
- * yutuq va muvaffaqiyatsizligini anglay bilish;
- * o'quv yurti tomonidan ko'rilgan chora-tadbirlarda guruh talabalarining ishtiroqi;
- * millatlararo munosabat.

3. Guruhning tashkilotchiligi.

- * jamoa bo'lib qiladigan ishlarni talabalar o'zlari mustaqil ravishda qila oladilarmi yoki yo'qmi;
- * vazifa topshiriqlarni talabalar o'zaro taqsimlay oladilarmi, yo'qmi;
- * talabalarining guruh majlisida qabul qilingan qarorlarga itoat qiladilarmi yoki yo'qmi.

4. Guruhda hamkorlik.

- * talabalar o'z o'rtoqlarining qaysi odatlarini ma'qul ko'radilar va qaysi noma'qul deb hisoblaydilar;
- * Rag'batlantirish va chora ko'rishni talabalar qanday tushunadilar;
- * guruhda qabul qilingan chora-tadbirlarni amaliyotda qo'llash orasida farq bormi;
- * guruhda tanqid va o'z-o'zini tanqid qilish mavjudmi.

5. Guruhda do'stlik aloqalarining harakteri.

- * talabalarning o'quv yurti va undan tashqarida o'zaro do'stlik munosabatlari qanday;
- * talabalar bir-biriga nisbatan sezgirlik, ko'zatuvcchanlik xususiyatlariga egami;
- * o'rtoqlariga nisbatan talabachanligi;
- * o'rtoqlarining kamchiliklarini ko'ra biladimi, yo'qmi;
- * guruhning a'lochilar, zukko, ishbilarmon talabalarning darsdan ketib qoladigan, o'zlashtirmoqchi talabalarga munosabatlari qanday;
- * jismoniy jihatdan zaif bo'lgan bolalarga qanday yordamlar beriladi,

6. Guruh faollari.

- * faollar hayati;
- * ularning guruhdagi obro'lari;
- * faollarning o'rtoqlariga nisbatan munosabatlari;
- * faollar guruhdan ajratib turadilarmi, guruhdagilar ularni hurmat qiladilarmi yoki yo'qmi.

7. Guruhning o'quv yurti bilan aloqasi.

- * o'quv yurtida bo'lgan hodisalardan, boshqa guruhlardan guruhning xabari bormi;
- * o'quv yurtining yaxshi yo'lga qo'yilishi uchun guruh o'quvchilari takliflar kiritib turadilarmi;
- * o'quv yurti talabalarini guruh qanday bajaradi;
- * guruhning boshqa guruh talabalari bilan qanday aloqasi bor;
- * o'quv yurti tadbiriy choralarini rejalashtirishda guruh talabalari qanday ishtirok etadilar.

Talabalar jamoasining yuqorida ko'rsatilgan usullar bilan holatini o'rganish o'qituvchiga ko'p imkoniyatlar beradi. Tajribali o'qituvchilar hamma vaqt biror guruhning rahbarligini olishdan avval, oldin guruhni batafsil o'rganadilar, bu esa keyinchalik guruh rahbariga vaqtni tejashga, aniq ish rejalarini tuzishda va o'z faoliyatini o'quv yili davomida belgilangan tarzda amalga oshirishga yordam beradi.

3.3. Guruh jamoasini tashkil etish va tarbiyalash ishini rejalashtirish.

Guruh rahbari ishini rejalashtirishda o'quv yurti umumiy ish rejasidan kelib chiqib aniq guruh rejasini tuzishda parallel guruhlarda ko'riladigan chora-tadbirlarni hisobga olish juda muhimdir.

O'quv yurtining tarbiyaviy ish rejasining o'quv yilining boshida pedagogik jamoa majlisida tasdiqlanib olinadi. har bir guruh rahbari o'z guruhi tarbiyaviy ish rejasini o'quv yurti tarbiyaviy ish rejasida ko'rsatilgan chora-tadbirlarni o'z guruhida taaluqli bo'lgan qismlarini kiritib reja tuzadi.

Talabalarni tarbiyaviy ishni o'quv yurtining taxminiy tarbiyaviy ishlar mazmuniga muvofiq bir guruh yoki parallel guruhning rahbarlari majlisida talabani yoshiga, ruhiy, fiziologik xususiyatlariga mos keladigan tarbiyaviy chora-tadbirlar bajarilishi rejaga kiritilib, tasdiqlanib olinadi.

1. Guruh tavsiyanomasi. Guruh rahbari tarbiyaviy ish rejasining asosi hisoblanadi. Amalda guruh rahbarining kiritiladigan tarbiyaviy ishlari xilma-xildir. Mamlakatimizning turli tumanlarida, shahar va qishloqlarda joylashgan o'quv yurtlarining o'ziga xos tarbiyaviy an'analarini hisobga olmasak, tarbiyaviy ish rejalariga kiritiladigan masalalar bir-biriga juda o'xshab ketadi.

Guruhning mufassal pedagogik tavsiyanomasida aniq ko'rsatilgan tadbiriy choralar qaysi tartibda berilishida qaramasdan tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalari doimiyligicha qoladi. Masalan, guruh rahbarining ish rejasiga quyidagi boblarni tavsiya etish mumkin: g'oyaviy-siyosiy dunyoqarashni shakllantirish; o'rta maxsus ta'limni amalga oshirish; axloqiy tarbiya, jamoani tashkil etish; talabalarning tahliliga yordam ko'rsatish; ijtimoiy foydali mehnat va kasb tanlash; ekologik va tejamkorlik ruhida tarbiyalash; ijtimoiy kamolot, darsdan tashqari tarbiyaviy ishlar; ota-onalar bilan ishlash va hokazolar kiradi.

Yuqorida ko'rsatilgan tavsiyalar qator yillar davomida ish jarayonida amalda sinalgan bo'lib, guruh rahbarining ish doirasida muhim o'rinni egallaydi.

Rejaga kiritilgan chora-tadbirlarning aniqligi, har bir bajaradigan tarbiyaviy ishning aniq va tushunarli tashkil etilishi, rejadagi har bir bajaradigan ishlarning aniq va ravshan ko'rsatilishi, chora-tadbirlarni tayyorlash. Ularni o'tkazish natijalarini yakunlash va shunga o'xshashlar tarbiyaviy ishlar rejasining asosiy mohiyatini tashkil etadi.

Guruh rahbarining ish rejasi odatda bir o'quv yili uchun yarim yillik yoki choralik muddatlariga mo'ljallanib, o'quv yurti rahbari tomonidan tasdiqlanadi. Tarbiyaviy ish rejalarini esa qisqa muddatlarga tuzish maqsadga muvofiqdir.

Guruh rahbari tarbiyaviy ish rejasini tuzishda guruh faollari, talabalar, ota-onalarni jalb qiladi. Guruh tarbiyaviy ish rejasida ko'rsatilgan chora-tadbirlar takror bo'lmasligi uchun o'quv yurti, jamoatchiligining ish rejalarini bilan solishtirilishi lozim.

Tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishda talabalarning yoshi, kundalik rejimi, yil fasllarining kunlari, ob-havo nazarda to'atiladi va belgilanganidan ortiq darsdan tashqari ishlar, ortiqcha jamoat ishlarini rejaga kiritilishiga yo'l qo'yilmaydi.

Guruh rahbarining tarbiyaviy ish rejasi o'quv yurtining muhim hujjati hisoblanadi. Guruh tarbiyaviy ish rejasini tuzish va uni amalga oshirishda guruh rahbari ma'muriyat va o'quv yurti organlari oldida javobgar shaxsdir.

Guruh rahbarining nizomida uqtirib ko'rsatilganidek, guruh rahbari, albatta, yarim yillik, bir choralik tarbiyaviy reja asosida ish olib borishi kerak. Tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, tarbiyaviy ish rejalarini choraklik yoki yarim yillikni tartibli olib borish ma'suliyatli ish bo'lib, u guruh o'quvchilari va faollarning orasida muhokama qilinishi lozim.

2. Tarbiyaviy rejalarini tuzishda qo'yiladigan asosiy talablar. Guruh rahbarining tarbiyaviy ish rejasi haqiqiy hujjat bo'lishi uchun u bir qator pedagogik psixologik talablarga javob berishi lozim. Bu talablar quyidagilardan iboratdir:

A. Rejaning ma'lum maqsadli bo'lishi lozim. Tarbiyaviy ish rejasi agar o'z g'oyaviyligi jihatidan maqsadli va mukammal bo'lsa, asosli va to'g'ri deb hisoblanadi. Rejaning qismida g'oyaviy-siyosiy ishlarga va ijtimoiy foydali mehnatga o'quvchilarni jalb qilish diqqat markazida bo'lishi lozim.

B. guruh rahbarining tarbiyaviy ish rejalarini shakli, metodlari va mundarijalari aksariyat bir xil mazmunga ega. Bu o'xshashliklar ko'pincha quyidagilardir: seminarlar, siyosiy axborotlar, yuqori kurslarga sirdan sayohat va boshqalar tarbiyaviy ish rejalarida keng aks ettiriladi.

V. Talabalarni ketma-ket tizimli tarbiyalashini ta'minlash. Guruh tarbiyaviy ish rejasiga kiritilgan chora-tadbirlar tarbiya jarayonining asosiy qismi hisoblanadi. Har bir ijro etilgan chora-tadbirlar oldindan rejalashtirilgan chora-tadbirlar bilan uzviy boglangan bo'lishi lozim. O'quv choraklarida to'zilgan rejalar, qishki va yozgi ta'tillarda amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar aks yettiriladi. Ikkinchi yarim yilda talabalarning yozgi dam olish vaqtlarida bajaradigan tarbiyaviy ishlarini oldindan qayd etish lozim.

G. Rejaning real bo'lishi. Rejani tartibga solishda unga ijro etilishi qiyin bo'ladigan masalalar kiritilmasligi lozim. Reja aniq va ijro qilib bo'ladigan bo'lsin. Masalan, guruh rahbaridan biri, birinchi yarim yillik uchun tarbiyaviy ish rejasida quyidagi chora-tadbirlarni o'tkazish: talabalar orasida do'stlik va o'rtoqlik tarbiyasini amalga oshirish uchun ijtimoiy foydali mehnatni birgalikda o'tkazish, jamoa bo'lib sayohatlar uyushtirish; guruh devoriy gazetasini birgalikda siqarib o'zaro uyushtirish, san'at havaskorlarning kechalarini o'tkazish, do'stlik va o'rtoqlik mavzusidagi davra suhbatlari o'tkazish kabilarni amalga oshirish talabalarni bir-biriga yaqinlashtiradi, o'z navbatida ular o'rtasida do'stlik va o'rtoqlikni mustahkamlaydi.

D. Guruh tarbiyaviy ish rejasining o'quv yurti tarbiyaviy ish rejasi bilan muvofiqligi. Guruh tarbiyaviy ish rejasini tuzishdan oldin guruh rahbari guruhning tarbiyaviy ish rejasi bilan tanishib chiqish lozim.

E. Tajribalar shuni ko'rsatadiki, guruh tarbiyaviy ish rejalariturlari tartibda to'zilgandir, chunki har bir guruh turli xil sharoitlarda ishlaydilar. O'quv yurti ish tajribalarini o'rganib, ularni umumlashtirish asosida guruh rahbarini tarbiyaviy ish rejalarining taxminiy chizmasini tavsiya qilishni lozim topdik. Tavsiya etayotgan guruh rahbarining tarbiyaviy ish rejasi respublikamizning oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tavsiya etilgan buyruqlar va tavsiyalar asosida to'zilgandir.

3.4. Guruh jamoasi bilan ishlash va unga rahbarlik qilish.

Guruh rahbari o'z guruhidagi talabalarning bevosita ta'lim tarbiya jarayoni, ya'ni darslar davomida hamda darsdan keyingi faoliyatini nazorat qilishga mas'uldirlar. Guruhdagi barcha talabalarni qobiliyatiga qarab to'garaklarga jalb etish kerak. Guruhdagi talabalarning soni nechta bo'lishidan qat'iy nazar ularga ma'naviyat daftari tuttirish kerak. haftada bir marta o'tkaziladigan ma'naviyat soatlarini to'g'ri tashkil etib, unga haqqoniy yondoshish shartdir. Tarbiyachi qanday sharoitda ishlamasin, u qanday guruhda ishlashidan qat'iy nazar, talaba shaxsini kamol toptirishi kerak. Guruh rahbarligi odatda guruhni va alohida har qaysi talabani o'rganishda boshlanadi. Ma'naviyati boy bo'lgan guruh rahbari talabalar bilan alohida – alohida ishlashni amalga oshirishi, talabalarga o'z ta'siri, metodlarini mohirlik bilan qo'llash kerak.

Agar guruh rahbari talabalar faolligini yanada oshirishga harakat qilsa ota – onalar bilan aloqani mustahkamlashi lozim bo'ladi. qaysiki guruh rahbari ota – ona bilan yaqindan aloqada bo'lsa, uning guruhidagi talabalarining faolligi oshadi.

O'zbekistonimizning «Ta'lim to'g'risida»gi qonunini talabalar, ota – onalar o'rtasida o'ranib ishlab chiqishi kerak. O'quv maskanida ta'lim mazmunini takomillashtirish, ta'lim metodlarini yagilash borasida ko'p ishlar qilindi va qilinmoqda. Trabiychi talabalarda bilim olishga bo'lgan ishtiyoq va ehtiyojini

uyqotishga harakat qiladi. Agar guruh rahbari o'z guruhidagi talabalar o'rtasida hurmat qozona olsa, talabani fikrlashga o'rgatsin.

O'quv maskanida olib boriladigan tarbiyaviy ishlar sistemasini to'g'ri va bevosita guruhda o'zlashtirishni ko'tarishga ta'sir etadi. Guruh rahbari talabalar bilan hamkorlikda tarbiyalanuvchilarni o'qishga ongli munosabatda bo'lishga o'rgatadi, talabalarning o'qishga nazorat qiladi.

Darslarga kiradi, ko'zatadi va o'z guruhidagi talabalar bilan birgalikda guruhda o'quv ishlari sifatini oshirish chora – tadbirlarini belgilaydi. Guruh xonasining jixozi va ko'rinishi talabalarning estetik tarbiyasiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun talabalarga guruh burchagini qanday jixozlash kerakligini aytib berish kerak. Guruh rahbari ko'rgazmali qurollardan samarali foydalanish, talabalarning darsdan bo'sh vaqtlaridan foydalanish tarbiyalanuvchilar ijodiy qobiliyatlarini o'strishda, ularni har tomonlama kamol toptirishga yordam beradi. Darsdan bo'sh vaqtlarida talabalarning jamoat topshiriqlarni, to'garaklarda ishtirok etishini nazorat qilish kerak.

Tarbiyalanuvchilarni sevish va hurmat qilish tarbiyaviy ish samaradorligini oshirishning zarur shartidir. Agar pedagog tarbiyalanuvchilarni sevmasa u tarbiyalanuvchilarning haqiqiy tarbiyachisi, murabbiyi bo'la olmaydi.

Hozirgi kunda tarbiyaviy ishlar usulubiyoti fanining eng muhim vazifasi bu – kelajagimiz poydevorini kuruvchi va yuksaltiruvchi, bozor iqtisodiyoti sharoitida mustaqil ishlash – ma'naviy qadriyatlarimizni va umumbashariy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtirgan mutaxassis kadrlarni tayyorlashdir. Buning uchun esa zamonaviy va jaxonning ilgor ta'lim texnologiyalari bilan ta'minlangan o'quv – uslubiy adabiyotlar majmualarini yaratish, ta'lim tizimini tubdan o'zgartirish uning mazmuniga milliy ruh singdirish, samarali an'anaviy uslublarni saqlab kolg'a n holda ilgor uslublarni yaratish va ularni amaliyotda qo'llash lozim.

Shu maqsadda so'ngi yillarda pedogogik olim va amaliyotchilar tomonidan ilmiy asoslangan hamda O'zbekistonning ijtimoiy-pedogogik sharoitiga moslashgan ta'lim texnologiyalarini yaratish va ularni ta'lim – tarbiya amaliyotida qo'llash yo'lga qo'yilmoqda. O'qitishning zamonaviy metodlarini qo'llash o'qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Dars jarayonida yuqori samardorlikka erishish uchun quydagi metod va uslullardan foydalanish mumkin: bahslar, tadqiqot, mo'zyorar, ishbilarmonlik o'yinlari, loyihalash, kitob bilan ishlash, suhbatlar, pinbord, boshqalarni o'qitish, davra suhbatlaridir. Ushbu metodlarni dars jarayoniga qo'llash uchun esa ta'limning kichik guruhlar bilash ishlash shaklidan foydalanilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu esa o'z navbatida «Ta'lim beruvchi – ta'lim oluvchi» diologidan voz kechishni va “ta'lim beruvchi – guruh – ta'lim oluvchi” ko'rinishidagi uch tomonlama o'zaro munosabatga o'tishni taqozo etadi. Shu tufayli pedagog bilan talaba o'rtasida mustahkam kontakt o'rnatiladi, shaxsiy va bir vaqtning o'zida ta'lim jarayonida jamoaviy ruhiy holat kuchayadi.

Quyida biz sizlarning e'tiboringizga “Men qanday jamoa tuzishni hohlayman” nomli mavzudagi roli o'yinni ko'rib chiqamiz.

Mavzu: «Men qanday jamoa tuzishni hohlayman» rolli o'yini .

I. Mashg'ulot maqsadi: Talabalarni qanday jamoa tuzishga o'rgatish, jamoani tashkil etishda nimalarga ahamiyat qilish, Jamoaning tarbiyaviy ta'siri haqida tushuncha va ta'savvurlarini shakllantirish.

Mashg'ulot natijalari:

talabalarda darsga bo'lgan qiziqishni o'stirish;

roli o'yin orqali talabalarning mavzuni o'zlashtirishi;

jamoa bo'lib mulohaza yuritish;

talabalarni qandaydir real vaziyatlarni ijro etish orqali hayotga tayyorlash:

Talab etiladigan vaqt 1 soat 15 minut.

Zarur bo'ladigan materiallar:

texnik vositalar: Kodoskop

Tarqatma materiallar: tablichka 4 dona, qog'oz 20 dona

ko'rgazmali materiallar: slaydlar 2 dona.

Mashg'ulot tafsiloti:

Mashqulot bosqichlari	Ta'lim beruvchi faoliyati	Ta'lim oluvchi faoliyati
I.bosqich. Tayyorlov	O'quv mashqulotining maqsad va natijalari aniqlanadi, ta'lim oluvchining baholash mezonlari aniqlanadi. Texnologik qaritasini tuzadi, zaruriy o'quv materiallar tayyorlanadi.	
II. bosqich. O'yinga kirish	Talabalarga "Men qanday jamoa tuzushni qoqlayman" rolli o'yin qatnashchilari bo'lishlarini e'lon qilinadi. Ushbu ta'lim usulining ma'nosini tushuntiriladi. Maqsad va natijalarini aytib beriladi. Ta'lim oluvchilarni 4 - guruhga bo'lib chiqiladi. Xar bir guruqning sardori bo'ladi. qar bir sardorning oldiga ismi va lavozimi yozilgan tablichkalar qo'yib chiqiladi.	Talabalar mavzuning nomini va o'quv mashqulotning maqsad va natijalarini slaydlar orqali ko'rib turadilar. Talabalar guruqlarga guruq sardorlari tomonidan bo'linadi.
III.bosqich Asosiy	Endi xar bir guruh o'zi tuzgan jamoa nima bilan shuqillanishini, guruq sardori ushbu guruqni tuzishda nimalarga aqamiyat qilganligini, guruqdagi	Ta'lim oluvchi o'qituvchisi beragan vazifalarni bajarish uchun guruqlarga bo'linadi.

	<p>ishni nimadan boshlab nimada yakunlashi kerakligi tushuntiriladi. Buning uchun vaqt ajratiladi. Ushbu vaqt ichida guruqning qar bir a'zosiga vazifa berilish kerak bo'ladi. Ya'ni qar bir talaba qaysi vazifada bo'lishiga qarab jamoaning o'sha qismini qimoya qilish kerak bo'ladi.</p>	<p>Guruq sardoriga bo'ysingan qolda guruqdagi o'z vazifasini bajarishga kirishadi. jzining takliflarini kiritadi. So'ngra butun bir jamoa bo'lib o'zining gruqi sha'nini qimoya qiladi.</p>
<p>IV.bosqich Taklif o'zi - o'zini baholash</p>	<p>Bilim oluvchilarga Jamoani tashkil qilish faoliyatini taqlil qilish va o'z- o'zini baqolashni amalga oshirishni taklif qilish.</p>	<p>O'z - o'zini baqolashni amalga oshiradi.</p>
<p>V. Muhokama Xulosalash</p>	<p>Ta'lim oluvchilarga savol berish. 1 - savol. Jamoa tuzishda nimalarga e'tibor berish kerak 2 - savol. Jamoani shakllantirish uchun qanday omillar ta'sir ko'rsatadiq 3 - savol. Sizlarda ushbu dars qanday ta'surot qoldirdiq Ta'lim oluvchilar berilgan savollarga javob beradilar.</p>	<p>Ta'lim beruvchining yakunini eshitadi va o'zlari uchun xulosalar chiq aradilar.</p>

Xulosa.

Jamoa – bu odamlarning biror bir muayyan ijtimoiy ahamiyati bo'lgan faoliyat asosida birlashuvlarining tashkiliy formasidir.

Tarbiyalovchi jamoa pedagoglar uchun tarbiya ob'ekti bo'lib, pedagogik ishlarning butun mohiyati jamoalarning tashkiliy jixatdan shakllantirish, tarbiyalanuvchilarni tegishli intizom doirasida saqlashdan iborat bo'lmay, balki talabalarning mazmunli hayotini tashkil etishdan, chinakam boy ijtimoiy va jamoa munosabatlarini shakllantirishdan iboratdir.

Jamoa a'zolari o'rtasida o'zaro bog'liqlik, o'zaro nazorat, o'zaro ma'suliyatdan iborat muayyan munosabatlar tarkib topadi.

Guruh rahbari o'z guruhidagi talabalarning bevosita ta'lim tarbiya jarayoni, ya'ni darslar davomida hamda darsdan keyingi faoliyatini nazorat qilishga mas'uldirlar.

Tayanch iboralar.

Jamoa, jamoa orqali tarbiyalash, pedagogik rahbarlik, insonparvarlik, banalminallik, mehribonlik – oqibat, shakllantirish, rivojlantirish, ibodat, shaxsiy namuna, guruh rahbari, o'zaro hurmat, oqibat, ma'suliyat.

Nazorat uchun savollar.

Jamoadagi shaxsni tarbiyalashning qanday shakllarini bilasiz?

Shaxsning shakllanishida guruh rahbarining roli qanday?

Hozirgi kunda guruh rahbarlarining oldiga qo'yilayotgan vazifalar nimalardan iborat?

Guruh rahbarlarining ota-onalari bilan qilgan hamkorliklari natijasida nimalarga erishish mumkin?

Jamoadagi tarbiya individual shaklda olib borishning qanday afzalliklari bor?

Ijobiy harakterga ega bo'lgan chora tadbirlarning amaliy ahamiyati qanday?

Guruh bilan ishlash va unga rahbarlik qilishda nimalarga ahamiyat qilish kerak?

Guruh rahbari ma'naviyatining boyligi talabalar tarbiyasiga ta'sir ko'rsatadimi?

IV Bob. Guruh rahbarining oila va jamoatchilik hamkorligida olib boradigan pedagogik faoliyati.

4.1. Tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda "Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi" Kontsepsiyasining o'rni va ahamiyati.

Tarbiya jarayoni ishtirokchilari sa'y- harakatlarini birlashtirish maqsadida 1993 yilda ishlab chiqilgan "Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi" Kontsepsiyasi yoshlarni istiqbol g'oyalariga sadoqatli, ma'naviy barkamol, vatanparvar etib tarbiyalashda keng jamoatchilik faoliyatini muvofiqlashtirish borasida ma'lum dasturilamal bo'ldi.

Mamlakatimizda keyingi yillarda qabul qilingan ta'lim va tarbiya turqidagi qator me'yoriy hujjatlar, jumladan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" bozor iqtisodiyoti sharoitlarida muvaffaqiyatli ishlay oladigan, mustaqil fikrlovchi kadrlarni tayyorlashda oila, mahalla va o'quv bilim yurti nufuzini yanada yuqori pog'onaga ko'tarishni taqazo etadi.

Zero, ta'lim-tarbiyani takomillashtirishda ham davlat bosh islohotchidir, Prezidentimiz ta'kidlaganidek, birinchidan, yosh avlodga o'zligimizni, muqaddas an'analarimizni anglash tuyg'ularini, xalqimizning ko'p asrlar davomida shakllangan ezgu orzularini, jamiyatimiz oldiga bugun qo'yilgan oliy maqsad va vazifalarni singdirish;

ikkinchidan, jamiyatimizda bugun mavjud bo'lgan hurfikrlikdan qat'iy nazar yoshlarni jipslashtiradigan, xalqimiz va davlatimiz daxlsizligini asraydigan, el-yurtimizni eng yuksak maqsadlar sari chorlaydigan yagona g'oya — milliy mafkuraga sadoqat ru hida tarbiyalash;

uchinchidan, yoshlarni baynalmilal jahon xamjamiyatida, xalqaro maydonda O'zbekistonga munosib hurmat tuqdirish uchun intilish ruhida tarbiyalash;

to'rtinchidan, yosh avlodni vatanparvarlik, el-yurtga sadokat, yuksak odamiylik va insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalash;

beshinchidan, yosh avlodni ulug' ajdodlarimizning munosib vorislari ekanliklari, ayni vaqtda jahon va zamonning umumbashariy yutuqlarini egallash ruhida tarbiyalash O'zbekistonda talaba-yoshlarni tarbiyalashning eng dolzarb masalasidir.

Davlatimiz rahbari ko'rsatib berganidek, ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlar:

birinchidan, ijtimoiy-siyosiy iqlimga ijobiy ta'sir ko'rsatishga, umuman mamlakatdagi mavjud muhitni butunlay o'zgartirishga;

ikkinchidan, insonning hayotda o'z o'rnini topishini tezlashtirishga;

uchinchidan, jamiyatda mustaqil fikrlovchi erkin Shaxsni shakllantirishga;

to'rtinchidan, insondagi mavjud salohiyatni to'la ro'yobga chiqarishga;

beshinchidan, umumiy va maxsus bilimlarga ega, ongli, tafakkuri ozod, zamonaviy Dunyoqarash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga voris bo'lgan, kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etadigan komil insonlarni tarbiyalashga qaratilgan.

Mazkur Kontsepsiyada taraqqiyotimizning ma'naviy-a hloqiy negizi milliy va umuman insoniy qadriyatlar uyg'unligi ekanligi e'tirof etildi, milliy va umuminsoniy tarbiyaning quyidagi o'zaro aloqalari, uyg'un yo'nalishlari belgilab olindi.

Milliy tarbiya yo'nalishi orqali yoshlarda o'zlikni anglash, vatanparvarlik, milliy g'urur, millatlararo muloqot madaniyati, milliy mafkuraviy onglilik, milliy odob, fidoyilik fazilatlarini shakllantiriladi.

Umuminsoniy yo'nalishda huquqiy, iqtisodiy, jismoniy, aqliy, estetik, ekologik, gigienik va boshqa tarbiya yo'nalishlari amalga oshiriladi. Bu Kontseptsiya milliy davlatchilik va jamiyat qurilishi talablari asosligini ta'minlaydi.

Kontseptsiyada oilaga alohida e'tibor qaratildi. O'zbekistonda 1998 yil "Oila yili" deb e'lon qilinishi oilaning tarbiyaviy rolini yanada kuchaytiradi. qayd etilgan masalalar jamiyatimiz, xalqimiz, davlatimiz taqdiri va uning dunyo miqyosidagi siesiy, iqtisodiy, ijtimoiy salohiyatini shakllantirishda g'oyat katta ahamiyatga ega ekanligiga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 26 martda qabul qilingan "Ijtimoiy-ma'naviy muhitni yanada sog'lomlashtirish, diniy aqidaparastlikning oldini olish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 130-sonli qarori misol bo'la oladi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunining 30-moddasida "Voyaga etmagan shaxslarning ota-onalari yoki qonuniy vakillari shaxsning qonuniy huquqlari va manfaatlarini himoya qilishlari shart hamda ularning tarbiyasi, o'quv muassasasigacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-xunar ta'limi olishlari uchun javobgardirlar", deb belgilab qo'yilgan.

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning 3.2 bandida esa ta'lim oluvchilarning o'qishi, turmushi va dam olishi uchun shart-sharoitlar yaratish borasidagi vazifalar hal etilishida jamoatchilik boshqaruvini rivojlantirishga alohida e'tibor berilgan. Bu "Oila, o'quv bilim yurti, mahalla hamkorligi" bugungi kunning ma'naviy, ma'rifiy, mafkuraviy, tarbiyaviy zarurati ekanligini bildiradi. Yosh avlodni ma'naviy-a hloqiy tarbiyalashda xalqimizning boy milliy, madaniy, tarixiy an'alariga, urf-odatlariga hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali, zamonaviy pedagogik texnologiyaning ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etilishi, shaxsni tarbiyalash va uni har tomonlama kamol toptirishning ustuvorligini ta'minlash; umumiy hamda milliy pedagogik madaniyatni oshirish; mamlakatimiz fuqarolari orasida milliy mafkuraviy tarbiya ishlarini takomillashtirish "Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi" Kontseptsiyasining asosiy maqsadidir.

O'zbekistonda ro'y berayotgan o'zgarishlar "Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi" yo'nalishidagi shaxs tarbiyasida oila, ota-ona, mahalla, o'quv bilim yurtining asosiy vazifalarini mazmunan yangilab hayotga tatbiq etishni taqozo qiladi.

4.2. Guruh rahbari oila va jamoa bilan olib borgan faoliyati

O'quv yurtining oila va keng jamoatchilik bilan aloqasi guruh rahbari orqali amalga oshiriladi. Guruh rahbari ota-onalar bilan olib boradigan ishlariga quyidagi vazifalarni hal qiladi:

1. Ota-onalar bilan yaqindan aloqa o'rnatadi va aloqani doimo mustaqamlab boradi;
2. Talabaga nisbatan o'quv yurtining va oilaning yagona talablar qo'yishga erishadi;
3. Guruh ota-onalar jamoasini tashkil etib, ularning guruhdagi tarbiyaviy ishlariga faol qatnashishlarini ta'minlaydi;

4. Ota-onalar o'rtasida pedagogik bilimlarni tarqatadi va ularning pedagogik madaniyatini yuqori darajaga ko'taradi;

5. Guruhga otaliq qilayotgan tashkilotlar, oila va o'quv yurtiga yordam beruvchi tashkilotlar bilan aloqa o'rnatadi va ularni guruhdagi tarbiyaviy ishlarga jalb qiladi.

Guruh rahbarining talabani yaxshi tarbiyalashdagi oila va jamoatchilik bilan hamkorligining muvaffaqiyati ularning bola bilan qilayotgan ishlari haqida bir-birlarigaqanchalik ko'p, aniq va muntazam xabar berib turishlariga bog'liq. Ana shu maqsadda guruh rahbari oilaga bir qator tizimli axborotlar berib turishi kerak:

Talabaning o'quv mehnatiga tavsifnoma, o'qishdagi muvaffaqiyati va muvaffaqiyatsizligi, ularning sabablari, olayotgan baholari.

- Talabanning ijtimoiy faolligi haqida axborotlar, talabanning jamoa hayotidagi ishtiroki nimalardan iborat ekanligi, jamoat topshiriqlari va vazifalarning bor-yo'qligi, sababi, ularga o'zining munosabati.

- Talabaning o'z o'rtoqlari, o'qituvchilari bilan munosabatida vujudga kelgan holatlarning karakteri, o'quv yurtidagi munosabatlarnig doirasi.

- Talabaning ayrim xatti-harakatlarini tahlil qilib, ularga pedagogik izohlar berish. Oilaga talaba tarbiyachi haqida maslahat va tavsiyalar. Oila ham o'z navbatida farzandi haqida o'z mulohazalari, ko'zatishtlari yuzasidan guruh rahbariga quyidagi mazmunda ma'lum axborotlar berib borishi mumkin:

- Farzandi uyga berilgan vazifalarni qanday bajaradi, unga sarflaydigan vaqti, dars tayyorlash tartibi, mustaqillik darajasi.

- Belgilangan kun tartibining bola tomonidan bajarilishi.

- Talabaning o'quv yurti haqidagi hikoyalari, taassurotlari, gaplari, guruh hayotidagi turli voqealarga baholari.

- Ota-onaning ayrim o'qituvchilardan, guruh rahbaridan, o'quv yurti rahbarlaridan iltimoslari va takliflari.

Guruh rahbari bilan oila o'rtasidagi bu xildagi o'zaro xabarlashuvlar talabani to'la o'rganishga, ta'lim va tarbiyada shu talaba uchun eng maqbul tarbiya va ta'sir vositasini topishga yordam beradi. Guruh rahbari o'z ko'zatishtlari, oiladan olgan axborotlari natijasini kundalikka yozib borsa, undagi to'plangan ma'lumotlarni vaqti-vaqtida o'rganish bilan shularga asoslanib tegishli xulosalar chiqarsa, bola xulqini va fazilatlarini yaxshilash yo'llari, keyingi rejalarni belgilasa, erishilgan darajani hisobga olib yangi pedagogik talablar qo'yib bo'lsa, tarbiya albatta samarali natija beradi.

Guruh rahbarining ota-onalar bilan olib boradigan ishlari tajribasida shaxsiy, guruh-guruhli va ommaviy kabi shakllar keng tarqalgan. Ayniqsa, uning ota-onalar bilan olib boradigan ommaviy ishlari bu sohadagi faoliyatinnig asosiy yo'nalishidir. Chunki bu barcha ota-onalarni birlashtiradi hamda ularni o'quv yurti talablari bilan tanishtirish, jamiyatning tarbiyadan ko'zatadigan maqsadlari, ota-onaning vazifalari, tarbiyani amalga oshirish yo'llari, uslub va shakllari haqida bilim berish, guruh hayotidagi o'zgarishlar, rejalar haqida maslahatlashish uchun pedagogik ma'ro'zalar tashkil etish ilmiy anjumanlar, "ochiq eshik" kunlari, savol-javob kechalari, ota-onalar majlislari o'tkazish ommaviy ishning turlaridir.

Guruh rahbarining tajribasida ota-onalar majlislari keng tarqalgan va qaror topgan ish shaklidir. Bu majlislar guruh ota-onalar jamoasining yuqori organi sifatida

o'z qarorlari bilan guruhdagi, oiladagi va turar joylardagi amalga oshiriladigan tarbiyaviy ishlarning vazifasini va yo'nalishini belgilab beradi.

Guruh ota-onalar majlislarining bir necha xili mavjud: guruhdagi tashkiliy ishlar bilan bog'liq majlislar, ota-onalarga pedagogik ma'lumot berishga bag'ishlangan majlislar, munozara shaklidagi majlislar, yarim yillik yoki yil yakuniga bag'ishlangan majlislar. Bu majlislarning har biri o'z maqsadiga tayyorlash va o'tkazish tartibiga ega.

Tashkiliy masalalar bilan bog'liq guruh ota-onalari majlisida odatda ota-onalar guruhi saylanadi, ish rejaları tasdiqlanadi, ota-onalar o'rtasidagi vazifalar taqsimlanadi.

Ko'pgina o'quv yurtidagi guruh rahbarining ota-onalar bilan olib borayotgan ishlari tajribasida savol-javob kechalari, maslahatlar va munozaralar ham vujudga kelmoqda. Maslahatlar ko'proq shaxsiy ish shakli bo'lib, unga guruh rahbari ota yoki onaga farzandini tarbiyalashdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish va boshqa masalalar yuzasidan aniq maslahatlar beradi. Guruh rahbari o'zining shaxsiy suhbatini, oilani o'rganish va ko'zatish asosida to'plagan ma'lumotlarni ota-onalar bilan o'tkaziladigan ishlarni hisobga olib boradigan maxsus jurnaliga yozib borishi g'oyatda muhim. Agar bu xil jurnalni guruh rahbarlari har yili muntazam holda yuritib borsa, u tarbiyaviy ta'siri yaxshilashning muhim vositasiga aylanadi.

4.3. Ota-onalar bilan ishlashning shakl va metodlari.

Guruh rahbari ota-onalar bilan ish olib borishda ishlashning xilma-xil shakl va metodlaridan foydalanishi lozim. Ota-onalar bilan ishlashga shaxsiy ishlar jamoa bilan birgalikda olib borilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Biz quyida ota-onalar bilan ishlashning asosiy shakllari bilan tanishib chiqamiz :

1. Talabalarning uylariga borish – bu oila bilan aloqa qilishning eng samarali shakllaridan biridir. Bunda guruh rahbari talabani ota-onasi, uning yashash sharoiti, moddiy imkoniyatlari bilan tanishishga imkon topadi.
2. Ota-onalarni o'quv yurtiga chaqirish. Bundan maqsad, faqatgina talabalarning xulqi, savodliligi va boshqa xususiyatlari bilan ota-onani tanishtirish emas, balki shu bilan birgalikda ota-onalarga pedagogik va ruhiy maslahatlar berib, ularga talabani oilada tarbiyalashlariga yordam ham qilishdir.
3. Ota-onalar bilan ishlash. Bu esa talabaga chaqiriqlar yoki maxsus da'vatnomalar orqali amalga oshiriladi.
4. Ota-onalar guruh majlisini o'tkazish. Bu shakldagi aloqa maxsus ish rejasi orqali amalga oshiriladi.
5. Ota-onalarni maxsus pedagogik va psixologik bilimlar bilan qurollantirish maqsadida ular bilan suhbat va ma'ro'zalar o'tkaziladi.
6. Savol-javoblar kechasi. Ishning bu shakli guruh talabalarning xususiyati, harakterini yaxshiroq o'zlashtirish imkonini beradi.
7. Ota-onalarning tarbiya borasidagi ilg'or tajribalar bilan fikr almashish, o'rtoqlashish. Bu narsa quyidagi mavzuda bo'lishi mumkin:
 - a) yoshlarni qanday qilib mehnatga tayyorlash mumkin?
 - b) talabani kundalik rejimi haqida.

v) “Ota-onalarning obro’si” haqida, “Oilada yoshlarga axloqiy tarbiya berish” va hokazolar to’g’risida anjumanlar o’tkazish.

8. O’quv yurti qoshida ota-onalar universitetlarini tashkil etish va bu universitetlardan tizimli ish olib borish:

a) ota-onalarni tarbiya sohasidagi adabiyotlar bilan tanishtirish.

b) “Ota-onalar, sizlar uchun” degan mavzuda oqzaki jurnal.

v) faol ota-onalarning tarbiyaviy ish tajribalari bilan boshqa guruh rahbarlarini tanishtirish kabi ishlar olib borilishi lozim.

Guruh rahbarining ota-onalar bilan olib boradigan ishlari g’oyat keng, ko’p qirrali bo’lib, bu ishlar faqat guruh va o’quv yurti miqyosi bilan cheklanmaydi, aksincha turar joylardagi va talabaning ota-onasi ishlab to’rgan korxonadagi jamoatchilik bilan ham yaqin aloqada bo’lishni taqozo etadi.

Bizning yosh avlod xalkimizniig inqilobiy, mehnat, jangovar an’analarini o’zlashtirib, o’ziga katta avlodning eng yaxshi fazilatlarini — g’oyaviy e’tikod va matonatni, Vatanga muxabbatni, uning iqtisodiy, siyosiy va jangovar kudratini mustahkamlashda ishtirok etishga intilishni singdiribgina o’z bobolari va otalari ishini davom ettira va ko’paytira oladi. Bu ishda ota-onalar ayniqsa muhim o’rin tutishlari kerak.

Buni barcha guruh rahbarlari nazarda tutishlari muhimdir, Bunda shaxsning huquqiy etukligi shaxs ijtimoiylashuvining maxsuli ekanligini har bir oilaga tushuntirish g’oyat muhimdir. Oila shaxs uchun uning ijtimoiylashuv jarayoni ro’y beradigan, uning ahloqi, dunyoqarashi asoslari va hokazolar tarkib topadigan dastlabki va nihoyatda muhim ahamiyatga ega bo’lgan jamoadir.

Oila boshqa tarbiyaviy muassasalardan farqli ravishda odamning butun hayoti davomida uning barcha tomonlariga, qirralariga ta’sir ko’rsatishga qodirdir va odatda ta’sir ko’rsatadi. Oila tarbiya vazifasining bu ulkan miqyosi uning mafkuraviy va psixologik ta’sir ko’rsatiishning chuqur o’ziga hosligi bilan uyg’unlashib ketadi. Bu esa uni oliy darajada ta’sirchan qilibgina kolmay, shu bilan birga sha hsni shakllantirish jarayonining zarur buginiga ham aylantiradi.

Oilanipg yuksak tarbiyaviy imkoniyati shaxslar va ota-onalarning o’ziga hos hususiyatlari: kon-karindoshligi, muhabbati, Yaqinligi, ishonchi, burch hissi, obruliligi va hokazolar bilan ta’minlanadi. O’z farzandining barcha zaif va kuchli tomonlarini yurgakdagi chog’idan biladigan, uning kalbidagi eng kichik harakatni ham sezadigan va tushunadigan, unga ta’sir etishni biladigan onadan va otadan yahshiroq. Kim ham ularni ezgulikka, mehnatsevarlikka, do’stlikka, muhabbatga urgata oladi!

Ma'lumki, xilma-hil faoliyat sharoitida shaxsning qobiliyatlari eng samarali rivojlanadi, uning ijodiy imkoniyatlari ochiladi, shaxsni oiladan boshqa qayerda ham faoliyatning hilma-hil turlariga jalb etish mumkin. Oilaviy tarbiyanipg qimmatliligi va ahamiyati yana shundaki, kichik shaxslik paytida oilada egallangan narsalar bir umr saqlanib qoladi. Xuddi shuning uchun ota-onalarning shaxslarni har tomonlama tarbiyalash majburiyati qonuniy tarzda belgilab quyilgan.

Guruh rahbarlari ota-onalar bilan birgalikda tarbiyaviy ishni tashkil etar ekanlar, eng yangi psixologik-pedagogik tadqiqotlar ma'lumotlarini e'tiborga olishlari ham muhimdir, ularga ;muvofik usib kelayotgan kishi shahsini shakllantirishga

oilaning kushadigan hissasi turli yosh bosqichlarida turlicha bo'ladi va to'liqsimon o'zgaradi. Dastlabki 3 yil ichida u ayniqsa kuchli bo'ladi, shundan keyin oilaviy ta'sirning muayyan darajada barqarorlashuvi davri boshlanadi. Uning navbatdagi chukkisik» odatda maktabgacha yosh tugaydigan paytga to'g'ri keladi, shundan keyin ta'hmnan o'smirlik davrigacha u zaiflashgandek bo'ladi. Yana ota-onalariing ta'siri ota-ona oilasidan ajralib, o'z oilasini o'zguncha ancha kuchayadi.

Psixologik-pedagogik tadqiqotlarning ma'lumotlari ba'zan shaxsning imkoniyatlari to'g'risidagi barqaror tasavvurlarni o'zgartirib yuboradi. Masalan, uch yillik shaxslar olimlar bir necha yil muqaddam tahmin qilganlariga nisbatan ancha chuqur idrok etish qobiliyatga ega, uch yoshli shaxs hozir faqat olti yoshli shaxslar qilgan va qo'llanmagan narsalarni bilishi va qilishi mumkinligi kichkintoyni yurishdan oldin so'zlashishga, ona tili bilan deyarli baravar chet tilida gapirishga o'rganish mumkinligi va hokazolar ma'lum bo'ldi.

Va holanki, tajribaning ko'rsatishicha, ota-onalar ko'pincha o'zlarini tarbiyaviy ishga tula tayyor deb biladilar va maxsus pedagogik bilimlarni egallashni zarur deb hisoblamaydilar. Ota-onalarning bu hususiyatini taniqli pedagog va psixolog K. D. Ushinskiy o'z davrida ta'kidlagan edi. «Tarbiya san'ati, — deb degan edi u, — shunday hususiyatga egaki, deyarli barchaga tanish va tushunarli, ba'zilarga esa juda oson ish bo'lib tuyuladi — odam bu ish bilan nazariy va amaliy ji hatdan qanchalik kam tanish bo'lsa, unga bu shunchalik tushunarli va oson bo'lib ko'rinadi. Deyarli hamma tarbiya sabr-toqatni talab etishini e'tirof qilishadi, ayrimlar buning uchun tugma qobiliyat va malaka, ya'ni ko'nikma kerak, deb o'ylaydilar; lekin juda kam odam sabr-toqat, tugma qobiliyat va malakadan tashkari yana mahsus bilimlar. Kerakligi haqida ishonch hosil kiilish-

Bunday bilimlarniig yo'qligi oilaviy tarbiyada ko'plab hatolarga olib keladi, guruh rahbari ota-onalar bilan ishlashda buni hisobga olmay iloji yo'q.. Bu jihatdan ota-onalarning shaxslarni tarbiyalashdagi kuydagi qiyinchiliklari va hatolarini ajratib kursatgich mumkin:

1. Ota-onalarning shaxslar bilan muomalasining etishmasligi. Ular o'zlari, ishlari haqida kam so'zlab beradilar, o'quv bilim yurti talabalar jamoasining hayoti, o'z shaxssining qiziqishlari, uning jamoat ishlari, bu ishga munosabati va hokazolar bilan kam qiziqadilar. Muomalaning etishmasligi shaxslarning ota-onadan uzoqlashishiga olib keladi, kattalarni shaxsga yanada faolroq ta'sir ko'rsatish imkoniyatidan mahrum etadi.
2. Shaxslarni mehnat jarayonlariga jalb etish orkali ularning mehnat tarbiyasini tashkil qila bilmaslik Ona ishga ko'milib ketgan paytda shaxslar oilaviy ishlardan, turar joylardagi ishlardan va hokazolardan ozod etiladilar. Buning natijasida mehnatga mensimay munosabatda bo'ladilar.
3. Ota-onalar turmushida salbiy misollarning mavjudligi o'quv muassasasining pedagogik kuch-g'ayratini yo'qqa chiqaradi.
4. Ota-onalar tarbiyaviy ta'siriniipg izchil emasligi — onda-sonda o'qishini tekshirish, biror nojuya ish uchun jazolash va hokazolar ahloqiy immunitet hosil bo'lishiga yordam bermaydi.
5. Oilaviy tarbiyaning asosi sifatida takiklashlar sistemasi — ijobiy namuna asosida tarbiyalay bilmaslik, shaxs hayotini u har doim turli hatti-harakatni mashk qiladigan

tarzda tashkil eta olmaslik natijasidir. Bu sistema shaxsning kattalar hohishiga salbiy munosabatini tugdiradi, mustaqillikning rivojlanishini susaytiradi.

6. Harakatlarning o'quv bilim yurti bilan muvofiqlashtirilmaganligi yoki u bilan kelishmovchilik. Tarbiyalanuvchida pedagogga, o'quv bilim yurtiga ishonchsizlik paydo bo'ladi va o'sib boradi, bu esa uning kamchiliklarini tuzatishni qiyinlashtiradi, pedagogik jihatdan qarovsizlik holatiga olib keladi.

7. Ayrim ota-onalarning shaxslar ulg'ayib borishi bilan tarbiyaviy faollikni susaytirib yuborishlari, bu esa shaxslarning ota-onalardan uzoqlashuviga, o'quv bilim yurtiga qiziqishi pasayishiga va hokazolarga olib keladi.

8. Qarorlar qabul qilishda kechikish. Shaxs katta bo'lgandan keyin akli kirib, to'zaladi deb uylash odatda o'zini oqlamaydi, Ko'pincha qayta tarbiyalashni talab etadigan pedagogik jihatdan qarovsizlik holatiga olib keladi.

Ko'rsatib o'tilgan kamchiliklar katoriga ota-onalarning tarbiya usullarini bush bilishlarini, shaxslar ulg'ayishi bilan ularni o'zgartirishni bilmaslik yoki istamaslik ota bilan onaning talablari birligining, pedagogik odob, chidamning yo'qligi, ota-onalarning turmushning ma'naviy tomoniga zid tarzda moddiy tomoniga qiziqib ketishi va boshqalarni qo'shish mumkin.

Ota-onalar bilan ish shakllari va usullarini tanlashni odatda guruh ra hbari o'z shaxsiy hususiyatlari tajribasini, talabalarning oilalarida vujudga kelgan o'ziga hos hususiyatlarni, ota-onalarning bilim va tajribasini, tarbiyalanuvchilarni tarbiyalashda yuqorida ko'rsatib o'tilgan hatolar va qiyinchiliklarni, fe'l-atvor hususiyatlarini, o'quv muassasasi pedagoglar jamoasidagi muhitni, ota-onalar bilan ish olib borishda tarkib topgan an'analarni va hokazolarni hisobga olib belgilaydi, Tajribaning ko'rsatishicha, guruh rahbarining ota-onalar bilan hamkorligining ommaviy, guruh. tarzidagi va yakka tartibdagi ish shakllarini oqilona birga kushib olib borish, bunda uning mazmunida izchillikka rioya etish orkali erishiladi.

Ko'rsatilgan shakllar ta'rifi va ularni qo'llashning eng yuqori natija berishi ta'minlaidigan shart-sharoitlarga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Talabalarni tarbiyalashda oilaning bir qancha vazifalari mavjud bo'lib ular quydagilardir:

—oilada sog'lom muhitni yaratish, milliy ruh va turmush tarzini hisobga olish, farzandlar uchun ota-ona har tomonlama o'rnak bo'lishi, farzandlarning ota-onasiga, Vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirish, o'zaro ham xo'p bo'lishni ta'minlash;

—oilada huquqiy tarbiyani yaxshilash, oila a'zolarining o'z huquq va burchlarini anglab etishlarini va ularga rioya qilishlarini ta'minlash;

—farzandlariga chuqur dunyoviy bilim asoslarini berish, ma'rifatli va ma'naviyatli kishilar bo'lib etishishlarini ta'minlash;

—bozor munosabatlariga mos bo'lgan kasb-hunar o'rgatish, iqtisodiy tushunchalarni farzandlar ongiga singdirish;

shaxslarning ma'naviy barkamol va jismonan sog'lom bo'lishlari uchun iqtisodiy va ijtimoiy muhitni yaratish;

shaxslarni mustaqil fikrlashga o'rgatish, istiqlool g'oyalari va milliy mafkuraga sadoqat ruhida tarbiyalash;

shaxslarning bo'sh vaqtlarini pedagogik nuqtai nazardan kelib chiqib unumli tashkil qilish, ularga qo'shimcha ta'lim berish;

- farzandlarida mavjud bo'lgan iste'dod ko'rtaklarini rivojlantirish uchun zarur sharoitlarni yaratish;
- o'z farzandlarining o'quv muassasasi, mahalla, davlat va jamiyat oldidagi burchlarini to'la ado etishlari uchun oilada mas'uliyatli bo'lish;
- ota-onalar o'zlarining pedagogik va psixologik bilim saviyalarini doimo oshirib borishi;
- shaxslarda tejamkorlik va ishbilarmonlikning ma'naviy axloqiy tomonlarini shakllantirish;
- oilada milliy va umuminsoniy tarbiyaning barcha yo'nalishlarini uyg'un holda bosqichma-bosqich amalga oshirishga ma'sullikni ta'minlash;
- sanitariya-gigienik, ekologik ko'nikmalarni singdirish, diniy aqidaparastlik, ichkilikbozlik, giyohvandlikka qarshi tarbiyani amalga oshirish;
- oila, o'quv bilim yurti va mahalla oldida o'z farzandlarining barcha hatti-harakatlari uchun javobgardir;
- sog'ligida va aqlida nuqsonlari bo'lgan farzandlariga hayot talablariga mos ravishda bilim va kasb-kor o'rgatishdan iborat.

Ota-onaning farzand oldidagi burchi, o'zbekona ta'bir bilan aytganda, farzandga yahshi nom qo'yish, yahshi muallim qo'lga topshirib savodini chiqarish, ilmi, kasb-hunarli qilish, oilali va uyli-joyli qilishdan iboratdir.

4.4. Yoshlarni tarbiyalashda oila, mahalla va o'quv yurtining hamkorligini amalga oshirish tamoyillari va bosqichlari.

Yosh avlodni yaxshi hulqli, davlat ramzlariga sadoqatli qilib tarbiyalashda ularning yosh jihatlariga, karakteriga alohida ahamiyat berish lozim, chunki bularsiz tarbiyada ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi. Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligida quyidagi tamoyillarga va bosqichlarga amal qilinganda samaradorlik yanada yuqori bo'ladi:

- ta'lim va tarbiya sohasida hamkorlik jarayoni ishtirokchilari harakatlarining ish birligi;

- tarbiyalanuvchiga hurmat va talabning uyg'unligi; — hamkorlik jarayoni sub'ektlarining teng huquqliligi va yuksak mas'uliyati;

- faoliyat jarayonida millat va davlat manfaatlarini ustuvorligi;

- hamkorlikning ilmiy asoslanganligi;

Birinchi bosqich. Yosh oilalar bilan ishlash. Yosh ota-onalarga farzand va uning tarbiyasi haqida falsafiy, tibbiy tushunchalarni berish va bu masalalarga tibbiyot hodimlari, obruli hotin - qizlarni, ota-onalarni jalb qilib, "Yosh onalar va otalar o'quv muassasasilari" faoliyatini yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi bosqich. Farzandning o'quv muassasasigacha bo'lgan davridagi jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash borasida ularga rasm chizish, voqealarni bayon qilish, o'ziga o'zi xizmat qilish, harf tanish, qo'shiq, aytish va raqs tushish, turli o'yinlarda ongli qatnashish tushunchalarini singdirish va mustaqil ravishda bilim olish ko'nikmalarini shakllantirish yuzasidan o'quv muassasasiga tayyorlash guruhlari, "Yakshanbalik o'quv maskanlar" ishini tashkil qilish.

Uchinchi bosqich. Kichik yoshdagilar uchun muljallangan (6-11 yosh) o'quv muassasalarida shaxslarning jismoniy, ma'naviy va ijtimoiy shakllanishini

ta'minlash, uning ilk iqtidori, qiziqishi va aqliy imkoniyatlarini aniqlash, o'z hatti-harakatlariga javobgarlik hissini tarbiyalash, bo'sh vaqtini tug'ri tashkil qilishni o'rgatish, atrof-muhitga ongli munosabatda bo'lib, do'stlik, baynalmilallik, vatanparvarlik hislatlarini shakllantirish.

To'rtinchi bosqich. O'smirlarning (11-16 yosh) qiziqishini, bilimga chanqoqlik va aql zakovatini hisobga olg'an holda ijtimoiy faoliyatga tortish, jismonan baquvvat bo'lishini ta'minlash, maishiy mehnat faoliyati orqali turli kasblarga yo'naltirish, o'smirlar guruhlari va jamoatchilik orasida o'z o'rnini topa olishiga ko'maklashish, o'z hatti-harakatlari uchun jamiyat, qonun va ota-onalari oldida javobgarlik tuyg'usini shakllantirish, ijtimoiy faolligi va mustaqil dunyoqarashini yuzaga keltirish.

Beshinchi bosqich. Yoshlarni (16 yosh va undan yuqori) dunyo andozalariga mos bilim olishlari, kasb tanlashlari, mustaqil hayotga tayyorgarliklarini ta'minlash. Ularning imkoniyatlari darajasida ta'lim olishlariga, tanlagan kasblari bo'yicha ish bilan ta'minlanishlariga, iqtisodiy mustaqil bo'lishlariga shart-sharoit yaratish. Vatan, Davlat va jamiyat oldidagi fuqarolik burchlarini ado etishga javobgarlik hissini to'la shakllantirish, mustaqil oila qurishga tayyorlash.

Ta'lim va tarbiya sohasiga e'tiborni kuchaytirish, bu borada hukumatimiz tomonidan qabul qilingan qonun va hujjatlarni, direktiv ko'rsatmalarni samarali bajarish uchun oila, mahalla, o'quv muassasasi hamkorligi faoliyati o'ziga hos pedagogik tizim, uslub va shakllarga ega bo'lishi zarur.

O'tkazilgan tadbirlar har tomonlama puxta, shuning bilan qatnashchilarning yoshlariga mos pedagogik va psixologik mujassamlashgan, mantiqan teran, qiziqarli va ko'rgazmali, ta'sirchan, ommabop, amaliy jihatdan qisqa va lo'nda, estetik jihatdan keng ko'lamli bo'lishi kerak.

Hamkorlikda olib borilayotgan ishlar mahalla hududidagi barcha yoshlar va toifadagi fuqarolarni qamrab olishi hamda ularning qiziqish va intilishlariga mos bo'lishi lozim. hamkorlik tadbirlarining mavzulari "Sog'lom avlod uchun", "Ota-onangga rahmat", "Odobinga balli", "Soq tanda sog'lom aql", "Mehr chashmasi", "qizlar ibosi", "Bir yigitga qirq, hunar oz", "O'g'lim posbonim", «hayot—ustoz, xalq—muallim", "O'zbekiston Vatanim manim!", "Milliy burch va mas'uliyat", "Oila saboqlari", "Oila etikasi", "Oila tinch — mahalla tinch", "Mustaqil hayot bo'sag'asida", "Askarlik — yigitlik o'quv muassasasi", "Oila bahti — Vatan bahti", "Sportchi oila", "Oilamiz ohanglari", "Vatan ostonadan boshlanadi", "Biz kimmiz" kabi tadbirlardan iborat bo'lishi mumkin.

" bahslar, bellashuvlar, uchrashuvlar va turli sanalarga bag'ishlangan anjuman va tantanalardan iborat bo'lishi mumkin.

Joriy qilingan jamoatchilik kengashi o'z faoliyati to'g'risida mahalla ahliga har chorakda bir marotaba hisobot beradi. Zarurat to'g'ilganda o'quv-tarbiya muassasalari, mahalla faollari, mahalla hududida joylashgan tashkilot, kor hona va idoralarning ta'lim-tarbiya yuzasidan olib borilayotgan ishlari to'g'risida hisobotlarini tinglab, ularga amaliy va nazariy yordam berishi ish samarasiga va uning izchilligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Hulosa.

Mamlakatimizda keyingi yillarda qabul qilingan ta'lim va tarbiya turqrisidagi qator me'yoriy hujjatlar, jumladan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" bozor iqtisodiyoti sharoitlarida muvaffaqiyatli ishlay oladigan, mustaqil fikrlovchi kadrlarni tayyorlashda oila, mahalla va o'quv bilim yurti nufuzini yanada yuqori pog'onaga ko'tarishni taqozo etadi.

Oila boshqa tarbiyaviy muassasalardan farqli ravishda odamning butun hayoti davomida uning barcha tomonlariga, qirralariga ta'sir ko'rsatishga qodirdir va odatda ta'sir ko'rsatadi. Oila tarbiya vazifasining bu ulkan miqyosi uning mafkuraviy va psixologik ta'sir ko'rsatishning chuqur o'ziga hosligi bilan uyg'unlashib ketadi. Bu esa uni oliy darajada ta'sirchan qilibgina kolmay, shu bilan birga shahsni shakllantirish jarayonining zarur bo'g'iniga ham aylantiradi.

Tayanch iboralar

Oila, jamoa va o'quv yurtining tarbiyaviy ishlarini hamkorligi, "Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi" Kontseptsiyasi, hamkorlik, oilaning o'rni, Ota-onaning farzand oldidagi burchi, farzandga yaxshi nom qo'yish, savodini chiqarish, kasb-hunarli qilish, uslublar.

Nazorat uchun savollar.

“Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligi” Kontseptsiyasining o'rni va ahamiyati?

Oila – jamiyatning asosiy bo'qinidir deganda nimani tushunasiz?

Oila, mahalla hamda o'quv yurti hamkorligini qanday yo'lga qo'yish mumkin?

Oiladagi tarbiya jamiyatga qanday ta'sir ko'rsatadi?

“Bir shaxsga yetti qo'shni ota – ona” degan iborani tahlil qiling.

Oila, mahalla hamda o'quv yurti hamkorligining ijobiy tomonlarini sanab bering.

Oila, mahalla hamda o'quv yurti hamkorlikda qanday tadbirlar tashkil qilish mumkin?

Oila, mahalla, o'quv bilim yurti hamkorligini amalga oshirishning qanday uslublari mavjud?

Yoshlarni tarbiyalashda oila, mahalla va o'quv yurtining hamkorligini amalga oshirishning qanday tamoyillari va bosqichlari bor?

1. Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo't i problemo'. – SPb: Sev.siyanie 2003.

2. G'aybullaev N. va boshqalar. Pedagogika. T., 2000.

3. Ziyomuxammedov B., Abdullaeva Sh. «Pedagogika». T., 2000.

4. «Pedagogika» V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mihenko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004

5. Mahkamov M. «Bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertatsiyasi. T., 2005.

6 . www.ppf.uni.udm.ru

7. www.search.re.uz - O'zbekistonning axborotlarni izlab topish tizimi.
8. www.ictcouncil.gov.uz-Kompyuterlashtirishni rivojlantirish buyicha Maxkamasi muvoffiklashtiruvchi Kengashining sayti.
9. . www.talant.spb.ruqwald.html
10. www.school.edu.ru.

Vazirlar

V Bob. Talabalarni mehnatsevarlik ruhida tarbiyalashda guruh rahbarining roli.

5.1.Mehnat tarbiyasining mazmuni

Mehnat tarbiyasining mazmuni hilma- hildir. U ta'lim muassasalarining butun o'quv-tarbiyaviy ishlarini o'z ichiga oladi. Umumiy tarzda aytganda, umumiy ta'lim va hunar o'quv muassasasidagi, mehnat tarbiyasi fan asoslari yuzasidan uquv mehnatini va mehnat ta'limini o'z ichiga oladiki, ularning vazifasi talabalarda aqliy va jismoniy mehnatga ijobiy munosabatni shakllantirishdan va ularni umumiy politehnik bilimlar, mehnat malakalari va ko'nikmalari bilan qurollantirishdan iboratdir. Lekin fan asoslari yuzasidan o'quv mehnati va mehnat ta'limi faqat o'quv maqsadlari bilan cheklanmaydi. Ular mehnat tarbiyasi bilan qo'shilib, talabalarni ma'naviy, aqliy, jismoniy va estetik rivojlantirishning muhim asosi bo'lib maydonga chiqadi. O'qish bilan qo'shilgan ijodiy mehnatda talabalarning barcha qobiliyatlari rivojlanadi va takomillashadi, ular sha hsining g'oyaviy-ma'naviy sifatlari shakllanadi.

Ijtimoiy foydali mehnatga quyidagilar kiradi:

- jamoat ishi - talabalar jamoasini uyushtirish, uni g'oyaviy-siyosiy tarbiyalash, aholiga ommaviy-madaniy hizmat ko'rsatish maqsadlariga hizmat qiladigan faoliyat;

- o'z-o'ziga hizmat qilish - o'quv muassasasi jamoasi oila foydasiga qilinadigan ijtimoiy foydali mehnat;

- unumli mehnat - talabalarning o'quv bilim yurti sharoitida (o'quv usta honasi, o'quv bilim yurti ho'zuridagi usta honalarda) bo'lganidek, ishlab chiqarish sohasida (fabrikalar va zavodlarda, kol hozlar va sov hozlarda va hokazo) ham moddiy boyliklarni yaratish bilan bog'liq ijtimoiy foydali mehnat faoliyati.

Biroq ayrim mehnat turlarining tarbiyaviy ahamiyati bir hil emas, ularning har biri o'z hususiyatlariga, afzalliklariga va qiyinchiliklariga ega. Ulardan faqat eng muhimlarini ko'rib chiqamiz.

Oilada va ta'lim muassasasida o'z-o'ziga hizmat qilish – bu eng qulay va kundalik mehnat turidir. Shaxsda mehnatsevarlikni tarbiyalash, uni tobora murshkkablashib oradigan mehnat faoliyati turlari bilan oshno etish shundan boshlanadi. Ko'p yillik tajribaning ko'rsatishicha, tarbiya umumiy sistemasida bu mehnatni pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil etish o'z-o'ziga hizmat qilishga doir bu mehnat yahshi odatga aylanadi, faqat majburiyat emas, talabalarning ehtiyoji bo'lib qolishga yordam beradi.

Mehnat tarbiyasining birinchi bosqichi shaxslarni kichik va mazkur yosh uchun mos keladigan mehnat topshiriqlariga asta-sekin o'rgatish hisoblanadi. Ota-onalar shaxslarning o'z-o'ziga hizmat ko'rsatish mehnati majburan ekanligini, mustaqil bajarish mumkin bo'lgan narsalarni kattalar qilishiga majbur etish yahshi emasligini tushunishlariga yordam berishlari kerak.

Ikkinchi bosqich mehnat turlarini o'z-o'ziga hizmat ko'rsatishdan umuman oilaga hizmat ko'rsatishgacha kengaytirish hisoblanadi. Kichik yoshdagi tarbiyalanuvchilar ukasi yoki singlisining paltosidagi osilib ketgan tugmasini qadab, sochiq va dastrumollarni dazmollab, otasining kastyumini tozalab qo'yishga qodirdir. Dastavval bu ishlar ota-onaning tashabbusi bilan bajarilishi mumkin, lekin

keyinchalik oilaning boshqa a'zolariga o'z tashabbusi bilan yordam berish ehtiyojini asta-sekin tarbiyalab borish kerak. Buning sabablari har hil bo'lishi mumkin. Masalan, bugun ota charchagan, shuning uchun uni uy ishlaridan ozod qilishga harakat qilish kerak bugun ona nimadandir ranjigan, uni quvontirish - honani tozalab chiqish, metall idish-tovoqlarni yaraqlatib qo'yish kerak.

Oilaga hizmat ko'rsatishga doir mehnat ko'nikmalari rivojlanishi bilan talabalarning mehnat faoliyati sohasini asta-sekin kengaytirish, muhtoj bo'lgan boshqa kishilarga mehnat yordai ko'rsatishga jalb etish muhimdir. Bu o'ziga hos hudbinlikni, faqat o'ziga yaqinlari uchun ish bajarishga tayyorlikni bartaraf etishga kumaklashadi.

5.2.Mehnat tarbiyasini singdirishda guruh rahbarining tutgan o'рни.

Mehnat tarbiyasida tarbiyalanuvchilarning o'ziga hos hususiyatlarini hisobga olish ham muhim hisoblanadi. Jumladan, jismoniy zaif shaxslarga ularni mehnatdan ozod qilmagan holda kichik ishni topshirish va uni ochiq havoda bajariladigan qilib tanlashga harakat qilish, shu bilan ular salomatligini mustahkamlashga intilish kerak. Asabiy shaxslar uchun ularni tinchlantiradigan, vazmin holatga tushiradigan mehnatni izlab topish kerak. Qizlarning kashta tikishi, to'qishi, o'g'il shaxslarning ishlab chiqarish- texnika sohasidagi qo'l mehnati bilan shug'ullanishlari foydalidir. Kitob o'qish va boshqa o'tirib bajariladigan, mehnat turlariga qiziqadigan shaxslar uchun harakat qilish va muskullarni mashq qildirishni talab etadigan ishlarni tanlash maqsadga muvofiqdir. Va aksincha, agar shaxs ko'p yugursa, turli haraktli o'yinlarni o'ynasa, unga o'tirib bajaradigan ishni berish kerak.

Hayoli parishon tarbiyalanuvchiga diqqat-e'tibarni jamlashni talab etadigan mehnatni: sutni qaynatishni, tuhum pishirishni, yuvib qo'yilgan choyshab va ko'rpa-yostiqlik jildlari qurib ketmasligini ko'zatishni, o'z vaqtida tovuqlarni boqishni, sinchikovlik bilan rezavor buta sha hchalarini qirqishni, belgilangan vaqtda magazinga harid qilishga borib kelishni va hokazolarni topshirish mumkin. Irodasi bush shaxslar uchun ular har bir ishni oxirigacha etkazishlari muhimdir. Ularga o'zlari uchun qiziqarli bo'lib ko'rinmagan mehnatni topshirish va asta – sekin ular irodaviy kuch – g'ayrat ko'ratislarga erishish foydalidir. Dangasalikka moyil bo'lgan yoki yengil-yelpi ishlaydigan shaxslar uchun aksincha, dastlab ularni qiziqтира oladigan, ularning ijodiy fikrlarni uyqotadigan ishni tanlash kerak.

Turmushning har bir holati uchun tavsiya berish qiyin. Lekin bo'lajak pedagoglar mehnatdan tarbiya vositasi sifatida foydalanganda eng muhim narsa – mehnat topshiriqlariga yondoshish kerakligini o'z hamkasblari, guruh rahbarilari bilan tez – tez maslahatlashishni yoddan chiqarmasliklari kerak.

5.3.Talabalarning o'quv mehnatini tashkil etish usullari.

Talabalarning o'quv mehnatini tashkil etishda mehnat topshiriqlarini bajarish jarayonida ularning bilish faoliyatini faollishtirish muammosi g'oyat muhim hisoblanadi. Bu erda gap fan asoslari bilimlarini topa olish va mehnat ta'limida qo'llashga ularning o'zlarni qanday o'rgatish, ko'r – ko'rona emas, ongli ishlashlarini

qanday o'rgatish haqida bormoqda. Bu muammoni hal etish mehnat topshiriqlari hususiyatlariga bog'liq. Mamlakat ta'lim muassasalari ilg'or tajribasining ko'rsatishicha, agar talabalarga sanoat mehnatining ayrim nisbatan jo'n turlari (masalan, mazkur jarayonga oldindan sozlab qo'yilgan dastgohda ayrim murakkab bo'lmagan jarayonlarni bajarish yoki konveyrda ishlash va hakoza) topshirilsa, bunday mehnat odatda ulardan bilimni qo'llashni talab etmaydi. Talabalar oldiga kompleks vazifalar qo'yilganda ahvol keskin o'zgaradi.

Bunday topshiriqlarni bajarishda talabalar o'zlari harakt qila boshlash oldidan ko'pgina narsalarni o'ylab ko'rishlari kerak bo'lgan real vaziyatlarga duch keladilar. Bular buyumlarni konstuktsiya qilish, detallarga aniq ishlov berish, ularning tehnik talablariga mos bo'lishi masalalari, materiallarni tanlash, operatsiyalarining tehnologik ketma – ketligini o'rgatish, asboblarni tanlash, qatnashchilar o'rtasida mehnatni taqsimlash, uskunalarni mehnat unumdorligini oshiradigan, brakni kamaytiradigan moslamalar bilan jihozlash masalalari va hakoza. Bu va ko'pgina masalalarni hal etish matematika, fizika, chizmachilik va boshqa bilimlarni qo'llashni talab etardi.

Qishloq ho'jalik mehnatida ham shunga o'hshash narsa ko'zga tashlanadi. Agar ta'lim muassasalar talabalardan ayrim, ancha jo'n qishloq ho'jalik ishlarida (masalan ekinlarni chopiq qilishda, ekinlarni suqorishda, hosilni yiqishtirib olishda) foydalansalar, bunday ishlar odatda yuzaki, fikrlash faoliyatsiz va fan asoslari bilimlaridan foydalanmasdan bajariladi.

Har qanday qo'l mehnatiga o'rgatishni hunarmandchilik deb atash, tokarlik yoki boshqa dastgohda, tikuv mashinasida har qanday o'rgatishni politehnik mehnat deb hisoblash noto'g'ri bo'ladi. Ishning mohiyati uni qanday qurollardan foydalanib bajarishda emas, baki mehnatning o'z hususiyati, aqliy mazmuni qandayligidadir. Jamiyat farovonligi yo'lida qilinadigan ijtimoiy foydali, unumli mehnat – talabalarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi jihatdan eng ahamiyatli mehnatdir. Bundan tashqari, u eng ko'p tarqalgan mehnat bo'lib, shahar ta'lim muassasalarda ham qishloq ta'lim muassasalarda ham qo'llaniladi. Unda talabalarning ishtirok etish shakllari ham hilma – hildir. Biz o'quv bilim yurti talabalari mehnat birlashmalari deb nom olgan mehnatning faqat ayrim shakllariga to'htalib o'tamiz. Ular faqat mehnat tarbiyasida emas, shu bilan birga hoviy – siyosiy, aqliy, a hloqiy, estetik, jismoniy, iqtisodiy, ekologik tarbiyada ham g'oyat muhim ahamiyatga egadir. Talabalarni jamoat ishlab chiqarishida ongli va ijodiy ishtirok eitshiga tayyorlashda, shuningdek kasb tanlashda ham ularning ahamiyati kam emas. Mehnat brlashmalaridagi ishni tashkil etishning metodik masalalari ko'pgina o'quv qo'llanmalarida o'z aksini topgan. Ularda asosiy e'tibor dastavval shunga qaratiladiki, talabalarning mehnat birlashmalari – bu ular mustaqil mehnat hayotining birinchi o'quv muassasasi, topshirilgan ish uchun yuksak ma'suliyatni tarbiyalash o'quv muassasasiidir.

Jismoniy va aqliy mehnatga birday hurmatda bo'lish kabi hislatlarni shakllantirish o'sib kelayotgan yosh avlodning tarbiyasidagi eng muhim vazifalardan biridir.

Respublikamizda bozor iqtisodiyoti sharoiti shakllanayotgan bir kezda talabalarda turmushga va mehnatga yangicha munosabatni, layoqatni shakllantirish – mehnat tarbiyasining asosiy maqsadlaridan biridir. Bunda albatta, ishlab

chiqarishning asosiy shakllarini, ayniqsa iqtisodiy munosabatlarning Yangi – yangi omillarini, ularga tanish xizmat turlarini belgilab olish darkor. Shaxslarda hunar va kasbga bo'lgan muhabbatni uyqotish jarayonida ularning ijobiy hislatlarini shakllantirishga ham e'tibor qaratish lozim. Tarbiyalanuvchilarni quyi guruhdan kasbga yo'naltirib, 9 guruhni tugatganlarida akademik litsey yoki kasb hunar kollejariga yo'llanma berish maqsadga muvofiqdir.

Tarbiyalanuvchilarni bozor sharoitiga o'rgatishning o'zi ularning halol va fidokorona mehnati tufayli foyda olish haqidagi amaliy bilimlarini boyitadi.

Tarbiyalanuvchilarni jamoa bo'lib hamkorlikdagi mehnati natijasida mahsulot soni va xizmat turlarini oshirish mumkinligiga o'rgatish lozim. tarbiyalanuvchilarning qurilish maydonchalari, yordamchi yig'im – terim otryadlari va birgadallari saflarida hunarmandchiliklari bilan sho'g'illanishlari, usta shogird o'quv muassasalariga qatnashib xalq amaliy san'atida, bemorlarni parvarish qilishda va nafaqaho'rlarga xizmat ko'rsatish bo'limlaridagi, hovlilarni va ko'cha kuylarni tartibga keltirishdagi, sanoat – korxonalarida, hisoblash markazlari, kasalxonalar va o'quv muassasasigacha ta'lim muassasalaridagi ishlarni alohida qo'llab quvvatlash lozim. Ular bu ishlarning barchasidan foyda topish malakasini oshirib borish kerak. Bozor munosabatlari bugungi kunda jahonda tan olingan moddiy barqarorlik va odamlarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirib turadigan birdan – bir vosita ekanligini anglamoq kerak.

Bu munosabatlarda yuqori ko'rsatkichlarga erishish uchun qat'iy intizomga, texnik va iqtisodiy bilimga, malakali muta hassislariga, ishni to'g'ri rivojlantirishga asoslanadi. talaba bozor qarama qarshiliklarini va ularni bartaraf etish yo'llarini ham topa bilish kerak.

Bugungi kunda mukammal iqtisodiy tarbiyani takomillashtirmasdan ish qilib bo'lmaydi. Shu bois pedagoglar, guruh rahbari, o'quv muassasasidan tashqari ta'lim muassasasi hodimlari nafaqat bilim berishlari, balki tarbiyalanuvchilarda iqtisodiy faoliyat malakasini hosil etish, bozor munosabatlari sharoitida mustaqil fikrlashga o'rganish lozim bo'ladi. shaxslarga savdo va xizmat sohasidagi Yangi iqtisodiy termin va tushunchalarni o'rgatish, ularni qanday qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish lozim.

Ishga ijodiy yondoshuvining rivoji, topqirlik, ishtirokchilik, ishbilarmonlik, faollik va tashabbus tufayligina yuqori samara beruvchi foyda yuzaga kelishi mumkinligi tushuntirilsa, talabalar iqtisodiy faoliyatda muvofiqiyat qozonadi.

O'quv muassasasi birlashmalari, shirkatlari faoliyatini nazorat qilish, o'quv muassasasining o'zini- o'zi boshqaruvi orqali olib boriladi. shaxslar tomonidan topilgan daromad ular ihtiyorida qoldiriladi. Shaxslarning roziligi bilan tarbiyalanuvchilar mehnat birlashmalari, shirkat va korxonalaridan daromad faqat ish haqqi sifatida tulanma, balki o'quv muassasasi vujudiga jamoa to'zilmalari jamg'armasiga ham o'tkazilishi ham mumkin.

Ta'lim muassasalarda kichik biznesni tashkil etish, tarbiyalanuvchilarni mustaqil hayotga tayyorlashda muhim omil hisoblanadi.

So'zsiz ularda bir – birini qo'llab quvvatlash, mehribonlik, homiylik, yordam kabi fuqarolik e'tiqodlari va fazilatlarini shakllantirib boriladi.

Bozorning a hloqiy va huquqiy me'yorlari bu insoniy a hloq me'yorlarining o'zginasidir. Bular:

halollik, berilgan so'zning ishonchli va qat'iyatligi, batartiblik, ijrochilik, majburiy mehnatni tashkil qilish, kredit va qarzlarni qoplash, broker (vositachi)lik ishlarini olib borish, hushmomilalak, sherikka, iste'molchiga bo'lgan hurmat va hakoza. ularning bari talabaga singdirilishi lozim.

Ta'lim muassasalarida rivojlangan nazoratli, bozor munosabatlarini tashkil qilish bo'lg'usi biznesmen va ishbilramon kishilarni shakllantirish, uddaburon ho'jalik yurituvchi, iqtisodiy fikr va musho hadasi rivojlangan odani tayyorlash imkonini beradi. Mehnat tarbiyasida shaxslarni tizimli iqtisodiy bilimlar bilan qo'rollantirish, iqtisodiy qonunlar va qarama – qarshiliklardan oqilona foydalana oladigan qilib tarbiyalash juda muhimdir.

Bu ishlarning hammasi samarali kasbga yo'naltirish ishlarini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, kasb tanlagan o'smirga yordam berish va uning ma'horatini, iqtidorini namoyish etish lozim.

Tajribalarni tahlil etish shuni ko'rsatadiki har qanday mehnatni tashkil etishning asosiy bosqichlari: rejalashtirish va tayyorgarlik ishlari, ishning boshlanishini tashkil etish va talabalarni ish joylariga to'g'ri taqsimlash, musobaqa va o'zaro yordam elementlari bo'lgan mehnat jarayonining o'zini uyushtirish, ishni uyushqoqlik bilan tamomlash va uni baholashdan iborat. Rejalashtirishda: ishni to'g'ri borishini, uyushqoqlik bilan tugallanishi, mehnatni hisobga olish va baholash shakllarini ko'zda tutish zarur. Ishni to'g'ri boshlash, talabalarni ish joylariga eng maqsadga muvofiq tarzda taqsimlash kelgusi butun ishlar uchun hal qiluvchi ahamiyatga egadir. Talabalarda mehnatga doimiy psixologik va amaliy tayyorgarlik har doim ham shakllanmasligini nazarda tutish kerak. Ayrimlar darhol ishga kirishishni bazilar esa aksincha ishlashni istamaydi. Shuning uchun mehnatni tashkil qilishda avvalombor moyillikni keltirib chiqarib bajariladigan mehnat jarayoniga yo'l yo'riq berish, qiziqtirish lozim. Bu mehnatni psixologik ehtiyojga aylanishida eng kerakli shart hisoblanadi. Mehnatning maqsadi aniqlangach uni taqsimlash boshlanadi. Yakka holdagi topshiriqlarni berish ko'pincha ya hshi natijalarga olib keladi. Yakka tartibdagi ish har bir talabaning qobiliyati va mehnatini yahshiroq hisobga olgan yordam beradi. Lekin shu bilan birga u jamoa ishi va talabaning o'z – o'zini boshqarish ahamiyatini pasaytiradi. Guruhlarga ajralib umumiy guruh bilan topshiriqni normada bajarish usuli ham mavjud. Lekin bu usul ham o'zini unchalik oqlamaydi chunki unda har bir guruh a'zosini va uning mehnat natijalari tenglashib qoladi. Ko'pchilik tajribalarda kichik guruhlar (5-10 ta) kishidan iborat guruhlarda ish bir oz yahshiroq borishi ko'zatilgan bunda talabalarni o'z – o'zini boshqarishini keng rivojlantirish ishni oson rejalashtirish nazoratni yahshiroq o'rnatish, natijalarini hisobga olish imkoniyati to'g'iladi.

Pedagog talabalarining bevosita faoliyati davomida mehnatga muhabbatni tarbiyalashning barcha usullarini mohirona qo'llashi kerak. Bir shaxsning chiroyli va tartibli bajargan ishi bilan fa'rlanish boshqasiga odob bilan mulohaza qilish, o'z mehnati bilan yordam ko'rsatish, kichikroq bo'lgan intilishni qo'llab quvvatlash, rag'batlantirish bularning hammasi talabalarining ma'naviy qiyofasini shakllantiradi.

Mehnat qilinayotgan paytda musobaqa va o'zaro yordamni tashkil etish alohida katta tarbiyaviy qiymatga egadir. Ayni paytda ishning boshqa tomonini ham unitmaslik kerak. Ba'zan ish su'rati ketidan quvish uning sifati pasayishiga jismonan zaif talabalarning charchab qolishiga olib kelishi mumkin.

Hulosa.

Respublikamizda bozor iqtisodiyoti sharoiti shakllanayotgan bir kezda talabalarda turmushga va mehnatga yangicha munosabatni, layoqatni shakllantirish – mehnat tarbiyasining asosiy maqsadlaridan biridir. Bunda albatta, ishlab chiqarishning asosiy shakllarini, ayniqsa iqtisodiy munosabatlarning Yangi – yangi omillarini, ularga tanish hizmat turlarini belgilab olish darkor.

Ishga ijodiy yondoshuvining rivoji, topqirlik, ihtirochilik, ishbilarmonlik, faollik va tashabbus tufayligina yuqori Samara beruvchi foyda yuzaga kelishi mumkinligi tushuntirilsa, talabalar iqtisodiy faoliyatda muvafqiyat qozonadi

Tayanch iboralar.

Mehnatga layoqat, insonning shakllanishida mehnatning o'rni, ahamiyati, ishga ijodiy yondoshish, ishbilarmonlik, mehnatsevarlik, jismoniy mehnat, aqliy mehnat, ishni rejalashtirish, mehnatni uyushtirish, tashabbuskorlik, foydali mehnat, faollik, ishlab chiqarish, layoqat.

Nazorat uchun savollar.

Mehnatning mazmuni nimalardan iborat?

Mehnatni tashkil qilishda nimalarga e'tibor berish kerak?

Yoshlarning mehnatga layoqatini o'stirish uchun nima qilish kerak?

Mehnatga oid maqollarni bilasizmi?

Yoshlarning mehnatni qadrlaydigan bo'lishlarida oilaning roli qanday?

Ta'lim muassasalarida mehnat tarbiyasi qanday yo'lga qo'yilgan?

Hozirga kunda shanbaliklar kerak deb o'ylaysizmi?

Mehnat tarbiyasini to'g'ri yo'lga qo'yish uchun rag'batlantirishning o'rni qanday deb o'ylaysiz?

Adabiyotlar

1. Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo't i problemo'. – SPb: Sev.siyanie 2003.
2. G'aybullaev N. va boshqalar. Pedagogika. T., 2000.
3. Ziyomuxammedov B., Abdullaeva Sh. «Pedagogika». T., 2000.
- 4.«Pedagogika» V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mihenko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004
5. Mahkamov M. «Bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertatsiyasi. T., 2005.
- 6 . www.ppf.uni.udm.ru
7. www.search.re.o'z - O'zbekistonning axborotlarni izlab topish tizimi.

VI BOB. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarni tashkil etish shakllari

6.1. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlar mazmuni va unga qo'yiladigan talablar.

Shaxs sog'lom va har tomonlama barkamol shakllanishi uchun unda o'qishga intilish hissini takomillashtirish bilan cheklanib bo'lmaydi. Ular ongida kasb - hunar va mehnat ko'nikmalarini hosil qilish, umummadaniy bilimlarni, milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslangan yuksak ma'naviy-ahloqiy fazilatlarini tarbiyalash bilan o'z vatani va xalqiga nisbatan sadoqatni shakllantirish, atrof-muhitga nisbatan ongli munosabatda bo'lish tuyg'usini, huquqiy ongini tarbiyalash lozim. «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da madaniy - estetik, ilmiy, texnikaviy, sport va boshqa yo'nalishlarda o'quv bilim yurtidan tashqari davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini tashkil etish ta'kidlangan hamda ta'lim sifatini yaxshilash, uning tuzilmasi va mazmun-mundarijasini takomillashtirish vazifalari belgilab berilgan. Ushbu «Darsdan tashqari ta'limni tashkil qilish davlat talablari» talabalarning bo'sh vaqtini tarbiyaviy ta'lim jihatdan samaradorli tashkil etishga qaratilgan bo'lib, «Ta'lim to'g'risida»gi qonun va milliy dastur g'oyalari asosida ishlab chiqildi.

Darsdan tashqari ta'limni urf-odatlarimiz, milliy qadriyatlarimiz, Respublika hududlari talablari asosida tashkil etib, uning tarmoqini kengaytirib, hozirgi zamon talablari darajasida isloh, qilish kun tartibida to'rgan dolzarb masaladir. Hozirgi paytda yangi pedagogik va axborot te hnologiyasi qonuniyatlari asosida pedagog olimlarimiz ta'lim muassasalaridan tashqari ta'limni tashkil etishning turli shakl va metodlarini ishlab chiqish yo'nalishida tegishli tadqiqotlarni olib bormokdalar. Shuning bilan birga bu, bir joyda to' htab turuvchi jarayon emas. Ushbu «Talablar» barcha o'quv maskanlaridan tashqari ta'lim muassasalari o'quv - tarbiyaviy ishini rejalashtirishda dastur va uslubiy materiallar, metodik qo'llanmalar, o'quv adabiyotlarini tayyorlashda muhim hujjat bo'lib hizmat qiladi.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalarining to'garak qatnashchilari ongida yuksak ma'naviy a hloqiy fazilatlar mujassamlashgan bo'lishi kerak.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalari to'garak qatnashchilarini doimiy ravishda fan va madaniyatning eng so'nggi yutuqlaridan xabardor qilib turish ular ongini ijobiy ishlar va tarbiyaviy tadbirlar bilan band qilish muhim o'rin tutadi. To'garak qatnashchilarida mustaqillik tushunchasi shakllangan bo'lishi, ular Davlatimiz ramzlarini, madhiyasini, urf-odatlarimizni bilishi shart. Talabalar qaysi to'garakka qatnashishidan qat'iy nazar shu kasb yoki hunar to'g'risida boshlang'ich ko'nikmalarga zga bo'lishi lozim.

Darsdan tashqari ta'lim talabalar qiziqshiga, hohishiga asoslangan holda darsdan bo'sh vaqtlarida o'quv tarbiya jarayonini to'ldiradi va quyidagi yo'nalishlar buyicha to'garak qatnashchilariga talablar qo'yilishi kerak:

1. Vatanga muhabbat, komil inson tarbiyasi.
2. Estetik ta'lim.
3. Sayyohlik yo'nalishi buyicha to'garaklarga qatnashish.
4. Ekologik ta'lim yo'nalishi buyicha.
5. Talabalarni ma'naviy, a hloqiy yo'nalish buyicha.

6. Huquqiy ta'lim yo'nalishi bo'yicha.
7. Texnik ijodkorlik yo'nalishi bo'yicha.
8. Iqtidorli va iste'dodli yoshlar.
9. Iqtisodiy ta'lim.

6.2. Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarning shakllari.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalari oldida to'rgan muhim tarbiyaviy faoliyati bu yoshlarga estetik, ekologik, ahloqiy, huquqiy, iqtisodiy va shunga o'xshash boshqa turdagi tarbiyaviy ishlarni o'rgatishdan iboratdir. Tarbiyaning ushbu turlarini yosh avlodga singdirish uchun avvalo muassasada o'tkaziladigan talabalar his – tuyg'usini shakllantirishga asoslangan turli tadbirlarda, to'garaklar faoliyatida milliy madaniy-tarixiy an'analarga, urf-odatlar va umumbashariy qadriyatlarga tayangan holda amalga oshiriladi. Masalan estetik tarbiyani yoshlar ongiga singdirish maqsadda talabalar uylari, saroylari, shaxslar va o'smirlar ijodiyot uylarida doirachilar, paqç, vokal-cholqu, folklor, maqom, karnay-surnaychilar, ashula va raqs, o'zbek xalq cholqu dastalari, hor studiyasi, qo'qirchoq teatri, drama tugaragi, san'at sevarlar klublari tashkil etadi.

To'garak a'zolari ushbu dasta, to'garak va klublarda san'atni sevishga, ardoqlashga, san'at orqali go'zallikni kura bilishga, shu go'zallik orqali o'z ona yurtini ulug'lashga, undagi go'zallikni, chiroyni asrab qolishga intiladi.

Estetik yo'nalish bo'yicha tahsil olg'ana to'garak a'zolari quyidagilarni bilishi lozim:

- raqs san'atining mashhur namoyandalari hayoti va ijodini;
- kuy tinglash, uning mohiyatini tushunib paqç harakatlari orqali ifodalashni;
- turli millat va elatlar raqslari harakatlarini, uni ijro etishni;
- doiraning yaratilish tarihini, uning keksa namoyandalari ijodiy yo'lini, doirani ushlash qoidalarini;

Shuningdek, estetik ta'lim tasviriy va xalq amaliy san'ati yo'nalishlaridagi to'garaklar Mashg'ulotlari orqali ham talabalar qalbiga singdiriladi. Bu o'rinda talabalar uylari, saroylarida tashkil etilgan «Tasviriy san'at», «haykaltaroshlik», «Kulolchilik», «Milliy kashtachilik», «Naqqoshlik», «yoqoch o'ymakorligi», «Ganch o'ymakorligi», «Yosh ta'mirlovchilar» to'garaklari ayni maqsadni doimiy va uzluksiz amalga oshiradi.

Sayyohlik to'garaklariga talabalar ularning qiziqishlarini hisobga olg'ana holda keng jalb qilinadi.

To'garakka qabul qilinayotgan talaba yoshlar avvalo sayyohlik to'garaklarining biror bir yo'nalishiga qiziqqan, sayyohlik ekspeditsiyasi to'g'risida tasavvurga ega bo'lgan, sog'lom bo'lishi kerak.

Sayyohlik yo'nalishi bo'yicha qatnashadigan talabalar birinchi o'quv yilidan keyin quyidagilarni bilishi lozim:

- yurtimiz haqida ta'savvurga ega bo'lishi;
- yurtimizning tarihini, qadimiy obidalarini, ular haqidagi afsona va rivoyatlarni bilishi;
- ma'lum joy, ulkani o'rganish bo'yicha reja va yo'nalishlarni ishlab chiqish;
- sayohat davomida ko'zatuvchanlikni bilish, sayyohlikka oid materiallarni o'rganish;

-turli hildagi sayyohlikka oid adabiyotlar bilan doimiy tanishib borishi va ularni bilish kerak.

Ekologik tabiatshunoslikdan tashkil qilingan to'garaklarning asosiy maqsadi yoshlarda jonli va jonsiz tabiat haqida ya hlit tasavvur hosil qilish, tarbiyalanuvchilarni usimlik va hayvonot olami bilan tanishtirish. To'garak a'zolarida usimlik va hayvonlarni himoya qilish kerakligi to'g'risida tasavvur hosil qilish, to'garak a'zolari o'quv bilim yurtlarida er maydonlarida va tirik tabiat burchagida o'simlik va hayvonlarni parvarish qilgandagina, ya hshi hosil olish mumkinligiga ishonch hosil qilishdan iboratdir.

To'garak a'zolariga birinchi o'quv yili o hirida quyidagi talablar qo'yilishi lozim:

- jonli va jonsiz tabiat haqida ta'savvurga ega bo'lishi;
- jonli va jonsiz tabiatni bir-biri bilan o'zaro bog'liqligini;
- yoz, ko'z, qish va bahorning harakterli belgilarini;
- yilning turli fasllarida odamning yashab to'rgan joyidagi mehnati va ularning turlarini;

- o'simlik nomlari, ildiz, poya, barg, meva va uruqlarini;

- o't usimliklar, daraxtlar nomini;

- meva va manzarali daraxtlarni aa ularning bir biridan farqlarini

- uchib ketuvchi va qishlovchi qushlarning hayoti va hususiyatlarini;

- tabiat bilan inson orasidagi qonun-qoidani doimo muvozanatda saqlashni bilgan, ko'zatgan ishlari yuzasidan hisobot yoza bilishni, ma'ro'za qilishni bilishilari kerak.

Ta'lim muassasalaridan tashqari ta'limning barcha yo'alishlari va to'garaklaridagi talabalarning ma'naviy fazilatlarini, boy madaniy merosimiz, tari hiy an'analarimizga, umuminsoniy k,adriyatlarga hurmat, vatanga muhabbat, istiqloq g'oyalariga sadoqat ruhida tarbiyalanishi bilan belgilanadi.

O'quv bilim yurtlaridan tashqari ta'lim muassasalarini klub va to'garaklari boradilar. Bilimga tashnalik ham ahloqiy tarbiyaning tarkibiy qismidir tarbiyachi, muassasa hodimlari talaba qalbida kitobni sevish, uni o'qish va ardoqlash kabi fazilatlarini doimiy ravishda shakllantiradilar.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalarida rejalashtirilayotgan har bir tadbir mazmunida, klub va to'garaklar faoliyatida - Vatanga muhabbat va komilinson tarbiyasi aks etishi lozim. Talabalarda Vatanga muhabbat tuyg'usini tarbiyalashda yurtimiz madaniyati tari hi, muayyan davrlardagi mavqei, buyuk mutafakkirlarimizning jahon fan va madaniyati sohasidagi o'rni, mamlakatimizning yorqin istiqboliga ishonch to'qpisida ma'lumot beriladi. Vatanni sevish, uning istiqboli haqida qayqurish iymon-e'tiqod ramzi ekanligi o'qtiriladi. Shu nuqtai nazardan asosiy maqsad - komil insonni tarbiyalash amalga oshiriladi.

Talabalarning hququqiy ongini oshirmasdan huquqiy fuqarolik davlatni tasavvur etib bo'lmaydi. huquqiy ong poydevoriga o'quv muassasalarida asos solinadi.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalarida talabalarga huquqiy bilimlar, ijtimoiy hayot me'yorlari va qoidalari to'g'risida keng ma'lumotlar berib boriladi. huquqiy ta'limning mazmuni mustaqil O'zbekiston davlatining iqtisodiy, ma'naviy, siyosiy-huquqiy manfaatlarini o'zida mujassamlashtirishi kerak.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalarida iqtidorli shaxslar va iste'dodli yoshlarni o'ziga xos psixologik jihatlarini va fazilatlarini hisobga olib turli to'garaklarga jalb

etish «Respublika iste'dod markazi» xodimlari bilan hamkorlikda va ularning ilmiy amaliy tajribalaridan foydalangan holda iste'dodlarin aniqlashga muljallangan texnologik diagnostik tadbirlar asosida amalga oshiriladi.

Darsdan tashqari ta'lim muassasalarida quyidagi tadbirlar ishlab chiqiladi:

--iqtidorli shaxslar va iste'dodli yoshlarni chet ellarda kasbiy jihatdan tayyorgarlikdan o'tkazishga qaratilgan turli tadbirlarni amalga oshirish;

--«Kamolot», «Mahalla», «Ulug'bek» , «Oltin meros», «Umid» , «Ustoz» kabi jamg'armalar bilan hamkorlikda ish olib borish;

--o'quv bilim yurtlaridan tashqari Ta'lim muassasalarida yoshlar iste'dodi va iqtidorini namoyon qilishga doir shart sharoitlar yaratib berish;

--ularning qiziqishini inobatga olgan holda fanlar buyicha olimpiadalar, tanlovlar, ko'rgazmalar, turli bayramlar, talabalar ijodkorligi kabi tadbirlarni o'tkazish.

Respublikaning chekka mintaqalaridan iqtidorli shaxslar va iste'dodli yoshlarni izlash, ularga kelgusida o'z qobiliyatlarini takomillashtirishlariga shart-sharoitlar yaratib berish kerak.

6.3.Talabalarni o'z-o'zini boshqarish.

Pedagog mustaqil tayyorgarlik davrida talabalar bilan ishlashni tabakalashtirilgan tarzda olib boradi, ularni guruhlariga taqsimlaydi, ayrimlari bilan esa yakka tartibda ish olib boradi. Pedagog fan kabinetlaridagi mustaqil ishlarni tashkil etib, bilimlar egallashni ta'minlovchi topshiriklar sistemasini ishlab chikadi, muntazam ravishda o'qishning borishini nazorat qiladi, talabalarining kitob, asboblar, qullanmalar, o'quv teleko'rsatuvlari, qo'shimcha adabiyotlar va boshqalar bilan ishlash malaka va ko'nikmalarini muntazam shakllantirishni ta'minlaydi.

Mustaqil tayyorgarlikni tashkil etishda laborant talabalar alohida o'rin tutadi. Ular murakkab tajribalarni amalga oshirishda yordam beradilar, diapozitivlar, filmlarni namoyish etadilar, haritalarni tayyorlaydilar, almashtiriladigan stendlarni bezatadilar, kabinetlarda inventarizatsiya utkazadilar, darsliklar va dasturlarga doir adabietlar fondiga mudirlik qiladilar va hokazo.

Mustaqil mashgulotlarda pedagog bilan talabaning hamkorlik qilishi zarurligi bekor qilinmaydi, lekin u darsdagiga nisbatan boshqacha—asosan bevosita, o'quv materiali (sxemalar, jadvallar, yo'l-yuriklar, maxsus to'zilgan ma'lumotnomalar va hokazolar)ni tegishli tarzda tashkil etish orkali amalga oshiriladi.

Kelgusida o'rta buginda darsdan tashkari mashgulotlarni tashkil etishda pedagogning yunaltiruvchi ta'siri ostidagi talabalarning o'z-o'zini tartibga solish, o'z-o'zini nazorat qilishi asosiga qurilgan va fan kabinetlarida, kutub honada va uyda yakka tartibdagi reja asosida o'tkaziladigan mustaqil mashrulotlar etakchi shaklga aylanishi kerak. Bunda darsdan tashkari ishda ta'limning moddiy bazasi: qo'shimcha va ma'lumotnoma adabietlar, laboratoriya uskunalari, kurgazmali qo'llanmalar, didaktik materiallar, texnika vositalaridan oqilona foydalanish ko'zda to'tiladi.

O'z ichiga:

— darslik va qo'shimcha adabietlar bilan ishlashning hilma-hil shakllarini olg'an, nazariy bilimlarni o'zlashtirishni ta'minlovchi;

— tajribalar, ijodiy tushdagi ishlarni bajarishni, asboblarni loyi halashni, maketlar, modellar va hokazolarni tayyorlashini olgan mustaqil ishlash uchun topshiriklar sistemasi maqsadga muvofikdir.

Yuqorida kayd etilgan topshiriklarni bajarish jarayonida talabalar turli qo'llanmalar, asboblari, apparatlar, didaktik materiallardan foydalanishni o'rganadilar, o'z-o'zini tekshirish uchun turli ma'lumot va tayanch materiallarni jalb etish ko'nikmalarini egallaydilar. Ayni paytda ularda topshiriklarni bajarish uchun zarur materiallarni tanlash, ishning ketma-ketligini belgilash, vaqtni hisobga olish kabi tashkiliy ko'nikmalar shakllanadi. Bunga u hshash mashgulotlar talabalarga ular uchun yangi bo'lgan sharoitlarda mehnat qilish kuuikmasini egallashga yordam beradi, o'qituvchiga esa talabalarda ta'lim-tarbiya jarayoniga faol kushilish uchun zarur bo'lgan fazilatlarini aniq, maqsadni ko'zlab, izchil shakllantirish imkonini beradi.

Natijada talabalar uchun o'quv Mashg'ulotlarini tashkil etishning yangi shakllni kiroat hona va bush auditoriyalarda pedagogsiz mustaqil mashgulotlarni asta-sekin joriy etish mumkin bo'ladi. Shuni aytish kerakki, bunday ish shaklining dastavval ayrim kismalari o'zlashtiriladi. Talabalar guruhlariga tarbiyachisiz, o'zlari shugullanishlari uchun imkoniyat yaratiladi. Bunday mashgulotlar kattik, tartibga solinadi: ish joyi, tarbiyachiga takdim etilishi kerak bo'lgan hisobot materiallari va bu ishlarni amalga oshirish vaqti aniq belgilab quyiladi. Talabalarni guruhlariga taqsimlash oldidan katta tayyorgarlik ishlari olib boriladi: tarbiyachilar bilan ular mehnatini tashkil etish usullari haqida suhbatlar, qiroat honada va bush auditoriyalarda mustaqil mashgulotlarni tashkil etish yuzasidan dastlabki sinovlar, bu tajribani mu hokama qilish va unga zarur to'zatishtirish kabi ishlar bajariladi.

Kuzatishlarning ko'rsatishicha, ishning yangi shakllariga o'tish butun pedagoglar jamoasining kuch-g'ayratlarini birlashtirishni, bo'sh honalarni taqsimlashda, tartib va intizomga rioya etilishini nazorat qilishda alohida aniqlikni talab etadi.

Talabalarining o'z-o'zini tartibga solish va o'z-o'zini nazorat qilish asosiga qurilgan guruh. va yakka tartibdagi ish shakllari asta-sekin asosiy ish shakllari bo'lib qoladi. Ular talabalarda intizom va ma'suliyatni shakllantirishga kumaklashadi.

Bir qancha hollarda mustaqil tayyorgarlik yuzasidan ayrim mashgulotlarni tarbiyachi ishtirokida uyushtirish zarurati vujudga keladi. Bu unchalik mustahkam bulmagan va yanada kuchaytirilishi zarur bo'lgan malaka va ko'nikmalarni tiklash yoki shakllantirishni davom ettirish maqsadida o'tkaziladi. Binobarin, tarbiyachi ishtirokidagi mustaqil mashgulotlarni talabalar mustaqilligi shakllanishining muayyan bosqichida tula bardam topadigan shakl sifatida karamaslik kerak. U o'quv mashgulotlaridan keyingi darslarni tashkil etish shakllari sistemasida zarur ji hat sifatida saqlanib qoladi, lekin undan foydalanish me'yori o'zgaradi.

Mustaqil tayyorgarlikni tashkil etish jarayonida shaxslarning zo'riqishiga yo'l qo'ymaslik muhimdir. Shu maqsadda shaxslarda o'quv ishining oqilona usullarini, ilmiy va ijtimoiy-siyosiy axborot oqimida yo'l topa olish, mustaqil tajribalar qilish va ko'zatishtirish olib borish ko'nikmalarini shakllantirish zarur.

Fanlararo aloqalar g'oyalarini ro'yobga chiqarish uchun: dars va darsdan tashkari o'quv ishlari—mustaqil tayyorgarlikni uyg'un birlashtirish; mustaqil tayyorgarlik davrida turli fan o'qituvchilarining o'zaro aloqasi; fan o'qituvchisi bilan

tarbiyachining hamji hatligi; turli rejim paytlarida yagona talablarni amalga oshirish kabi yangi imkoniyatlar vujudga keladi va hokazo.

Talabalarining barcha fanlar yuzasidan mustaqil ishlashi faqat darsdan tashkari faoliyatdagina emas, shu bilan birga darsda ham boshqacha sifat kasb etadi. Dars va mustaqil tayyorgarlikning bir-biriga singib ketishi, o'quv va qo'shimcha adabiyotlardan, qomuslardan, ma'lumotnomalardan va boshqalardan keng foydalanish imkoniyati ob'ektiv tarzda o'quv materialini eng ko'p darajada o'zlashtirishga, mustaqil ishni jadallashtirish hisobiga (uni birmuncha qisqartirgan holda).o'quv vaqtdan samarali foydalanishga, eng mu himi, talabalarda mehnatsevarlik, mustaqillik, mas'uliyatni tarbiyalashga kumaklashadi.

Talabalarining mustaqilligi turli darajada bo'lganida mustaqil tayyorgarlik amalga oshirilishi mumkinligini hisobga olish muhimdir, albatta, bu esa ular sha hsining shakllanishiga shub hasiz ta'sir ko'rsatadi. Ayrim talabalarining ishdagi faol va mustaqil holati tarbiyachining aralashuvini talab etmaydi, chunki talabalarining o'zlari oldilarida to'rgan vazifalarni va ularni hal etish yo'llarini ancha yaxshi tushunadilar. tarbiyalanuvchilar tarbiyachi yordamisiz ishlaydilar. Bu erda tarbiyachining aralashuvi makbul emas, chunki bunday holat tarbiyalanuvchilarning mexnatsevarligini, bilish ehtiyojlarini shakllantirishda eng katta imkoniyatga egadir.

Talaba mustaqil harakat qilib, lekin o'z ishini tarbiyalashning fikri va ba hosiga boglik qilib kuygan paytda tobe mustaqil holat vujudga keladi. Ish qiziqish va ishtiyok bilan bajarilsa ham, mustaqil ishni bajarayotgan shaxsning harakatlarida ishonchsizlik ji hatlari mavjud bo'ladi.

Tarbiyachining tula rahbarligi va nazorati ostida harakat qiladigan talabalar toifasida majburiy-ijro etish holati paydo bo'ladi. Bunda talabalar ishga unchalik qiziqish bildirmaydilar. Ular Ko'pincha tar-biyachining yordamini surab murojaat qiladilar, kuchli talabalarining kullab-kuvvatlashidan foydalanishga intiladilar, agar bunday kullab-kuvvatlash bulmasa, ishni davom ettirishda irodalarini ishga solmaydilar. Bunday shaxslarda tashkaridan majbur qilish vaqtida harakat qilish odati musta hkamlanadi. Agar bunday holat barqaror bo'lib kolsa, u talabaning faqat akliy emas, shu bilan birga ma'naviy rivojlanishiga ham, tuskinlik qilishi mumkin.

Mustaqil tayyorgarlikning nazoratsiz—ijro etish holati rasmiy ijrochilik bilan, ishgiyok. va havas bilan mehnat qilishni istamasligini yashirishga intilayotgan talabalarda ko'zatiladi. Bunday holatning uzoq vaqt mavjud bo'lishiga yo'l qo'yib bo'lmaydi, aks holda talabalarda ishga nisbatan rasmiy munosabat jihatlari paydo bo'ladi, bu esa ularning mehnatdagi tashki faolliklarini yo'qqa chiqaradi.

Va, nihoyat, beixtiyor hosil bo'ladigan holat ham ro'y berishi, bunday holat «hohlasam—o'ynayman, hohlamasam—o'ynamayman»; «yo'qsa—ishlayman, yokmasa—ishlamayman»; «oson bo'lsa—bajaraman, qiyin bo'lsa—bajar-mayman» degan so'zlarga rioya etadigan talabalar faoliyatida namoyon bo'ladi. Bu talabalar guruhi tarbiyachiga yuqorida kayd etilgan talabalar guru higa nisbatan kam qiyinchilik va tashvish keltirmaydi. Shaxslarning mustaqil tayyorgarligidagi beixtiyor holatni boshqa holatga aylantirish ancha qiyin ishdir. Bu shaxslarning faqat o'z sha heiy istaklari buyicha ish bajarishga doir no hush mayllarini bartaraf etish uchun uzoq. vaqt ter tukib me hnat qilishga to'g'ri keladi.

Ko'rsatib o'tilgan hollarning har birida shaxslarni bilish jarayoniga jalb etish, ularning qiziqishlariga tayanish, talabalarga o'quv faoliyatida muvaffaqiyatga erishishni his etish imkonini berish, ularni ragbatlantirish va albatta o'qishga urgatish kerak.

Ko'zatismlarning ko'rsatishicha, tarbiyachilarning o'zlari ko'pincha shaxslarning mustaqil tayyorgarligi, ularning ishga munosabatidagi holatning hilma- hilligini bilmaydilar. Pedagog esa ana shunday holatlarning namoyon bo'lishiga tayanib, yakka tartibda yahshiroq, yondashishni amalga oshirish mumkin, mustaqil tayyorgarlik davrida tarbiyalanuvchilarga o'z ta'sirini muvofiklashtirishi va takkoslashi, uni shahsni shakllantirishning samarali vositasiga aylantirishi mumkin. Bunda unga talabalarning fe'l-atvoridagi o'zgarishlar jarayoni va o'z tarbiyaviy faoliyatining pirovard natijalarini oldindan kura bilish, har bir talabaning hususiyatlarini, uning shahs sifatida mehnatga munosabatini yaxshi bilish yordam beradi.

Talabalar mustaqil tayyorgarligini tashkil etganda, shaxslar mustaqilligini pasaytiruvchi ortikcha vasiylik qilishga yo'l quyib bo'lmaydi. Ko'zatismlarning ko'rsatishicha, tarbiyachilar mustaqil tayyorgarlikning turli bosqichlari (bo'lajak ishning borishi tushuntiriladi, uy ishi, uning mazmunini, talaba faoliyatining tartibini tula tushuntirib berish hollari uchraydi va hokazo)da talabalar ishiga aralashib, ko'pincha ular mustakkilligini rivojlanishiga halakit beradilar, mustaqil faolnyat ko'nikmalari shakllanishiga tuskinlik qiladilar. Mustaqil tayyorgarlik jarayonida talabalar mustaqilligi muntazam oshib borishi va yordam berish muntazam kamayib borishiga erishish muhimdir, albatta.

O'z guruhining imkoniyatlarini, shaxslarning o'ziga hos hususiyatlarini, ular mustaqil ishining uslubini hisobga oluvchi tarbiyachi mustaqil tayyorgarlik davrida g'oyat talabchan bo'ladi, shaxslarni mustaqil faoliyatga yunaltiradi, mustaqil tayyorgarlikni talabalar bilimlarini mustahkamlashning va ularda tashkiliy-amaliy malaka va ko'nikmalarni rivojlantirishning vositasi sifatida qarab, o'z yordami darajasini asta-sekin pasaytiradi.

Ta'lim muassasalari talabalarining mustaqilligi haqida gapirar ekanmiz, biz bu jarayoning ikki tomonini ifodalaydigan tushunchalardan: talabalar faoliyatida-mustaqillik darajasidan, tarbiyachi faoliyatida—yordam berish darajasidan foydalanamiz. Mustaqillik darajasi deganda biz talabalarining pedagog yordamiga bo'lgan ehtiyojini nazarda tutamiz. Yordamga bo'lgan ehtiyoj qanchalik yuqori bo'lsa, talabalarining mustaqilligi shunchalik past bo'ladi. Shaxslarga yordam ko'rsatish darajasining mezoni sifatida biz o'quv muassasachilarining topshiriqlarni bajarish jarayoniga tarbiyachining aralashuvini qabul kilamiz.

Ayni vaqtda shuni hisobga olish muhimki, mustaqil tayyorgarlik mustaqil faoliyat shakli bo'lib, u shahsni o'qishga o'rgatar ekan, to'liq ravishda tarbiyachining rahbarligisiz, muayyan darajadagi tarbiyaviy kuch-g'ayrat sarflashisiz o'tishi mumkin emas.

Pedagoglarning mustaqillikni tarbiyalash vazifalarini hal qilishga sarflagan kuch-g'ayrati talabalarining ruhiy-fiziologik kayfiyatiga mutanosibdir. Agar shaxslar mustaqil tayyorgarlikni o'z faoliyati zanjiri-dagi tabiiy bo'g'in sifatida qabul qilsalar, pedagoglar tomonidan ham, shaxslar tomonidan ham katta kuch-g'ayrat

sarflash talab etilmaydi. Aksincha, mashg'ulotga yomon tayyorgarlik ko'rish hamma uchun qo'shimcha qiyinchiliklar tug'diradi. Tarbiyachining o'quv muassasasi talabalariga irodaviy ta'sir ko'rsatishi talab etiladi, ularning esa o'z organizmlari va ruhiyatlarining a hvolini muayyan faoliyatga yunaltirish uchun irodaviy zurikishlariga To'g'ri keladi. har qanday holatda tarbiyachi tomonidan ham, talabalar tomonidan ham ko'p yoki oz midorda kuch-g'ayrat sarf etishni talab etadigan vaziyatlar vujudga keladi. Mustaqil tayyorgarlik davomida ta'lim muassasalarining talabalari mustaqil faoliyatining u yoki bu ko'nikmasi shakllanayotganda ham huddi shunday vaziyatlar vujudga keladi. Bu vaziyatni zarur tarbiyaviy maqsadni amalga oshirishga yordam beradigan pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq holatga aylantirish tarbiyachining mahoratini bildiradi.

O'z-o'zini tarbiyalash o'z ustida ongli va rejali ish olib borish, jamiyat va rivojlanish shaxsiy dasturi talablarga javob beruvchi xususiyat va sifatlarni shakllantirishga yo'natirilgandir. O'z-o'zini tarbiyalash tarbiya jarayonida shakllanadi.

Bu usullarni shartli ravishda 2 guruhga bo'lish mumkin.

O'z-o'zini tarbiyalash shaxsining o'z-o'zini anglashdan boshlanadi. Buning uchun quyidagi usullar qo'llaniladi. Ular 1-guruhga tegishli:

O'z-o'zini ko'zatish ;

Taqqoslash;

O'z-o'zini tahlil qilish;

Empatiya;

O'z-o'zini baholash.

Bu usullarning barchasi o'z-o'zini anglash saviyasini o'stirishni maromlashtiradi. Bu besh usul yordamida shaxsni o'z-o'zini baholashi amalga oshiriladi. Qolgan usullar o'z-o'zini tarbiyalash uchun qo'llaniladi:

O'z-o'zini tanqid qilish;

O'z-o'ziga majburiyat yuklash;

O'z-o'zini boshqarish;

O'z-o'ziga buyruq berish;

O'z-o'zini jazolash;

O'z-o'ziga ta'sir ko'rsatish;

O'ziga ishonch.

6.4.Ta'lim – tarbiya muassasalarida bayramlarni, ommaviy tadbirlarni namunali o'tkazish.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgach, yurtmizda ko'plab bayramlar nishonlana boshlandi. Ular o'z mazmunicha xalqimizning azaliy an'alarini, urf – odatlarini va orzu umidlarini olgan bo'lib, ommaviy tarzda muntazam nishonlanib kelyapti. Albatta, bu bayramlar kishilarga zavqu shavq bag'ishlash barobarida, yoshlarda vatanparvarlik, an'alarimizga sadoqat, urf – odatlarimizga hurmat hissini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu darslar talabalar qalbida iymon – e'tiqod hissini munavvar etib, ona – Vatan, xalqiga mehri muhabbat uyqotish zarur. Shu bois avvalo dars mavzusini to'g'ri tanlab olish, talabaning bilimdarajasi, malaka va ko'nikmalariga mos ravishda aniq belgilay bilishi lozim. Dars o'tiladigan xona ham mavzuga mos ravishda

bezatilgan bo'lishi lozim. Ya'ni qanday bayram o'tkazilishga qarab O'zbekiston Respublikasi Davlat bayrog'i, Gerbi, Madhiyasi, Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida" gi qonun, Mutafakkir olimlarning ibratli so'zlaridan namunalar keltirish mumkin va hokozolar.

Saboqlar suhbat, savol-javob, bahs-munozara, hikoya shakllarida sahnalashtirilgan lavhalar yordamida tashkil etilsa, yanada maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bunday bayram tadbirlariga eng asosiylaridan misol tariqasida aytib o'tishimiz mumkin bo'lganlari "Mustaqillik – buyuk ne'mat" umumxalq bayrami – "O'qituvchilar va murabbiylar kuni", "9 may – Xotira va qadrlash kuni", "Navro'z – gul bayrami" kabilardir.

Ushbu bayramlarni tashkil etishda Milliy dastur talablariga muvofiq vujudga kelayotgan akademik litsey va kasb-hunar kollejlarda, ayniqsa, behad ko'tarinki ruhda alohida mahorat va izlanuvchanlikni talab qiladi.

Ta'lim muassasalarida, akademik-litsey, kasb-xunar kollejlarda, o'quv yurtlarida, mahallalarda, korxonalarda "1-oktyabr—O'qituvchilar va murabbiylar kuni" bayramini o'tkazish o'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalashda xalqimizning ustoz murabbiyga bo'lgan munosabatlarining eng yaxshi namunalari misolida o'quvchi yoshlar, umuman insonlar dunyoqarashini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Bayram tantanalariga ota-onalar, mahalla faollari, xalq ta'limi xodimlari, yozuvchi, shoirlar, san'at ashli, homiy tashkilotlar, faxriy o'qituvchilar, "Umid", "Kamolot", "Ulug'bek", "Mahalla" "Nuroniy", "Ustoz" "Oltin meros" kabi jamg'armalar, ommaviy axborot vositalari vakillarini jalb etish kerak.

Bayram doirasida dars, tarbiyaviy soat, seminar-adabiyot, adabiy-badiiy va ilmiy kechalar, uchrashuv va davra suhbatlari o'tkazilishi mumkin.

Bayram tantanalari "O'qituvchi—ulug' nom, u Mag'rur jaranglaydi", "Ustoz—otangdan ulug'", "Ustoz va murabbiylar, sizlarni sharaflaymiz", "Men sevgan ustoz", "Agar hayot bo'ston bo'lsa, bog'bon muallim", "Ustozlar kuni — umumxalq bayramidir" kabi mavzularda o'tkazilishi mumkin.

Shuningdek, yosh musavvirlar, yosh xunarmandlar yosh raqqosalar, yosh chevarlar ko'rik-tanlovlarini, yosh polvonlar, yosh sportchilar, o'tkir zehnlilar, topqirlar musobaqalarini, she'rxonlik va mushoiralarni o'tkazish lozim.

Ustoz va murabbiylar bayramini nishonlashda o'tganlar ruhini shod etishga alohida e'tibor berish maqsadga muvofiqdir.

"O'qituvchilar va murabbiylar kuni" bayramini quydagicha reja asosida o'tkazish mumkin:

— 1 oktyabr — "O'qituvchi va murabbiylar kuni" bayrami — dam olish kuni ekanligi;

—o'qituvchi—ulug' zot ekanligi haqida;

—ustoz—otangdan ulug'ligi;

—o'qituvchi va murabbiylar mehnatining qadr-qiymati haqida;

—buyuk ustozlar haqida O'qituvchilar sulolasi haqida;

—ustozlar ruhini shod etish;

—o'qituvchilarni munosib taqdirlash, sovg'alar ulashish;

- rivoyat, hikoyalar, she'r va kuy-qo'shiqlar ijro etish;
- saxna lavhalaridan, sport o'yinlaridan namoyish etish;
- san'atkorlar chiqishi;
- sayl-sayohatga borish;
- nafaqaxo'r, faxriy o'qituvchilar holidan xabar olish;
- ko'rgazma tashkil etish, kimoshdi savdosini uyushtirish.

Bayramni ikki bosqichli tadbir asosida o'tkazish ham mumkin.

Birinchisi — ma'rifiy, ma'naviy tadbirlar bo'lsa, ikkinchisi, ko'ngil ochar, estetik zavq-shavq olishga bag'ishlangan o'yin-kulgi, tomoshali tadbirlardir. Sayohat va sayllarda, muzey va muqaddas qadamjoylarga, "Xotira va qadrlash" maydonlariga borish.

O'quv yurtlarida "O'qituvchi va murabbiylar" bayrami teatrlashtirilgan reja asosida olib borilishi bayramning estetik tarbiyaviy qimmatini yanada oshiradi. Buning uchun, o'quv yurtlarining havaskorlik drama teatri azolari, musiqa va cholqu asboblari to'garaklarining ishtirokchilari bilan teatrlashtirilgan badiiy qismlar tashkil qilish maqsadga muvofiq.

Toshkent, Buxoro, Samarqand, Farg'ona, Shaxrisabz, Termiz, Xiva shaharlariga o'qituvchilar sayohatini uyushtirish. Bu ishlarda xalq ta'limi bo'limi, hoqimiyat, mahalla, homiy tashkilotlar, san'at va adabiyot ahli hamkorlikda faollik ko'rsatishlari lozim.

Tomoshalar, kontsertlar, Musiqali kechalar va lektoriylarga ustozu yosh murabbiylar va o'quvchilarning bepul kirishini ta'minlash, shuningdek, ijodkor xodimlar guruhlarini ta'lim-tarbiya muassasalariga tashrif buyurishlari lozim. "O'qituvchi va murabbiylar kuni" bayramini o'tkazishni Respublika, viloyat, shahar, tuman ommaviy axborot vositalari orqali yoritish maqsadga muvofiqdir. Bayram o'tkaziladigan joyni bezashda quyidagilarga e'tibor berish tavsiya etiladi:

—"O'qituvchi va murabbiylar kuni" bayramini o'tkazish uchun, avvalo, sahna mavzuga mos qilib, did bilan bezatilishi — o'qituvchi ustoz haqida hadis Sharif, qur'oni Karim, Yusuf Xos Xojyb, A.Jomiy, A.Navoiy, A.Avloniy, Usmon Nosir, Fitrat, Cho'lpon, Munavvar qori hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov so'zlaridan namunalar bitilib, shior qilib osib ko'yilishi;

—Davlat Bayrog'i, Gerbi, Madhiyasi o'rniga tug'ri joylashtirilishi;

—"Qur'oni Karim", "Hadisu Sharif", "Qutadqu bilig", "Qobusnoma", "Mahbub ulqulub", "Muhokamatul luqatayn", "Odobnoma", "Turkiy guliston yoxud axloq", "Alifbe", "Ustoz-muallim", "Odob saboqlari" va boshqa qadimiy hamda zamonaviy darslik va ko'llanmalardan namunalar ko'yilishi;

—fidoyi o'qituvchilar suratlari, eng yaxshi dars va darsdan tashqari ma'naviy tarbiya ishlari bayonidan lavhalar, shuningdek, devoriy gazetalarning bayram sonlari ko'rgazma sifatida namoyish etilishi;

—O'zbekistonda "Davlat tili", "Ta'lim to'g'risida", "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "O'qituvchilar va murabbiylar kuni", "Davlat Mustaqilligi to'g'risida"gi Davlat qonunlari hamda O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi o'z aksini topishi;

—katta zalda dasturxon bayramona nozu-ne'matlar bilan to'zalishi, o'rindiqlar hozirlanishi;

—bayramga mahalla oqsoqollari, faxriy o'qituvchilar-murabbiylar, xalq ta'limi, tuman, shahar hoqimiyati, xayriya jamg'armalari, homiy tashkilotlar va matbuot xodimlari vakillari, yozuvchilar, san'atkorlar taklif etilishi;

—ota-onalar, a'lochi o'quvchilar ham ishtirok etishlari;

—bayram zarur texnik va musiqiy asbob-uskunalari, boshlovchi, badiiy havaskorlar bilan ta'minlanishi, azaliy o'zbekona udumga binoan shodiyona karnay-surnay sadolari bilan boshlanishi lozim.

Quyida bayram tantanalarini o'tadigan joyni bezatishda foydalanish uchun buyuk allomalarning ustoz va murabbiylar haqidagi fikr va mulohazalaridan namunalarni ilova qilamiz:

1. O'quv qayda bo'lsa, ulug'lik bo'lur,

Bilim qayda bo'lsa, buyuklik bo'lur.

(Yusuf Xos hojib)

2. Haq yo'lida kim senga bir harf o'qitmish ranj ila

Aylamak bo'lmas ado oning haqin yo'z ganj ila.

(A. Navoiy)

3. Jahonda bo'lmasa muallim agar

hayot ham bo'lmasdi go'zal bu qadar.

(A. Jomiy)

4. Ustoz, muallimsiz qolg'a nda zamon,

Nodonlikdan bulurdi qora jahon.

A. Jomiy

5. Ustozlar—aziz yurtning eng aziz, eng ulug' va mo'tabar kishilaridandir.

I.A. Karimov

6. Hayot yo'lida birinchi masala — maktab masalasidir.

Abdurauf Fitrat

7. Ustoz yo'li porloqdir, ustoz yo'li porloqdir,

Ustoz ko'ngli xazina, sahovatga to'likdir.

P. Mumin

3. Inson chindan ham shu ulug' nomga sazovar bo'lsa, u o'z qadriga etish bilan birga o'zgalar qadrini ham baland tutib, odamiylik burchini to'g'ri ado etadi. Ana shu insoniylik burchlaridan biri o'tganlar ruhini shod etib, ular xotirasi, qadr – qimmatini o'z joyiga qo'yishdir.

“Vatanimiz mustaqilligi uchun jonini, bor kuch – quvvatini ayamagan biror bir kishi unutmash kerak. Ularning har biriga munosib hurmat – ehtirom ko'rsatilishi shart”, - deb ta'kidladi. Prezident I.Karimov.

O'zbek diyori o'zining fidoiy, vatanparvar, har qanday yovo'z kuchlarni eng oladigan, o'z onasi, rafiqasi, opa – singillari – yu, aka – ukalarini xor qilib qo'yishdek pastkashlikni o'ziga or deb biladigan jasur o'qlonlari bilan g'ururlana oladi. Fikrimizning dalili sifatida ikkinchi jahon urushidagi fidoyilarni olishimiz, ular bilan xaqli ravishda faxrlanishimiz mumkin. Ikkinchi jahon urushi butun qardosh respublikalar qatori O'zbekiston aholisi uchun ham oqir kulfatlarni keltirdi. O'zbek elidan ko'plab o'g'lonlar borib, begona yerlarda qolib ketdi.

Afsuski, urush qatnashchilari – hozirgi kunda hayot bo'lganlari kundan – kunga kamayib bormoqda. Bugungi kunda respublikamizda 109 ming urush qatnashchisi, 159 ming urush orqasida mehnat qilgan kishilar bor.

Respublikamiz Prezidentining “9 may – Xotira va qadrlash kuni” deb e'lon qilish haqidagi Farmoni zaminida ushbu kunlarimiz nafasi barq urib turibdi. Xotira, qadrlash bu kishi qalbi uyqoqligining, o'sha qalb toza va pokligining timsolidir.

Hayot bor ekan, demak to'g'ilish bor, o'lish bor. O'tganlarning xotirasini abadiylashtirish, ularning chiroqini doimo yoqib turish nafaqat o'sha ormizda yo'q kimsalarning izzatini joyiga qo'yishni, balki kishining o'z – o'ziga bo'lgan qadr – qimmatini ham anglatadi.

Ushbu bayramni umumxalq bayrami sifatida nishonlash bu istiqlol hadya etgan in'omlardan biri ekanligini va bu kunning mazmunli, ko'tarinki ruhda o'tkazilishiga erishmoq lozim.

Akdemik litseylar, kasb – hunar kollejlari, bilim yurtidagi talabalarga jangohlarda “Vatan, Vatan, Vatan, ona, ona, ona” - deb jon berganlar ko'p bo'lganidek, “Fevral voqealari”dek “Vatan”ni, “Ona”ni sariq chaqaga almashtiruvchi “Vatanfurush” bo'lib olmaslikni tushuntirish lozim.

Shuningdek, 9 may «Xotira va qadrlash kuni” ni umumxalq bayramini o'tkazishda quydagilarga e'tibor qaratish tavsiya etiladi:

“Xotira va qadrlash kuni” umumxalq bayramini O'tkazuvchi maxsus komissiya tuzish, tadbirlar ishlab chiqish;

“Xotira – qalb chiroqi”, “Inson buyuk zot, uni qadrlash oliy hikmat” kabi mazularda maxsus darslar, turli – tuman kechalar, davra suhbatlari, savol – javob, bahslar va tarbiyaviy soatlar o'tkazish;

«Osmonimiz musaffo, erimiz tinch bo'lsin”, “Yurtimiz husni jamoliga ko'z tegmasin”, “Toshkent – tinchlik shahri”, “O'tganlar xotirasi, tariklar farovonligidir”, “Xotira va qadrlash - burchimiz” kabi mavzularda sherxonlik tanlovini o'tkazish;

Ikkinchi jahon urushi qatnashchilari bilan uchrashuv o'tkazish, ularning xonodonlariga borish, ularni tabriklash, ularga ma'naviy va amaliy yordam berish; “Xotira va qadrlash” kuniga bag'ishlab adabiyotlar ko'rgazmasini tashkil etish. Shuni ta'kidlash lozimki, tadbirlar talabalarning bilim ko'nikma va malakalarga qarab ijodkorlik bilan o'tkazish tavsiya etiladi.

“Xotira va qadrlash kuni”da nafaqat ikkinchi jahon urushi qatnashchilari balki qatoqon yillarida nohaq ayblangan, qamoqxonalarda hamda mustabid to'zum davridagi afqon urushida halok bo'lganlarni eslash maqsadga muvofiqdir.

Hulosa.

«Darsdan tashqari ta'limga qo'yilgan davlat talablari» yoshlar ta'lim-tarbiyasini yanada takomillashtirishga, samaradorligini oshirishga hizmat qiladi hamda ta'lim jarayonini tashkil etishda aniq yo'nalishlarni belgilab beradi. U zamon talablari asosida tashkil etiladi. Bu borada pedagogik hodimlarning javobgarligi ham oshiriladi. Ushbu talablar asosida guruhdan va ta'lim muassasalaridan tashqari ta'limning istiqbol, rejalarini, tadbirlarini ishlab chiqish mumkin.

Tayanch iboralar.

Darsdan tashqari ta'lim, tarbiya, uning turlari, shakllari, iqtisodiy tarbiya, huquqiy tarbiya, estetik tarbiya, ekologik tarbiya, ularni rejalashtirish, o'z – o'zini tarbiyalash mustaqillik, iqtidorli yoshlar tarbiyasi.

Nazorat uchun savollar.

Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarga qo'yiladigan talablar.

Darsdan tashqari vaqtdagi tarbiyaviy ishlarning qanday shakllari bor?

Tarbiyalanuvchilarning o'z – o'zini boshqarishi deganda nimani tushunasiz?

Darsdan tashqari ta'limning yoshlar tarbiyasidagi o'rni qanday?

Estetik tarbiyani yoshlar ongiga singdirish maqsadida qanday tadbirlar tashkil etish lozim?

Hozirgi kunda iqtidorli yoshlarga qanday imkoniyatlar yaratib berilmoqda?

Iqtidorli va iste'dodli yoshlarimizni qanday jamg'armalar o'z otaliqiga olishmoqda?

Talabaniq mustaqil ta'lim olishi uchun qanday chora – tadbirlar amalga oshirilmoqda?

Darsdan tashqari vaqtdagi bayram tadbirlarini qanday o'tkazish maqsadga muvofiq?

Sizningcha ta'lim muassasalarida ommaviy tadbirlarni tashkil etishda nimalarga e'tibor berish kerak?

Siz "Mustaqillik" bayramini qanday o'tkazishni taklif etasiz?

O'qituvchilar va murabbiylar" bayramini tashkil etishda talabalarni qanday aktivlashtirish kerak?

"Xotira va qadrlash kuni"ning tarbiyaviy ahamiyati nimada?

Adabiyotlar.

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. P.I.Ruvinskiy. – T. 1991 y.
 2. Tarbiyaviy ishlar metodikasidagi ko'rsatmalar. Baubekova Z.D. – T. 1991 y.
 3. O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish (qo'llanma) – Toshkent – 2000. J.q.Yo'ldoshev.
 4. Tarbiya nazariyasi. N. Xo'jaev va boshqalar. – Toshkent – 2003.
- Bolalarni tarbiyalashda va sog'lomlashtirish ishlarida pedagogik texnologiya. Abdullaev. D.I., Ishmuhamedov R.J. – Toshkent – 2002.
- «Pedagogika» V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mihenko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004
- Voljskiy A. Metodika vospitatelnoy raboto' s molodejyu. – M. 2003.
- Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo't i problema'. – SPb: Sev.siyanie 2003.

VII. BOB Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o’qitishda yangi pedagogik texnologiya usullaridan foydalanish.

7.1. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi” fanini o’qitishda yangi pedagogik texnologiyalarning o’rni.

Bugungi kunda jamiyatimizda yangi ijtimoiy munosabatlarning shakllanishi, ta'limning dunyo ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi, demokratiyalash va insonparvarlashtirish jarayonlarining rivojlanishi ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarga yangicha yondashuv zarurligini taqozo etmoqda.

«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish va o’zlashtirish zarurligi ko’p marta takrorlanib, ularni o’quv muassasalariga olib kirish zarurligi uqtirilgan.

Respublikamizning taniqli olimlari ilmiy asoslangan, mintaqamizning ijtimoiy-pedagogik sharoitiga moslashgan pedagogik texnologiyalarni yaratish va ularni ta'lim-tarbiya amaliyotida qo’llashga intilmoqda.

Shu o’rinda savol to’g’iladi. Pedagogik texnologiya atamasining mohiyati nimada? «Texnologiya» yunoncha so’z bo’lib, «techne»-mahorat, san'at, «Logos»-tushuncha, o’rganish demakdir.

Bugungi kunda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» talablaridan biri ta'lim jarayonida yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini qo’llash, tayyorgarlikning modul tizimidan foydalangan holda ta'lim oluvchilarni o’qitishni jadallashtirish sanaladi.

Respublikamizda ta'lim jarayonida pedagogik va axborot texnologiyalarini qo’llashga doir keng ko’lamda ish olib borilmoqda. Ushbu muammoning ilmiy-nazariy asoslari, har bir pedagogik texnologiyaning o’ziga xos jihatlari ishlab chiqilib, etarli darajada tajribalar to’plandi. Ta'lim jarayoniga pedagogik va axborot texnologiyalarni joriy etishda xorijiy mamlakatlarning tegishli tashkilotlari yaqindan yordam ko’rsatmoqda.

«Pedagogik texnologiya» so’z birikmasi asosida «texnologiya», «texnologik jarayon» tushunchalari yotadi. Ushbu tushunchalar orqali sanoatda tayyor mahsulotni olish uchun bajariladigan ishlarning ketma-ketligi haqidagi texnik hujjat, ta'limda esa fan bo’yicha uslubiy tadbirlar majmuasi tushuniladi.

Bugungi kunda pedagogik texnologiyani tushunish uchun asosiy yo’li aniq belgilangan maqsadlarga qaratilganlik, ta'lim oluvchi bilan muntazam o’zaro aloqani o’rnatish, pedagogik texnologiyaning falsafiy asosi hisoblangan ta'lim oluvchining xatti-harakati orqali o’qitishdir. O’zaro aloqa pedagogik texnologiya asosini tashkil qilib, o’quv jarayonini to’liq qamrab olishi kerak.

Pedagogik texnologiya atamasiga har bir didakt olim o’z nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda ta’rif bergan. Hali bu tushunchaga to’liq va yagona ta’rif qabul qilinmagan. Ushbu ta’riflar ichida eng maqsadga muvofiqi YUNESKO tomonidan berilgan ta’rif sanaladi.

Pedagogik texnologiya – ta'lim shakllarini optimallashtirish maqsadida o’qitish va bilimlarni o’zlashtirish jarayonining inson salohiyati va texnik resurslarni qo’llash, ularning o’zaro ta’sirini aniqlashga imkon beradigan tizimli metodlar majmuasidir.

Shuningdek, texnologiya deganda, sub'ekt tomonidan ob'ektga ko'rsatilgan ta'sir natijasida sub'ektda sifat o'zgarishiga olib keluvchi jarayon tushuniladi. Texnologiya har doim zaruriy vositalar va sharoitlardan foydalanib, ob'ektga yo'naltirilgan aniq maqsadli amallarni muayyan ketma-ketlikda bajarishni ko'zda tutadi.

Yuqorida keltirilgan tushunchalarni o'quv jarayoniga ko'chiradigan bo'lsak, pedagogning o'qitish vositalari yordamida o'quvchi-talabalarga muayyan sharoitlarda ko'rsatgan tizimli ta'siri natijasida ularda jamiyat uchun zarur bo'lgan va oldindan belgilangan ijtimoiy sifatlarni intensiv tarzda shakllantiruvchi ijtimoiy hodisa yoki, boshqacha aytganda pedagog tomonidan o'qitish vositalari yordamida talabalarga ta'sir ko'rsatish va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilab olingan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayoni deb ta'riflash mumkin.

«Pedagogik texnologiya»ning ta'limdagi amaliylik jihati va tashkiliy-uslubiy imkoniyatlardan foydalanishga yo'naltirilganligi, uning aniq vositalar yordamida hayotga tatbiq etilishi jahon pedagoglarining unga bo'lgan e'tiborini kuchaytirmoqda. Texnologik yo'nalishga nisbatan turlicha qarashlar mavjud. Ba'zi pedagoglar «pedagogik texnologiya» tushunchasi mazmunida ta'limni differentsiallash vositasini ko'rayotgan bo'lsalar, boshqalar undagi kam mehnat sarflab yuqori natijalarga erishish imkoniyatlari hamda barcha ta'lim oluvchilarni oldindan belgilangan bilim, ko'nikma va malakalar darajasiga etkazish mumkinligi bilan qiziqmoqdalar. Ayrim pedagoglar ta'limni «texnologiya» lashtirish yordamida ommaviy ta'lim amaliyotida tub burilish yasalishiga umid boqlamoqdalar.

50-yillarning o'rtalarida ta'limda texnik vositalarni qo'llash masalasi «pedagogik texnologiya» yo'nalishi bilan qo'shilib ketdi. Bunda asosiy e'tibor o'quvchilar auditoriyasini kengaytirishda texnik vositalar imkoniyatlarini oshirish, axborot siqimi hamda ularni o'zlash sifatlari, shuningdek, ta'limni individuallashtirishga qaratildi. Ushbu yondoshuv hozirga qadar ham mavjud bo'lib, u texnik vositalarning imkoniyatlarini tayanch nuqta sifatida baholab, asosiy e'tiborni o'quv jarayonini «texnologiya»lashtirishning tashqi jihatlariga qaratadi.

60-yillarning boshlariga kelib dasturlashtirilgan ta'limni tashkil etish «texnologiya» tushunchasining asosi bo'lib qoldi. Dasturlashtirilgan ta'limni amalga oshirishda ta'lim jarayoniga alohida qism sifatida emas, balki izchil jarayon tarzida yondoshiladi. Dasturlashtirilgan ta'lim va o'rgatuvchi mashinalar bo'yicha birlashgan qo'mita (AQSh) tavsiyalarida yaxlit ta'lim dasturining «texnologik» tushunchasi ilgari surildi. U o'z ichiga ta'lim maqsadi, ularni o'zgartirish va baholashning mezonlari, ta'lim muhitining aniq tavsifini qamrab oladi. Bu esa o'rgatish majmuasini to'laligicha qayta tashkil etish tushunchasiga mos keladi.

Ta'limni «texnologik» yo'nalishda qurishning umumiy mezoni uning aniq va batafsil belgilangan maqsadga yo'naltirilganligidadir. Bu holatda xususiy maqsadlarni amalga oshirish uchun alohida qonuniyat, jarayon, ketma-ketlik va ularga mos amallar majmuining mavjud bo'lishi asos sifatida olinadi. «Pedagogik texnologiya»ning vositaviy yo'naltirilganligi uning turli uslublar asosida ta'lim tizimlarini shakllantirish borasidagi imkoniyatlarini belgilab beradi. Bunda ta'limning tashkiliy jihatlari, oldindan, go'yoki tashqaridan belgilangan maqsadlarga erishish usuli sifatida qaraladi. Mos ravishda amalga oshirilishi talab etiladigan jarayonlar

tahlili va ularni saralash o'quv faoliyati mazmunini hisobga olmagan holda olib boriladi. Pedagogik texnologiya doirasidagina aniqlab olinadigan maqsadlarning empirik tahlili beriladi. Ta'lim maqsadlarining ajratilgan tahlili texnologik ishlanmalarning didaktik jihatdan to'laqonliligi bo'lmagan vaziyatda empirik tavsif asosida ochib beriladi. Umumiy didaktik maqsadlarning texnik reduksiyasi tahlili pedagogik texnologiya didaktik imkoniyatlari tahlilining muhim jihati hisoblanadi. Ta'lim maqsadlarining tahliliy bayonidan tashqari har bir o'quv jarayoni uchun ta'lim uslublarini tanlashning sharti sifatida bilim darajasini oldindan tashhishlash, uni muayyan ko'nikma va malakalari mavjud bo'lgan tinglovchilar bilim darajasi bilan taqqoslash qabul qilingan. Ta'lim jarayonining borishi o'quvchilarning belgilangan maqsad sari harakatlanishini uzluksiz nazorat qilishni ko'zda tutadi. Uzluksiz nazoratni tashkil qilish ta'lim texnologik tizimi yuqori vositali imkoniyatlarining asosi hisoblanadi.

2. Mustaqil shaxsni shakllantirish jarayoni uzoq va murakkab bo'lib, bir tomondan, barcha davlat to'zilmalari hamda ijtimoiy tashkilotlarning va ayniqsa, ta'lim tizimi mazmunining takomillashtirilishini, ikkinchi tomondan esa, bevosita ushbu masalani amalga oshirishni ta'minlovchi yagona tarbiya tizimini barpo etish lozimligini taqozo etadi. Bu jarayonda kadrlar tayyorlashning yaqin kunlardagi va istiqboldagi vazifalari quyidagilardan iborat:

Birinchi, erkin tafakkur qila oladigan shaxsni, mustaqillik va demokratiya g'oyalariga sodiq bo'lgan ongli fuqaroni, o'z Vatanning jonkuyari sifatida ijtimoiy-siyosiy hayotga ongli ishtirok etishga, ijtimoiy jarayonga faol ta'sir ko'rsatishga, mamlakat taqdiri uchun zimmasiga mas'uliyat ola bilishga qodir shaxsni kamol toptirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

Ikkinchi, mamlakatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga, tub ma'nodagi fuqarolik jamiyati va huquqiy davlat qurish ishiga demokratiya asoslarini joriy etish jarayonlarini jadallashtirish, tafakkur va bahslashish madaniyatini rivojlantirish, shaxsning ichki dunyosini boyitish, binobarin, yangicha ijtimoiy qadriyatlar va munosabatlarni shakllantirishdir. Boshqacha aytganda, yosh avlodda yangicha ong shakllanishi uchun barcha shart-sharoit yaratilmoqi kerak;

Uchinchi, yosh avlod milliy istiqloq g'oyasini anglab olishi, bu g'oyaning har bir fuqaro uchun, Vatanning obod va farovon bo'lishi uchun hayotiy zarurat ekanligiga ishonch hosil qilish uchun aniq maqsadga yo'naltirilgan chora-tadbirlar tizimini ro'yobga chiqarish lozim.

7.2.Dars jarayonida treninglarni tashkil qilish va uning tarkibiy qismlari.

Treninglarni o'tkazishda guruhlar bilan ishlash va ularga rahbarlik qilish. Bugungi kunda pedagogikada talabalarning ta'lim jarayonidagi faolligini oshirishga qaratilgan bir nechta o'qitish uslublari ishlab chiqilgan: muammoli o'qitish, ish faoliyatini ifodalovchi turli rolli o'yinlar, treninglar, bahs munozaralarni tashkil qilish va hokazolardir. Tarbiyaviy ishlarni tashkil qilish jarayonida ayniqsa treninglarning o'rni beqiyosdir. Sababi trening o'tkazish jarayonida talabaning nutqi o'sadi, tafakkuri rivojlanadi, muloqatga tez kirisha oladigan bo'ladi. Shu sababli trening verbal va noverbal ko'inishda tashkil etish mumkin.

Treningni noverbal (so'zsiz, mimika, pantomimika, qarash va hakoza) ko'rinishda tashkil qilgan tarbiyachi gapirayotganida har bir qatnashuvchini ko'z ostida tutishi, hammaga bir xil e'tibor berishi va guruhdagi ba'zi odamlarga xayrixoh bo'lib qolmasligi lozim. Xonada guruhning diqqatini bo'zmasdan harakat qilishi (tez-tez va maqsadsiz yurishlardan qochishi, shuningdek, guruhga o'zi ko'rinmaydigan joydan turib gapirishi) kerak bo'ladi. Qatnashuvchilarning bosh qimirlatishi, tabassumi va xatti-harakatlari nimanidir aytmoqchi ekanligiga, xohishi borligiga e'tibor berishi kerak bo'ladi.

Treningni verbal ko'rinishda tashkil etilsa, pedagog savollarni shunday tuzishi kerakki, asosan qatnashuvchilar gapirsin. Bunda tarbiyachiga ochiq savollar yordam beradi: "Siz bu haqda nima deysiz?", "Nimaga?", "qanday...?", "Agar..." va hokozolar. Agar qatnashuvchi "ha", "Yo'q" deb javob bersa, "Nimaga shunday gapiryapsiz?" deb so'rash maqsadga muvofiq bo'ladi. Bundan tashqari boshqa qatnashuvchilardan ham so'rash kerak tasdiqlangan fikrlarga qo'shiladimi?

Pedagog trening o'tkazish jarayonida o'z ovozinging ohangiga e'tibor ham e'tibor berishi, sekin va aniq gapirishi kerak bo'ladi. Qatnashuvchilarni ko'proq gapirishga undash kerak. Tarbiyachi o'zining va qatnashuvchilarning so'zga chiqishi vaqtini hisoblashi lozim bo'ladi. hamma savollarga faqat o'zi javob bermasligi, qatnashuvchilar bir-birlarining savollariga javob berishi mumkinligini unutmasligi lozim. Baxs natijalarini xulosa qilishda har bir mashg'ulot qatnashchisining muhokama qilinayotgan muammoni mohiyatini to'g'ri tushunayotganini aniqlab, keyin umumiy xulosa chiqarish kerak. Agar tarbiyachining shaxsiy tajribasi mazkur baxsga mos kelsa, qatnashuvchilar fikrlarini mustahkamla "Bu menga o'tgan yilgi voqeani eslatadi" – deyishi mumkin.

Yaxshi trening o'tkazishning bir nechta tarkibiy qismlari mavjud.

Izyuminka. (Bolalar bilan ishlashning o'ziga xos ajoyib tomoni.) qatnashuvchilarning treninga qiziqishini uyqotish uchun qisqa baxs boshlang, savollar bering, provokatsion ta'kidlashlarini ilgari so'ring eki qandaydir faoliyat to'rini faraz qiling. O'qish qatnashchilarining avvalgi bilimlari va ularning haetiy tajribalarini boqlashga harakat qiling. Trening nima uchun ahamiyatli ekanligi sabablarini tushuntiring.

Qatnashuvchilar uchun natijalarini ta'kidlash. qatnashuvchilarga ulardan nima kutilayotganligi tushuntiring. Qatnashuvchilar uchun natijalar quyidagi savolg'a javob berishi kerak: "Bu treningdan keyin qatnashuvchilar nimalarni bilishini va qilishini xohlamayman?".

Treningning hissasi. Trening uchun kerakli boshlanqich ma'lumot va yetarli bilimlar (matn, ma'ro'za, xujjatlar, o'qish) va biror faoliyat to'rini o'tkazish uchun Fan mazmunini namoyish qiling.

Interfaol. Bu – trening yuragi. Interfaol uslubida foydalanadigan ish tartibini qisqacha baen qiling. Interfaol uslub – bu jamoaviy muxokamani tashkil etish, fikrlarni erkin aytish, muhokama, tahlil va faoliyatni baholashdir. Umuman treningdagi faoliyatning ushbu turida qatnashishning barcha qadamlarini chizib chiqing. Ayniqsa, guruhda ishlash uchun aniq va qisqa tushuntirishlar olib boring. Tushuntirishini tekshiring va tushuntirishlar bering.

Treningni to'liq yakunlashga vaqt etishi uchun uning har bir qismini diqqat bilan tashkil qiling. Treningni o'tkazish savollari bu erda muhim ahamiyatga ega (guruhni o'lchovi, guruhga shaxsiy erdam, tushunishini tekshirish). Aynan shu narsalar treningni o'tishiga erdam beradi. Trener mashqlarni bajarish jarayonida qatnashuvchilarni topshiriqlarni to'g'ri bajarishini ko'zati boradi.

Debrifing (xulosa) baholash. qatnashuvchilar o'zlari yodlagan, o'rgangan yo'nalishlari bo'yicha xulosa qiladilar, olingan ma'lumotlar va malakalarni boshqa holatlarda, bolalar bilan ishlashda qo'llashni muhokama qiladilar.

Bu – treningni baholash qismidir. «qatnashuvchilar nimani o'rgandilar?». Trening davomida o'rganganlari eki ko'rsatganlari natijalar Bilan mos kelishini tekshiring.

“Muammoli bola” treningni o'tkazish texnologiyasi.

Treningni maqsadi:

Qatnashuvchilarga muammoli bolalar bilan o'zaro til topishishning hamda ular bilan bo'ladigan turli vaziyatlarda to'g'ri echimni topishlarga erdamlashish.

Muammoning mohiyatini aniqlashda malakani shakllantirish.

Tarbiyaning ba'zi usullari bilan tanishtirish, bolalar va o'smirlar bilan ishlashda ushbu uslublarni to'g'ri tanlashni o'rgatish.

Muammoli bolalarning paydo bo'lish sabablari va etakchi tarbiyachilarning ushbu muammoni echishdagi xatti-harakatlarini to'g'ri anivlashni o'rgatish.

7.3.Treninglarni o'tkazishda guruhlar bilan ishlash va ularga rahbarlik qilish.

Eng avvalo, ta'limning guruhli shakli “ta'lim beruvchi – ta'lim oluvchi” dialogidan voz kechishni va “ta'lim beruvchi – guruh – ta'lim oluvchi” ko'rinishidagi uch tomonlama o'zaro munosabatga o'tishni nazarda tutadi. O'quv guruhi, tarkibi bo'yicha harakatchan kichik guruhlarga bo'linadi va ularning har – biri o'zicha o'quv materialini o'zlashtiradi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, shu tufayli siz bilan ta'lim oluvchilar o'rtasida ancha mustahkam kontakt o'rnatiladi, shaxsiy va bir vaqtning o'zida ta'lim jarayonida jamoaviy ruhiy holat kuchayadi.

Ta'lim oluvchilarning hamkorlikdagi harakti tashkillashadi, bu esa, o'quv – bilish jarayonini faollashtirishga, ularda empatiyani, kommunikativlikni shakllantirishga ko'maklashadi:

vazifani hamkorlikda o'rtoqlari tomonidan bildirilgan fikirlarni muhokama qilishga motivatsiya paydo bo'ladi;

ta'lim oluvchilar bir- biriga savollar beradilar, shuning uchun, ular savollarni aniq shakllantirishni bilishlari zarur, javoblarni-argumentlashtirishni, tushunishga erishish uchun esa, ular bir birlarini diqqat bilan eshitishlari kerak;

guruhlarda ishlash paytida, zarurati bo'lganda, ta'lim oluvchilar yordam berishlarini so'raydilar va boshqalarga yordam berishni o'rganadilar.

har bir ta'lim oluvchining potentsial imkoniyatlarini rivojlanishi va amalga oshirilishi ta'minlaydi:

-qobiliyatli va iqtidorli bolalar, ularni «maqtanganlik» larida ayblashlaridan cho'chimasdan o'z qobiliyatlarini ko'rsatishlari mumkin. Ular, guruhda nafaqat ta'lim beruvchi rolida bo'lishlari, balki ta'lim oluvchirovida ham bo'lishlari mumkin va

ta'lim beruvchi rolidagi o'z o'rtoqlari tomonidan baholanishi, raqib bo'lmasdan ulardan o'rganishi mumkin;

o'rtacha qobiliyatga ega yoki karakteri bo'yicha qo'rqqoq bolalar o'z bilimlari va mahoratlarini namoyon qilish imkoniyatini oladilar.

Kichik guruhlarda ishlash, ularni stress holatlardan xalos etadi, ya'ni noto'g'ri javob berganda butun jamoa oldida izza bo'lishdan qo'rqishdan holi bo'ladi. Guruh a'zolari, javobni do'stona baholab, ularda o'ziga ishonch tuyg'usini uyg'otish imkonini beradilar. 4 -5 kishidan iborat guruhda, qo'rqqoq kishi, 25 kishilik guruh oldida o'zini tutishga nisbatan, o'zini ancha erkin his etadi;

Ta'limning ushbu shakli, ta'lim oluvchilar bilimini o'zaro hamkorlikdagi boyishini ta'minlaydi: faqatgina kooperatsiya va harakatlar (bilish) usullari bilan o'zaro almashish umumiy mahsulot olish – muammoni yechish imkonini beradi. Shuning uchun, guruhda ta'lim berishda, biz, jamoaviy muhokama qilishdan, o'zaro konsultatsiyalar berishda maksimal foydalanamiz.

Guruhlarda ishlash, atrofdagilarga bo'lgan munosabatni o'zgartiradi, «men va ular»dan «biz»ga o'tishni ta'minlaydi va o'zini guruhning bir bo'lagi sifatida his qilish imkonini beradi.

4. Guruhlarni shakllantirish tamoyillari. Avvalombor, «tamoyil» tushunchasi nimani anglatishini aniqlab olaylik.

Guruhlarni shakllantirish tamoyillari:

bu, guruhlarni shakllantirish bo'yicha ishlarni tashkil qilishga bo'lgan asosiy talablar ifoda qilingan, umumiy, birlamchi qoidalardir.

Shu bilan birga, guruhlarni shakllantirish tamoyillari:

bu tayyor retsept va universal qoida emaski, unga rioya qilgan holda yuqori natijalarga erishishga umid qilsak. Ularni amalda bajarish quyidagi xususiy omillar bilan belgilanadi:

bizning va ta'lim oluvchilarning motivatsiyasi bilan: nafaqat bizning o'zimiz, balki har bir ta'lim oluvchi ham, ushbu talim shaklini mohiyatini tushunib etishi juda muhimdir;

bilimlar va tajribalar bilan;

bizning pedagogik mahoratimiz bilan.

Shunday qilib, ta'lim oluvchilar guruhlarini shakllantirishda, qanday tamoyillardan foydalanamiz?

Ta'lim oluvchilarni guruhlarga ajratish paytida o'qitish maqsadlarini, natijalarini va usullarini hisobga olish.

Ta'lim shaklini tanlashni belgilovchi asosiy omil, ta'lim maqsadlari hisoblanishini biz aniqlab bo'ldik.

Ushbu ta'riflanishdan ko'rinib turibdiki, ta'lim maqsadlari deganda, nafaqat maqsadlarning o'zi, balki natijalar ham tushiniladi. Shuning uchun, biz, guruhli bilish faoliyatini amalga oshirish uchun guruhlarni shakllantiramiz, ya'ni:

biz qo'ygan ta'lim maqsadlaridan (o'qituvchi, tarbiyalovchi, rivojlantiruvchi, motivatsion) kelib chiqqan holda (2 – jadvalga qarang);

ta'lim texnologiyalari loyihasiga kiritilgan ta'lim usulini e'tiborga olg'a n holda (3 – jadvalga qarang);

Bunda, ta'lim oluvchilarni guruhlarga birlashtirishni, biz quydagi belgilarga qarab amalga oshirdik:

*birinchidan, tasodifiy belgi bo'yicha:

buning uchun, ta'lim oluvchilarga 1 dan 5 gacha ketma – ket sanashlarini iltimos qilamiz, keyin esa, «birinchilarni»

«ikkinchilarni», «uchinchilarni», va h. k. kichik guruhlarga birlashtiramiz;

yoki ta'lim oluvchilarni, auditoriyada joylashganliklariga

qarab, ixtiyoriy guruhlarga birlashtirishimiz mumkin.

ikkinchidan, ularni o'qishda erishgan yutuqlari darajasini belgilash asosida:

baravarlashtirish guruhi;

qo'llab – quvatlash guruhi;

rivojlantirish guruhi (Go'zeev V. V., 1996).

Guruhning son tarkibini aniqlash paytida paytida vazifaning harakterini hisobga olish.

kichik vazifalarni bajarish uchun guruhning maqbo'l tarkibi

3-5 kishi (mashqlar, o'quv turniri, kitob bilan ishlash va boshqalar).

ko'p mehnat talab qiladigan (chet tillar bo'yicha Mashg'ulotlarda) murakkab vazifalar uchun ko'p sonli guruh tuzish zarur;

bir – birini tushunishni talab qiladigan (chet tillar bo'yicha darslarda)mashqlar uchun juftliklarda ishlash yaxshi.

Guruhlarni faoliyat ko'rsatishda vaqt omilini hisobga olish. har bir guruh, unga yuklatilgan vazifani bajarish uchun ajratilgan vaqt qancha bo'lsa, shuncha vaqt faoliyat ko'rsatadi. Albatta, bir nechta o'quv mashg'uloti paytida ishlashni talab qiladigan muammoli tadqiqotni bajarish vazifasi qo'yilgan bo'lsa, unda ushbu guruh bir nechta darsda faoliyat ko'rsatadi.

Vaqt tugashi bilan, guruh hisobot beradi va o'z faoliyatini tugalaydi.

7.4.Guruh tarkibini almashuvchan harakterini hisobga olish.

Guruhlar doimiy tarkibda faoliyat ko'rsatsa, guruhda ishlash mazmunini buzilishiga olib kelishi mumkin. Jamoa uchun maksimal samara bilan guruhdagi har bir a'zoning o'qish imkoniyatlari amalga oshishi maqsadida, guruhda ishlash, barcha ta'lim oluvchilarni faolligini, mutanosib rivojlanishini ta'minlashi zarur.

Talabalarning darsga bo'lgan qiziqishini yanada oshirish maqsadida dars jarayonida turli mavzularda bahs – munozaralarning o'tkazilib to'rishi maqsadga muvofiqdir.zaro munosabatlarini yanada yaxshilash, bir-birlariga tezlik bilan ko'nikishlari uchun ba'zida bolalar guruhleri bahslar tashkil tilib turilsa maqsadga muvofiq bo'ldi. Chunki bunday bahslar talabalarni o'z fikrlarni charxlab olishga, haetga va turli muammolarga bo'lgan munosabatini aniqlab olishga katta erdam berdi. Bahs mavzularni talabalarning o'zlari aytib berishlari mumkin. Bu mavzular talabalarning bahsga chorlovchi, muammoli, qiziqarli bo'lishi kerak, bo'lmasam, bahs davomida o'z fikrlarni baen eta olmaydilar eki bahsga qo'shilib o'z fikrlarni isbotlar himoya qila olmaydilar. Bahslar talabalarni ba'zi yanglish fikrlarga qarshi kurashishga o'rgatadi, atrofdagi bo'laetgan voqealarga tushungan holda qarab ularni to'g'ri sharhlashga, o'z pozitsiyasida turishga noo'rin fikrlarga o'z vaqtida qarshilik

ko'rsatishga hamda har bir fikrni to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini aniqlab olishga, shu bilan bir qatorda o'rtoqlari bilan suhbat qilish, bahslashish, o'z fikrini boshqalarga o'tkaza olish, ta'sir eta olish madaniyatiga o'rgatadi. Bahslarni samarali o'tishi, albatta, ularning oldindan qanday tayyorlanganligiga bog'liq. Biz quyidagi bahslarga tayyorgarlik ko'rishning ba'zi bir bosqichlarini ajratib ko'rsatmoqchimiz:

Bahs mavzusini tanlash va uni tasliqlab olish.

Tarbiyaviy vazifalarni aniqlab olish.

Oldindan bahs mavzusini e'lon qilish va bahs davomida muhokama qilinadigan savollarni belgilab qo'yish.

Talabalarni bahs davomida muhokama qiladigan savollarni to'laroq yoritishga yordam beradigan qo'shimcha materiallarni to'plash.

Bahsni o'tkazish uchun mas'ul va boshlovchilarni tayinlash.

Bahs o'tkaziladigan joyni jihozlash.

Bahs qatnashchilari bahsni o'tkazish va unda o'zini tutish to'g'risidagi qoidalar bilan oldindan yoki bahs davomida tanishib olishlari kerak. Ular quyidagilar:

Bahslashishdan oldin, avval nima demoqchiligingni yaxshilab o'ylab ol.

Gapirayotganingda fikrlaringni aniq, sodda, mantiqan va ketma-ketlik bayon qil.

Faqat seni hayajonga solayotgan, ishonching komil bo'lgan fikrlarni bayon etishga harakat qil, o'zing bilmagan, o'zing ishonmagan fikrlar bilan bahslashma.

Kimningdir fikriga qo'shilmasang, sen uni fikrini masharalamay, uning ustidan kulmay, xatosini aytmay haqgo'ylik bilan bahslash.

Sen gapirguningcha aytilgan fikrlarni qaytarma, yangi fikr bo'lsagina o'sha fikringni bayon et.

Bahslashuv davomida qo'llaringni har tomonga o'ynatma, ovozingni balandlatma, baqirib gapirma, agar boshqalarni o'z fikringga ishontirmoqchi bo'lsang, ularni sening fikringga qo'shilishlarini istasang, unda sen o'z fikrlarning isbotiga, albatta, aniq dalillar, misollar keltir.

Sen bilan bahslashayotgan suhbatdoshingni hurmat qil, uni xafa qilmaslikka, uning shaxsiga tegadigan gaplarni, qiliqlarni qilmaslikka harakat qil, agar sen shunday qilsang sen o'zingni faqat bahslashuvda kuchli ekanligingni ko'rsatibgina qolmay, balki bahslashuv borasida qanday madaniyatga ega ekanligingni ham ko'rsata olgan bo'lasan.

Yuqorida ko'rsatilgan qonunlar chiroyli qilib bezatilgan xolda uzoqdan ko'rinadigan qilib yozilib bahs o'tkaziladigan joylarga ilib qo'yiladi.

Bahsda muhokama qilinadigan savollar, muammolar o'tirganlarni xayajonlantiradigan, kuyuntiradigan, zamonaviy yoshlarni va bolalarning tarziga tegishli bo'lgani maqul. Shunda, darsda va boshqa joylarda gapirishdan qo'rqqan, uyalgan bolalar mana shunday bahslar davomida bemalol o'z fikrlarini bayon eta olishlari mumkun.

O'tkaziladigan bahs mavzularini tuzishga talabalarning o'zlari eki eshlar haetidagi muammolar eki turli eshlar haqidagi asarlar, gazeta va jurnallardagi maqolalar erdam berishi mumkin. Biz quyidagi bahslar uchun ba'zibir mavzularni e'tiboringizga havola etamiz:

Xozirgi zamon komil inson deb kimni aytsa bo'ladi?

Ma'daniyatli inson deb kimni aytsa bo'ladi?
Sen qanday yashayapsan? Hayoting qiziqarlimi?
Haqiqiy do'st qanday bo'lishi kerak?
Mening harakterim shunday...
Beparvo qayerdan kelib chiqadi?
Moda va men.

Bepul narsaning bahosi qancha? Va boshqalar.

Bahslarni o'tkazish uchun talabalardan bitta eki ikkita bahs boshqaruvchisi belgilanadi, ular bahsni muhokama qilishlari kerak bo'lgan mavzu haqida kirish so'zi bilan boshlaydilar. Bahs davomida esa boshqaruvchilar bahslashuvchilar, so'zga chiquvchilarning bildirayotgan fikrlarini diqqat bilan eshitib fikrlar to'qnashuvini o'z ichida echib boradilar hamda umumiy hulosa qilishga harakat qilishadilar. Bahsni olib boruvchilarni tanlash va tayarlashda tarbiyachi va etakchilarning hizmati katta. Bahsni talabalardan tanlangan boshqaruvchilar olib borsa da, lekin etakchi va tarbiyachilar bahs davomida ularga erdam berishga tayar turishlari kerak, chunki bahs davomida turli vaziyatlar qiyinchiliklar tutilishi mumkin.

Bahslarni samarali o'tishi tanlangan mavzuni muhokamasi oldindan savollarni tayarlanishiga bohliqdir.

Ba'zibir bahslar uchun tahminiy savollar:

MADANIYATLI INSON DEB KIMNI AY TSA BO'LADI?

Inson madaniyati nimani tashkil etadi?

Madaniyatli insonga tegishli quyidagi fazilatlardan qaysi birini birinchi o'ringa chiqadi (Xushmuomalalik, topqirlik, ma'lumotlik, voizlik)

Barcha ma'lumotli odamlarni madaniyatli deb aytsa bo'ladi?

Insonning so'zlashuvi ularning nutqiga qarab ularning madaniyati ekanliklarini aniqlasa bo'ladimi?

Madaniyatli bo'lish uchun nimalar qilish kerak?

Kimlarni madaniyatli desa bo'ladi?

Sen o'zingni madaniyatli hisoblaysanmi?

MENING HARAKTERIM SHUNDAY.

Harakter va haraktersiz – nima deyiladi?

Nima uchun harakterni tarbiyalash kerak?

Harakterni to'zatsa bo'ladimi? Buning uchun nima qilish kerak?

Inson harakteriga u yashaetgan, o'qietgan jamoaning ta'siri bo'lishi mumkinmi?

«Yaxshi» va «Yomon» harakter. Sen qanday tushunasan?

BEPUL NARSANI BAHOSI QANCHA?

“Bepul narsa”, sen bu iborani qanday tushunasan?

Sen uchun bepul narsani baxosi bormi? Bor bo'lsa qanday misol keltir.

Bepul narsani asrash-avaylash kerakmi? Sababi?

Nima ko'proq bepul hisoblanadi. «Meniki» yoki «Bizniki»?

Sen orm olayotgan oromgoh o'z bahosiga egami? Sizning fikringizcha u qancha turadi, bu erda sen ishlatayotgan narsalar bassen, sportinventar, kutubhona, to'garaklar, o'yinlar o'z qimatiga egami, sening putovkang narxi yetarlimi? 6. Agar hamma sen uchun qiynalayotgan bepul narsalar o'z kimatiga ega bo'lsa, sen ularni qanday asragan bo'larding?

7.5. Sotsiometriya uslubi bilan guruhli o'rganish.

1. Umumiy ma'lumotlar. Ismi sharifi va otasining ismi. Mutaxassisligi. Yoshi, sog'ligi va jismoniy rivojlanganligi. Oilaviy sharoiti: ota-onalari kimlar, soqliqi va jismoniy rivojlanganligi. Oilaviy sharoiti: ota-onalari kimlar, ularning ma'naviy rivojlanganligi, ijtimoiy mavqei, moddiy jixatdan ta'minlanganligi, uy sharoitining o'qishga qulayligi va etarliligi, ota-onalarining talabaga munosabati (e'tiborli, mexribon, do'stona, qattiqqo'l va x.k.), talabaning uy yumushlariga yordam berishi.

2. O'qishga bo'lgan munosabati. Darslarda o'zini tutishi uy vazifalarini bajarishi. O'qituvchi va tarbiyachilarga munosabati. «O'qishga qiziqishi. Sevgan fanlari. O'qitish motivlari. Fanlar bo'yicha o'zlashtirishi.

3. Aqliy rivojlanish darajasi. Kuzatuvchanligi va topqirligi. O'quv materialini tez tushinishi. O'zlashtirishining mustaxkamligi. Materialni eslab qolish xususiyati va usullari.

Diqqatining xususiyatlari: to'planishi, barqarorligi, ko'chishi, taqsimlanishi va x.k, ularning Mashg'ulotlar davomida yuzaga chiqishi.

Tafakko'ring xususiyatlari; mustaqil fikrlashi, mavxkm tafakko'ring rivojlanganligi, materialni umumlashtira olishi, xulosa chiqarishi va x.k.

Nutqi, nutqining tushunariligi, so'z boyligi, madaniyatiligi, ilmiy atamalarni bilishi.

4. Harakteri. Ma'suliyatliligi, o'z ishiga vijdonan munosabatda bo'lishi. To'g'ri so'zligi. Kamtarinligi, oddiyliigi, o'ziga ishonishi, o'ziga tanqidiy qaray olishi. Dilkashligi yoki kamgaplighi, xamdardligi yoki toshbaqirlighi. O'jarligi, talabchanligi.

Do'stlik xissining rivojlanganligi. O'zini tuta bilishi. Jasurlighi, qat'iyliigi, jur'atlilighi. O'z maqsadi uchun kurasha olishi.

Tasirga beriluvchanligi. O'zining yutuqlari va kamchiliklariga munosabati.

5. Temperamenti va xissiyoti. Temperamentining turi: sangvinnik, xolerik, flegmatik, melanxolik. Xissiyotining kuchi va turqunliigi. Xursandchilik va xafachilikni boshdan kechirishi. Xushchaqchqlighi, yangilikka munosabati, yangi sharoitga, yangi odamlarga moslashishi. Ustunroq (doimiy)kayfiyati: quvnoq, qamgin, ruxi tushgan, befarqlik va x.k. Kayfiyatining o'zgarish dinamikasi va tezliigi.

6. Qiziqishlari va qobiliyatlari. Eng yorqin kuchli qiziqishlari. qiziqishlari turqunligi va davomiyligi, chuqurligi, kengligi. O'qish va kasb bilan bog'liq qiziqishlari. O'quv predmetlari bo'yicha qiziqishlari va qobiliyatlari. Maxsus qobiliyatlilarning mavjudligi (sa'natga, texnikaga, ijodiyotga...). Bo'sh vaqtlarida shuqullanidan mexnat turi. Mexnat malakalarining rivojlanganligi (ishning ko'zini bilish).

7. Jamoada o'zini tutishi. O'z jamoasiga munosabati. Jamoadagi mavqei (tutgan, o'rni, avtoriteti, obro'si, ta'siri va x.k). Jamoaning fikriga munosabati. Jamoaning shon-shuxrati va obro'si uchun kurashadimi? O'zini jamoaga qarama-qarshi qo'yadimi? Kimlar bilan do'st? Do'stligining motivlari. Insonning qaysi xususiyatlarini qadrlaydi? Ideali bormi? Jamoat ishlari va topshiriqlariga munosabati. Intizomi, o'zini tutishi: Xushmuomala, qo'pol, ko'p gapli, indamas, betga chopar, tortinchoq...

8. Ongi. Dunyoqarashi, dinga, jamiyatga, siyosatga, milliy masalalarga, iqtisodiy masalalarga va boshqalarga munosabati. Ishi va so'zining birligi. Jamiyatdagi faolligi. Xayotda nimaga erishish uchun intiladi?

9. Xulosalar, takliflar va tafsiyalar. Rivojlantirishi lozim bo'lgan ijobiy xususiyatlar. Bartaraf qilinishi lozim bo'lgan salbiy xususiyatlar. Individual yondoshish uchun nimalarga e'tibor berilishi lozim (o'qituvchi va tarbiyachilar tomonidan)? Qanday yordamga muxtoj? O'zingiz qanday tadbir va yordam uyushtirdingiz?

Demak, tarbiyaviy ishlar metodikasini fanini o'qitishda ta'lim texnologiyalari muhim vosita sifatida ahamiyat kasb etib, tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarni o'ziga xos harakter va xususiyatlarini atroflicha o'rganishda, mavjud muammolarni o'rganish va ularni bartaraf etishda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Nazorat uchun savollar.

Yangi pedagogik texnologiyalarning hozirgi kundagi amaliy ahamiyati qanday?

“Pedagogik texnologiya” atamasining mohiyati nimada?

Noan'anaviy ta'lim jarayoninng afzalliklari va kamchiliklari nimada?

Dars jarayonida treninglarni tashkil qilishning qanday afzalliklari mavjud?

5. Treninglarni tashkil etishda nimalarga e'tibor berish kerak?

Ta'limning guruhli shakli qanday pedagogik maqsadlarni amalga oshirish imkonini beradi?

Ta'lim oluvchilarni guruhlarga qay tarzda ajratish kerak?

Darsni bahs – munozara ko'rinishida tashkil etishda qanday mavzularni tanlash mafqsadga muvofiuqqbatga olish kerak?

Adabiyotlar.

1. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. P.I.Ruvinskiy. – T. 1991 y.
 2. Tarbiyaviy ishlar metodikasidagi ko'rsatmalar. Baubekova Z.D. – T. 1991 y.
 3. O'quvchi ma'naviyatini shakllantirish (qo'llanma) – Toshkent – 2000. J.q.Yo'ldoshev.
- Tarbiya nazariyasi. N. Xo'jaev va boshqalar. – Toshkent – 2003.
- Bolalarni tarbiyalashda va sog'lomlashtirish ishlarida pedagogik texnologiya. Abdullaev. D.I., Ishmuhamedov R.J. – Toshkent – 2002.
- «Pedagogika» V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mihenko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004
- Voljskiy A. Metodika vospitatelnoy raboto' s molodejyu. – M. 2003.
- Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo't i problemo'. – SPb: Sev.siyanie 2003.
- e – mail: sales @ piter. ru
- e – mail: piter – t @ lincom. kharko. Ua

VII BOB. TARBIYAVIY ISHLAR YUZASIDAN ISHLAB CHIQLIGAN METODIK TAVSIYALAR

8.1. O'quv-tarbiyaviy ishlarini amalga oshirishning tashkiliy shakllari va o'tkazish metodikasi.

Insoniyat tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ta'limni tashkil etish shakllari ijtimoiy to'zum manfaatlariga mos holda paydo bo'lgan va rivojlangan. Dastlabki davrlarda ta'lim berish ishlari odamlarning mehnat faoliyati, turmush tarzi bilan uzviy boqlangan hamda bilim berish, o'rgatish ishlari yakka tartibda olib borilgan.

Ta'limning tashkiliy masalalari Al-Forobiyning "Fan va aql zakovat" asarida o'quv fanlarini guruhlariga bo'lib o'qitish, ularning tarbiyaviy mohiyatini ochish masalalariga e'tibor berilgan. Sinf-dars tizimini didaktik talablar asosida yaratishda buyuk chex pedagogi Yan Amos Komenskiyning xizmatlari katta, uning sinf-dars tiziminining asoschisi sifatida butun dunyo tan olg'an. Sharq mutafakkirlaridan Al-Forobiy, Abu Ali ibn Sino, A.Avloniy, h.h.Niyoziy sinf-dars tizimda o'qitishning ahamiyati haqida o'z fikrlarini bildirib o'tishgan. Bu tarixiy jarayonda "pedagogika" fani oldida to'rgan muammolardan biri ta'limning tashkiliy shakllari samaradorligini oshirish bilan bog'liq ilmiy nazariy, uslubiy va amaliy muammolarni hal etuvchi tadqiqotlar olib borilayapti. Bu borada mustaqil mamlakatimizda "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ni amalga oshirishda ta'lim tizimiga yangi pedagogik texnologiyalar tatbiq etish bilan bog'liq ishlar qilinmoqda.

"Tarbiyaviy ishlar metodikasi" fanini o'rganishda Mashg'ulotlar o'tkazishning ma'ro'za, amaliy Mashg'ulotlar, seminar, muammoli masalalarni hal etish, munozara. Kurs ishini bajarish, kasbiy amaliyot, malkaviy bitiruv ishini bajarish kabi tashkiliy shakllari mavjud.

"Tarbiyaviy ishlar metodikasi" fani o'rganish jarayonida talabalar amaliyot davrida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va o'tkazishni, dars o'tishda texnik vositalarning pedagogik-psixologik imkoniyatlaridan foydalanishni, mashg'ulotlar o'tkazishda texnik vositalarni ishlatish uchun kerakli bo'lgan informatsion materiallarni tayyorlashni, dasturlashtirilgan nazorat qurilmalariga test savollarini tuzishni, talabalar bilimni reyting tizimida baholashni bilib oladilar.

Ta'lim maqsadlarini amalga oshirish bo'yicha ta'lim oluvchilar bilan ta'lim beruvchilar o'rtasida bo'ladigan murakkab jarayonda ta'lim usuli muhim vazifani bajaradi. Usul – izlanish, bilish yo'li, ta'limot ma'nosini bildiradi. Ta'lim usuli - o'qitishda belgilangan maqsadga erishish uchun ta'lim oluvchi bilan ta'lim beruvchining o'zaro bog'liq faoliyatini mujassamlashtirish usulidir.

Dars o'tish shakllaridan biri – faol o'qitish usuli. Faol o'qitish usuli ta'lim oluvchilarning o'quv materialini o'zlashtirish jarayonida fikrlash va bilish faoliyatlarini rivojlantiradi. Faol o'qitish usulidan quyidagicha foydalaniladi:

- o'qituvchi qayta so'zlab berish hamda esda saqlash uchun tayyor o'quv materialini namoyon etmaydi;

- o'quv materialini shunday bayon qiladiki, o'quvchilar faol bilish va amaliy ishlar jarayonida mustaqil bilim va malakalarni egallaydilar.

Faol o'qitish usulining xususiyati shundaki, uning asosida amalda fikrlash faoliyatiga intilish yotadi. Bu usuldan bilimlarni dastlabki o'zlashtirishda, mustahkamlashda,

ko'nikma va malakalarni shakllantirishda foydalanish mumkin. Faol o'qitish usullaridan suhbat va munozara usullarining o'qitish metodikasini ko'rib chiqamiz

Suhbat, bahs – o'qitish va o'qishning dialogik, savol-javob usuli. Bu usulning asosiy maqsadi – motivatsiya qilish, ya'ni aniq maqsadni ko'zda tutadigan va mohirona qo'yilgan savollar yordamida o'quvchilarni o'z bilimlarini berilgan mavzu bo'yicha esga olish va bayon etishga, o'qituvchi rahbarligida boshqa o'quvchilar bilan muhokama qilishga undaydi. Suhbatning afzalligi yana shundan iboratki, u fikr yuritishni yuqori darajada faollashtiradi. Belgilangan maqsad bo'yicha suhbatlar quyidagilarga bo'linadi:

- kirish yoki tashkil qiluvchi (didaktik vazifasi : o'quvchilarni mashulotda ishlashga tayyorlash);

- yangi bilimlardan xabardor qilish (didaktik vazifasi : o'quvchilarni yangi material bilan tanishtirish);

- tahlillovchi yoki mustahkamlovchi (didaktik vazifasi : ta'lim oluvchilar tomonidan bilimlarni tizimlashtirish, mustahkamlash, eslab qolish va anglash).

Tashkiliy shakli bo'yicha suhbat o'quv va davra suhbatiga bo'linadi. Suhbat erkin vaziyatda olib boriladi. Savollarni aniq ifoda etish va berish juda muhimdir. Savollar o'zaro mantiqiy bog'liq bo'lishi, bilimni tartibli ravishda o'zlashtirishga imkon berishlari lozim.

Suhbat olib borish metodikasi quyidagi texnologik haritada ko'rsatilgan.

Suhbat, bahsning texnologik haritasi

Ish bosqichi va mazmuni

Faoliyat

O'qituvchi

O'quvchi

Tayyorlov

Suhbat mavzusi, maqsadi, vazifasi va natijasini aniqlaydi; ko'rgazma qurollarni tanlaydi; tashkil qilish va olib borishni puxta o'ylab chikadi; savol berish tartibi. qaysi asosiy holatlar bo'yicha umumlashtirish, xulosa qilish kerakligini aniqlaydi.

Bosqich

Suhbatga kirish

Qisqacha ma'lumot tarzida o'quv suhbatining mavzusini, vazifasini e'lon qiladi, ushbu mavzu bo'yicha egallagan bilim va mahorat haqida eslatadi.

Bosqich

Suhbat

Suhbat davomida o'quvchilarning alohida mulohazalarini umumlashtiradi, qo'yilgan vazifalarga mos ravishda ularni to'ldiradi. Barcha o'quvchilarni suhbatda

faol qatnashishlariga erishishga harakat qiladi. To'g'ri javoblarni ma'qullaydi, noto'g'ri yoki to'liq bo'lmaganlarni sharhlaydi, aniqlaydi. Noto'g'ri javob bergan o'quvchiga o'z xatosini o'zi topishni taklif etadi. U o'z xatosini topa olmaganligina o'rtoqlarini yordamga chaqiradi.

Savollarni diqqat bilan tinglaydilar, javoblarni o'ylaydilar, o'rtoqlarining javoblarini tahlil qiladilar, o'z mulohazalarini aytadilar.

Bosqich

Xulosa

Usullardan birini tanlab, suhbat natijasini umumlashtiradi:

o'zi yakun yasaydi;

Faolligi bilan ajralgan o'quvchidan suhbat natijalarini umumlashtirish va ma'lumot berishni so'raydi.

Bosqich

Yakun yasash,

Tahlil qilish

Baholash

Yakun yasaydi: o'quvchilar tomonidan amalga oshirilgan faoliyatni tahlil qiladi va baholaydi

O'z-o'zini baholashni amalga oshirishlari mumkin.

Bu usulda o'qituvchi savol-javob texnikasini egallashi zarur, ya'ni:

- har bir savolni barcha o'quv guruhiga berish, o'ylash uchun biroz vaqt o'tgandan keyingina o'quvchilarni javob berish uchun chaqirish;
- savolg'a joyidan turib baqirib javob bergan o'quvchilarni rag'batlantirmaslik;
- bo'sh o'quvchilardan ko'proq so'rash, boshqalarga javoblarni to'ldirish imkonini berish;
- juda o'zun yoki qo'sh savollar qo'yimaslik;
- agar o'quvchilarning birontasi ham savolg'a javob bera olmasa, savolni qayta to'zib, uni bo'laklarga bo'lish, yo'naltiruvchi savollar berish.

Munozara – faol ta'lim usuli bo'lib, muhokama, ma'lum muammo bo'yicha fikr almashinuv ko'rinishida o'tadi. Munozara vaqtida talabalar o'zlariga ishongan holda savollarini muhokama qilishadi. Munozara bir yoki bir necha guruh bilan o'tkazilishi mumkin. Munozara usuli ko'plab funktsiyalarni bajaradi. Ushbu usuldan quyidagi maqsadlar uchun foydalaniladi.:

- yangi bilimlarni shakllantirish;
- o'quvchilarda savollarni tub ma'nosiga etishga motivatsiyani ta'minlash;
- o'quvchilarga dalil va dalilga asoslangan xulosa orasidagi farqni tushunib etishni o'rgatish;
- kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish, o'quvchilarga o'z fikrida mustahkam turish va uni himoya qilishga yordam berish.

Munozarani o'tkazish talablari va qoidalari talabalarga oldindan aytilib, quyidagi tartibda olib boriladi: 1) mavzu tanlab olinadi; 2) mavzuga oid reja to'ziladi; 3)

mavzuning qisqacha mazmuni beriladi; 4) mavzuga oid munozarani o'tkazishdan ko'zlangan maqsad belgilanadi; 5) foydalanish uchun adabiyotlar va o'qitishning texnik vositalari tayyorlanadi; 6) hayotdagi, o'quv-tarbiyaviy jarayonlardagi ijobiy ishla bo'yicha materiallar tayyorlanadi; 7) mavzuga oid qo'shimcha savollar ishlab chiqiladi.

Munozara mavzusini talabalar o'zlari tanlab olishadi. Munozara ishtirokchilari o'z fikrlarini bayon qilganda bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lib, shaxsiy qarashlari to'g'ri yoki noto'g'riligini isbot qilib berishadi. Munozarada hamma ishtirokchilar mavzuga oid o'z fikrlarini aytishi shart. Mashg'ulot oxirida munozara pedagog tomonidan tahlil qilinadi va talabalar baholanib, hisoboti to'ldiriladi.

Munozara

Fan: "Tarbiyaviy ishlar metodikasi"

Mavzu : "Barkamol avlodni tarbiyalashda milliy qadriyatlar va merosimizdan foydalanishning shakl va usullari".

Munozara maqsadi : talabalarda milliy urf-odatlar va an'analarga bo'lgan hurmat va munosabatlarni uyqotish hamda ularni hurmat qilish malakalarini shakllantirish, kelajakda barkamol har tomonlama shakllangan insonni tarbiyalash.

Darsning turi : amaliy .Ajratilgan vaqt – 2 soat.

Darsning o'tish joyi – fanlar bo'yicha nazariy xona.

Darsni jihozlash – devoriy gazeta, mavzuga oid shiorlar, kerakli adabiyotlar, kinofilmlar, magnitofon, xonalarni estetik jihatdan ta'minlash uchun kerakli materiallar.

Mashg'ulotning asosiy masalalari:

Milliy an'analar deganda nimani tushunasiz?

Qanday o'zbek urf-odatlarini bilasiz?

O'zingiz yashab to'rgan tuman yoki viloyatdagi urf-odatlar haqida gapirib bering An'ana nima?.

Munozarani tayyorlash va o'tkazish metodikasi:

Munozarada hamma talaba hamda taklif qilingan mutaxassislar ishtirok etadi.

hamma ishtirokchi munozara tayyorlashda ma'lum bir vaziyat va topshiriqni bajaradi. Bajariladigan ishlar hamkorlikda to'ziladi.

Mavzuga aloqador adabiyotlar o'qib, mazmunini xulosalab beradi.

Hayotiy misol va hodisalardan misol va uning xulosasini aytadi.

Shu mavzu bo'yicha yana qo'shimcha savollar o'rta tashlanadi.

O'qituvchi adabiyotlar ro'yxatini beradi. Oxirida xulosalaydi. Munozaraga markazdan vakil, kafedra o'qituvchilari hamda xohlovchilar taklif qilinadi.

Uyga topshiriq : o'zingiz yashab to'rgan joydagi urf-odatlar va an'analarni o'tkazish, milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmat, e'tiborlik haqida referat yozish.

Mavzuga tayanch iboralar: munozara, urf-odatlar, an'analar, rasm-rusumlar, milliy qadriyatlar.

Disput (Munozara) hisoboti

Guruh _____

Munozara boshlanish vaqti _____

Munozara tugagan vaqti _____

Munozarada qatnashganlar jadval ko'rinishida to'ldiriladi.

10 jadval

Qatnashuvchilar (lavozimi)	Ismi-sharifi	O'zlashtirish darajasi natijalari (munozaradan avval)	Munozara tugagandan keyingi natijalar
1	2	3	4

11 jadval

MUNOZARA NATIJALARI.

Mos kelgan materiallar to'g'risidagi fikrlar	
Qanday fikrlar qabul qilindi	
Qabul qilingan masalalarni muhokama qilish	

Xulosa (qatnashuvchilarning fikri inobatga olinsin).

Kafedra mudiri _____

Kafedra mudiri muovini _____

O'qituvchi _____

Qatnashuvchilar imzosi _____

8.2. Guruh majlisini tayyorlash va o'tkazish

Guruh majlisi o'quv muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy, tarbiyaviy ishlarning muhim shakllaridan biri bo'lib, guruhda o'tkaziladigan tadbirlarni rejalashtirish, o'quvchi-talabalarining fanlardan o'zlashtirish, tartib-intizomi, axloq-odobi, bir-biriga o'zaro yordami, qiyinishi, shuningdek, guruhda ro'y bergan boshqa favqulotdda hodisalar muhokamasi kabi masalalarga bag'ishlab o'tkaziladi.

Guruh majlisi doimo guruh rahbari tomonidan o'tkazilsa, o'quvchilar oddiy tinglovchi bo'lib qoladilar va bunday guruh majlisining tarbiyaviy ahamiyati kamroq bo'ladi. Guruh majlisida talaba-o'quvchilarning faolligi ta'minlanishi lozim. Shundagina talabalar ma'naviyatida sezilarli o'zgarishlarni ko'zatsa bo'ladi.

Guruh majlisini yaxshi o'tkazish uchun unga yaxshi tayyorgarlik ko'rish lozim. Guruh rahbarining majlisni tayyorlashda va uni o'tkazishda doir ishlari:

- guruh faollarini yiqilishga tayyorlashi: majlis mavzusi, maqsadi, ko'riladigan masalalarni belgilash va so'zga chiquvchilarni aniqlab ularga yordam ko'rsatish;
- tahrir hayati va guruh sardorlarining birgalikdagi tayyorgarlik ishlari mazmunini belgilashga yordam berish, ular to'plagan dalillarni qayta ishlash, majlisning tashkiliy tomonlarini aniqlab, ularga maslahatlar berish;
- guruh xonasini majlisga tayyorlash;
- majlis qarori loyihasini tayyorlashga ko'mak berish;

Majlisni guruh sardori ochadi. Majlis raisi va kotibini saylanadi. Majlisda avval qabul qilingan qarorlarning bajarilishi haqida axborot beriladi. Rais tomonidan muhokama qilinadigan masalalar e'lon qilinadi va majlis ish tartibi belgilab olinadi. Ma'ro'za va axborotlarni tinglab muhokama qilinadi. Majlis qarori chiqariladi. Guruh rahbarining yakunlovchi so'zi.

Guruh majlisi bayonini kotib yozib boradi. Majlis bayoni namunasi quyidagicha yuritiladi.

GURUH MAJLISI BAYONNOMASINING NAMUNASI

TDIU qoshidagi akademik litsey 13 guruh talabalarining yiqilishi

Majlis bayoni № 2

2006 yil 12 oktyabr

Toshkent shahri

Rais:

A.Boboiev

Kotib:

Z.Juraev

Qatnashdi : 25 talaba. Ro'yxati ilova qilinadi.

Ko'rilgan masalalar:

Guruh talabalarining qiyinish madaniyati haqida. (ma'ro'zachilar : D.Komilova, A.Boboiev).

Mustaqillikning 15 yilligiga bag'ishlangan badiiy-adabiy kecha uyushtirish. (ma'ro'zachi : R.Mahkamov).

Eshitildi:

Birinchi masala bo'yicha ma'ro'zannig qisqacha bayoni beriladi.

So'zga chiqdilar: K.Karimova, N.Alimardonova . Mazmunining bayoni yoziladi.

qaror qilindi: qaror bayoni yoziladi.

Ikkinchi masala yuzasidan axborotning mazmuni bayon qilinadi.

So'zga chiqdilar: L.Axmedova. Mazmuni bayon qilinadi.

qaror qilindi: qabul qilingan qaror bayoni yoziladi.

Rais :

A.Boboiev

Kotib:

Z.Juraev

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI O'RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA'LIMI MARKAZI
O'RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA'LIMINI RIVOJLANTIRISH
INSTITUTI
AKADEMIK LITSEY VA KASB-HUNAR KOLLEJLARI
GURUH RAHBARINING**

J U R N A L I

Viloyat, shahar, tuman, akademik litsey yoki kasb-hunar kollejining nomi

guruhning yo'nalishi, kodi

guruh

guruh rahbari

8.3. Umumiy qoidalar.

O'quv jarayonida guruh rahbari e'tibor berishi zarur bo'lgan jihatlar.

- ta'lim jarayonida reyting tizimini qo'llashni ta'minlash;
- o'quvchilar bilimi sifatini va ob'ektiv baholanganligini nazorat qilish, turli xil sinovlarni tashkil etish;
- o'quvchilarni darslarda muntazam qatnashishini ta'minlashf;
- o'quv Mashg'ulotlari jadvaliga rioya qilishlarini ta'minlash;
- past o'zlashtiruvchi o'quvchilar uchun qo'shimcha darslar, hamda ular bilan yakka tartibda ishlashni tashkil qilish;
- ta'lim muassasasida tashkil etiladigan fan xaftaliklariga, tadbirlarga guruh o'quvchilarini faol ishtirokini ta'minlash;
- o'quvchilarni kutubxona va o'quv zali xizmatlaridan foydalanishga o'rgatish va nazorat qilish;
- har bir darsda o'quvchilar bilimni baholanishini nazoratga olish;
- barcha fanlardan yakuniy ballarni reyting daftarchalariga, guruh jurnaliga hamda guruh rahbari jurnallariga o'z vaqtida ayd qilinishini ta'minlash;
- har bir semestr yakunida guruh ota-onalar yiqilishini chaqirish;
- ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarga yakka tartibda yondashgan holda ularning yosh xususiyatlarini, qiziqish va moyilliklarini inobatga olg'a n holda fan to'garaklarida to'la ishtiroqini ta'minlash;

- guruh o'quvchilarini darsliklardan foydalanish, ularni ehtiyot qilish, o'quv qurollarini to'liq bo'lishini hamda samarali foydalanishga o'rgatish;
- yotoqxonada yashovchi o'quvchilarni darslarda tayyorgarlik ko'rishlarini nazorat qilish;
- o'quvchilarni zquv ustaxonalaridagi faoliyati va Mashg'ulotlarini nazorat qilish, ularning qobiliyatlarini, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga ko'maklashish.

Guruh jurnalini yuritish bo'yicha tavsiyalar

- guruh haqida ma'lumotlar to'liq yoziladi;
- o'quvchilar ro'yxati va ma'lumotlar alifbo tartibida to'liq yoziladi;
- ta'lim muassasasi bilan ota-onalar va o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik shartnomasi "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va ta'lim muassasalarining ichki qonun qoidalaridan kelib chiqib to'ziladi hamda imzolanadi;
- o'quvchi haqida batafsil ma'lumotlar o'quv yilining boshida to'ldiriladi va yil davomida o'zgartirishlar kiritiladi;
- qoldirilgan dars soatlari har kuni nazorat qilinib, yakuniy hisobot semestr yakunida yozib boriladi;
- guruh rahbari o'quvchilar tomonidan dars qoldirish sababini bilishi zarur;
- kundalik o'zlashtirish nazoratqilib boriladi, semestr yakunida fanlar bo'yicha yakuniy ballar yozib qo'yiladi;
- har bir semestr davomida o'quvchining xulq-atvori, yo'l qo'ygan kamchiliklari hamda yutuqlari "O'quvchi haqida umumiy ma'lumotlar"da qayd qilib boriladi;
- guruh jurnali yuridik hujjat bo'lib uch yilga mo'ljallangan;
- ta'lim muassasasini tugatgan o'quvchilarning guruh jurnali o'quv bo'limiga topshiriladi;
- o'quv yili davomida o'quvchining ta'lim muassasasidan ketib qolish sabablari yozib boriladi;
- guruh rahbarlari ishini nazorat qilish ma'naviy-ma'rifiy tarbiyaviy ishlar bo'yicha direktor muovinigga yuklatiladi.

Guruh rahbarining burchi

- guruh rahbari o'quvchilarni o'z farzandidek ko'rmoqi, ularga Vatanni sevishtga, do'stlariga sadoqatli va ta'lim muassasasi hayotida faolikka, o'z kasbining mohir mutaxassisi bo'lishga o'rgatishi zarur;
- guruh o'quvchisini har tomonlama o'rganish va uni o'z jamoasiga sodiq etib tarbiyalash;
- guruh o'quvchilarining fanlar bo'yicha o'zlashtirishini nazorat qilish va past o'zlashtirish sababini aniqlash hamda bartaraf etishga yordam berish;
- o'quv jarayonida barcha fanlar bo'yicha to'liq o'zlashtirishga guruh o'quvchilarini diqqatini jalb etish;
- o'quvchilarni o'z kasbiga sodiq mutaxassis, ta'lim muassasasi mulkini e'zozlash va asrash, do'stlariga nisbatan mehr oqibatli bo'lishga o'rgatish;
- o'quvchilar ongini o'stirish, mafkuraviy dunyoqarashini shakllantirish maqsadida ma'naviy-ma'rifiy, tarbiyaviy soatlar o'tkazish;
- ta'lim muassasasi ichki qonun-qoidalarini va rituallarini o'rgatish;

- o'quvchilarda kelajakka, o'ziga va o'rtoqlariga ishonch, o'z qadrini bilish, mehnat quvonchi, qiyin vaziyatlarda bir-biriga yordam ko'rsatish kabi xislatlarni tarbiyalash;
- madaniy hordihni tashkil etish;
- fan to'garaklariga, jismoniy tarbiya sektsiyalariga jalb etish va ishtirokni nazorat qilish;
- o'quvchining tartib-intizomi va o'zlashtirishi haqida ota-onasiga ma'lumot yotkazish;
- talabalar uyi va ijarada yashovchi talabalar sharoitini o'rganish va yordam berish;
- o'quvchilarni ta'lim muassasasini, shaharni obodonlashtirish ishlariga to'liq qatnashishini ta'minlash;
- ommaviy bayramlarga o'quvchilar ishtirokini ta'minlash.

Guruh rahbarining huquqlari

Guruh rahbari etib eng malakali va namunali o'qituvchilar o'qitish jarayonining barcha davrida tayyoinlanadi. Guruh rahbari guruh o'quvchilarining yoshi, qiziqishi va psixologik xususiyatlarini hisobga olg'an holda muntazam qat'iy jadval asosida ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy Mashg'ulotlarni o'tkazishi lozim.

O'z guruhining nazariy va amaliy darslar tahlilida ishtirok etadi, o'qish jarayonida o'quvchining o'qishi va tarbiyasi haqida suhbat uchun ota-onasini chaqirtiradi.

Guruh majlisida o'quvchini odoblantirish, hayfsan e'lon qilish, zarur bo'lganda direktor va direktor o'rinbosarlariga yozma yoki oqzaki axborot berish mumkin. Ta'lim muassasasi direktorining ruxsati bilan sayohatlar va uchrashuvlar tashkil etish umkin.

8.4. Guruh to'g'risida ma'lumot

1 kurs

Guruhning nomi yoki tartib raqami _____

Mutaxassisligi yoki yo'nalishi _____

O'quvchilar soni _____

Shundan qizlar _____ o'g'illar _____

Yotoqxonada yashovchilar _____

Uydan qatnab o'qiganlar _____

Ijarada yashovchilar _____

To'garaklarga qatnashuvchilar soni _____

Guruhdagi iqtidorli o'quvchilar soni _____

Past o'zlashtiruvchi o'quvchilar soni _____

Oilaviy sharoiti oqir o'quvchilar soni _____

Boquvchi yo'qotgan o'quvchilar soni _____

huquqbo'zarlikka moyil o'quvchilar soni _____

Guruh sardori _____

Kamolot yoshlar tashkilotinnig etakchisi _____

Kasaba uyushmasi sardori _____

Guruh rahbari _____

GURUH O'QUVCHILAR HAQIDA MA'LUMOT

№	Familiyasi, ismi, sharifi	To'g'ilgan kun, oy va yil	To'g'ilgan joyi

UMUMIY MA'LUMOT

Pasport seriyasi va raqam	Ota-onasining yashash joyi, telefon	O'quvchining yashash joyi, telefon	Izoh

IQTIDORLI TALABALAR TO'G'SIDA MA'LUMOT

№	Familiyasi, ismi. Sharifi	Qaysi fanidan

PAST O'ZLASHTIRUVCHI TALABALAR HAQIDA MA'LUMOT

№	Familiyasi, ismi, sharifi	Qaysi fanlardan

BOQUVCHISINI YO'QOTGAN TALABALAR

№	Familiyasi, ismi, sharifi	Boquvchisidan kimni yoqotgan	Hozir kimning qaramog'iga

GURUH TALABALARINING SOG'LIGI HAQIDA MA'LUMOT

№	Familiyasi, ismi	Sog'ligi haqida xulosa

TALABALAR TOMONIDAN QOLDIRILGAN DARS SOATLARI

№	Familiyasi, ismi	Jami soat	Sababli	Sabasiz	Izoh

Guruh rahbarining 2006-2007 o'quv yili _____ semestrda o'quvchilar bilan olib borgan ishlari haqida hisoboti

Guruh rahbari _____

Direktor _____

TA'LIM MUASSASASINI TUGATGAN O'QUVCHILARNING ISHGA YoKI O'qISHGA KIRGANLIGI TO'G'RISIDA MA'LUMOT

№	Familiyasi, ismi, sharifi	O'qish yoki ish joyining nomi, kim bo'lib ishlaydi

Adabiyotlar:

1. Mahkamov M. «Bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik muloqat madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertatsiyasi. T., 2005.
2. Sultonova G.A. Pedagogik mahorat. T.:TDPU.-2005.-149 b.
- 3.«Pedagogika» V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mi henko, E.N.Shiyanov. Moskva. «Shkolnaya pressa». 2004
4. Voljskiy A. Metodika vospitatelnoy raboto' s molodejyu. – M. 2003.
5. Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo't i problemo'. – SPb: Sev.siyanie 2003.
6. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. P.I.Ruvinskiy. – T. 1991 y.
- Kompyuterlashtirishni rivojlantirish buyicha Vazirlar Maxkamasi muvoffiklashtiruvchi Kengashining sayti.
9. www.talant.spb.ruqwald.html
10. www.school.edu.ru
11. www.inter-pedagogika.ru

TAVSIYA ETILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1.O'zbekiston Respublikasi qonunlari

- 1.«Ta'lim to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasining qonuni. – T. 1997 29 avgust.
- 2.Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – T. 1997 29 avgust.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari

3. «2010 yilgacha bo'lgan davrda o'rta mahsus, kasb-hunar ta'limi tizimi pedagog va muhandis pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish dasturi» O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 4-oktyabrdagi 400-sonli qarori.
4. «O'rta mahsus, kasb-hunar ta'limi tizimi uchun darsliklar va o'quv adabiyotining yangi avlodini yaratish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi 341-sonli qarori.

3. O'zbekiston Respublikasi prezidentining asarlari

5. Karimov I.A. “Erishilgan yutuqlarni mustahkamlab, yangi marralar sari izchil harakat qilishimiz lozim”. 2006 yil 10 fevral
- 6.Karimov I.A. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot pirovard maqsadimiz. – T.: O'zbekiston, 2000.
7. Karimov I.A. O'z kelajagimizni o'z qo'limiz bilan qurmoqdamiz. – T., O'zbekiston, 1999.
8. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. – T.: O'zbekiston, 1999.
9. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi – T.: Sharq, 1999.
10. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – T.: O'zbekiston, 1999.
11. Karimov I.A. O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li. – T.: O'zbekiston, 1992.

4.O'zbekiston Respublikasi Vazirliklarining me'yoriy-huquqiy hujjatlari

12. “Oliy ta'limga oid me'yoriy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta mahsus ta'lim vazirligining 2000 yil 22 sentyabr 251 sonli buyruqi.
- 13.“Ijtimoiy gumanitar fanlar bo'yicha ma'ro'za matnlarini tayyorlash va nashr etish to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta mahsus ta'lim vazirligining 2000 yil 19 iyun 176 sonli buyruqi.

5.O'zbekiston Respublikasi vazirliklari me'yoriy hujjatlari

6.Darsliklar

- 14.E.N. Pronina, V.V.Lukashevich. “Psixologiya i pedagogika”. Uchebnik dlya studentov VO'Zov. – M.: Izdatelstvo «Elit», 2004.
- 15.Pedagogika professionalnogo obrazovaniya. G'Pod. red. V.A.Slastenina. – Moskva: Akademia, 2004.

- 16 V.A.Slastenin, I.F.Isaev, A.I.Mihenko, E.N.Shiyanov. Pedagogika. – Moskva: Shkolnaya pressa. 2004
- 17.Psixologiya i pedagogika. Pod.red. A.A.Radugina. – Moskva, 2003.
- 18.Slastenin V.A., Isaev I.F., Mixenko A.I., Shiyanov E.N. Pedagogika. Uchebnoe posobie. – M.: Shkolnaya Pressa, 2002.
- 19.Bordovskaya N.V., Rean A.A. «Pedagogika» Uchebnik dlya vo'zov. – Sankt – Peterburg: Piter, 2000.

7.O'quv qo'llanmalar

- 20.Mualliflar guruhi. O'zbekistonda biznes keyslar: O'zbekiston Respublikasidagi biznes ta'limotida “Keys - Stadi” uslubining qo'llanilishi. – T.: Akademiya, 2006. – 645 b.
- 21.Tajieva Sh. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Ma'ro'zalar matni. 2005.
- 22.Ochilova G., MusaxanovaG., Tojjeva Sh. Pedagogika. Ma'ro'zalar matni. 2005.
- 23.Ochilova G., MusaxanovaG., TojjevaSh. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Masalalar to'plami. 2005.
- 24.Ochilova G., MusaxanovaG., TojjevaSh. Pedagogika. Masalalar to'plami. 2005.
- 25.I. Mamajonov. Yangi pedagogik texnologiyalar. Masalalar to'plami. – T. 2005.
- 26.I. Mamajonov. Kasbiy ta'lim metodikasi. Masalalar to'plami. – T. 2005.
- 27.Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. –T.: O'qituvchi 2004.
- 28.Voljskiy A. Metodika vospitatelnoy raboto` s molodejyu. – M. 2003.
- 29.Kotov V. Vospitatelnaya rabota v shkole: opo`t i problemo`. – SPb.: Sev.siyanie 2003.
- 30.N. Saidahmedov. Yangi pedagogik texnologiyalar. –T.: Moliya, 2003.
- 31.D. Tojiboeva. Iqtisodiyot nazariyasi fanini o'qitish metodikasi. – T. 2003.
- 32.N.Xo'jaev va boshqalar. Pedagogika asoslari. –T., 2003.
- 33.N.Xo'jaev va boshqalar. Ta'lim nazariyasi. – T., 2003 yil.
- 34.Baubekova G.D., Xalikova G.T. «Obrazovanie: opo`t, problemo`, perespektivo`e». – T. 2002.
- 35.Bo'ri Ziyomhammadov, Abdullaeva Sh. Ilg'or pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. «Ma'naviyat asoslari» darsi asosida ishlangan uslubiy qo'llanma – T., 2001.
- 36.N. Xo'jaev va boshqalar. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: «Fan» 2002.
- 37.Hurkova N. E. Pedagogicheskaya texnologiya. – M.: Pedagogicheskoe obhestvo Rossii. 2002.
- 38.Novo`y pedagogicheskie i informatsionno`e texnologii v sisteme obrazovaniya. – M.: Akademiya, 2002.
- 39.Tojiev M., Salaxutdinov R., Barakaev M., Abdalova S. Ta'lim jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalari. – T., 2001.
- 40,German Sonneveld. O'zbekistonda kasb-hunar ta'limi islohotiga ko'mak. TESIS loyihasi. – T., 2001.
- 41.Zamonaviy ta'lim texnologiyalari: mazmuni, loyihalashtirish va amalga oshirish. Ekspres qo'llanma. – T., 2001. TESIS loyihasi.
- 42.Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. – Navoiy Nasaf, 2000.

43. Yo'zyavichenie P.A. Teoriya i praktika modulnogo obucheniya. – M.: Kaunas, 2000.
44. Reshetnikov P. E. Netraditsionnaya texnologicheskaya sistema podgotovki uchiteley: rojdeniya mastera. – M.: Vlados, 2000.
45. Monaxov V.M. Aksiomaticheskiy podxod k proektirovaniyu ped. texnologii, Pedagogika. 2000.
46. Podlaso'y I.P. «Pedagogika» v 2 knigax – M.: Vlados, 2001g

8. Monografiya va ilmiy maqolalar

47. O'. Tolipov, M. Usmonboeva. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – T.: Fan, 2005.
48. Bekmurodov A. va b. O'zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish yillarida. 1-qism. Makroiqtisodiy siyosat va iqtisodiy islohotlar. – T.: TDIU, 2005.
49. Bekmurodov A. va b. O'zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish yillarida. 3-qism. Kichik biznes va tadbirkorlik rivoji-davr talabi. – T.: TDIU, 2005.
50. Bekmurodov A. va b. O'zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish yillarida. 4-qism. Moliya va bank tizimidagi islohotlar samarasi. – T.: TDIU, 2005.
51. Bekmurodov A. va b. O'zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish yillarida. 5-qism. Tashqi iqtisodiy siyosat: savdo va investitsiyalar oqimlari. – T.: TDIU, 2005.
52. Gulboev T, Yangi pedagogik texnologiyalar va ularni ta'lim jarayoniga tadbqiq etish. Navoiy 2001 y.

9. Doktorlik, nomzodlik va magistrlik dissertatsiyalari

53. Choriev R. «Injener-pedagoglarning kasbiy malakalarini shakllantirish» nomzodlik dissertatsiyasi. – T., 2005.
54. Mahkamov M. «Bo'lajak tarbiyachilarning pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish» nomzodlik dissertatsiyasi. – T., 2005.
55. Rahimov B «Bo'lajak o'qituvchida kasbiy madaniy munosabatlarning shakllanishi» nomzodlik dissertatsiyasi. – T., 2004.
56. Rajabova S. «Kasb-hunar kolleji o'qituvchisining kasbiy mahoratini oshirishning tashkiliy pedagogik asoslari» nomzodlik dissertatsiyasi. – T., 2004.
57. Nuriddinov B. «Kasb ta'limi o'qituvchilari malakasini oshirishda faol o'qitish metodlaridan foydalanishning ilmiy pedagogik asoslari». nomzodlik dissertatsiyasi. – T., 2002.
58. Abdiev A. «Kasb-hunar kollejlarda iqtisodiy ta'lim va tarbiya jarayonlarini takomillashtirish yo'llari». – T., 2002. Magistrlik dissertatsiyasi.
59. Saliev h. «Kasb-hunar kollejlari uchun iqtisodchi kadrlar tayyorlash yo'llari». – T., 2002. Magistrlik dissertatsiyasi.
60. I. Mamajonov «Bo'lajak iqtisodchi o'qituvchi kadrlar tayyorlashda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish» – T., 2001. Magistrlik dissertatsiyasi.

10. Ilmiy amaliy anjumanlar ma'ro'zalar to'plami

61. Farberman B. L. Razdatochno'e materialo` metodicheskogo seminara po peredovo`m pedagogicheskim texnologiyam. – T., 13-14-15 iyunya 2005.

62. Ilg'or pedagogik texnologiyalar asrsida dars o'tish yo'llari. O'quv uslubiy ishlanmalar to'plami. – T.: TDIU. 2005.
63. Pedagogik va axborot texnologiyalari: yutuqlar va istiqbollari. – T.: O'zPFITA. 2003.
64. «Ta'lim samaradorligini oshirish yo'llar» mavzusidagi seminar trening materiallari. – T., 2002.
65. Iqtisodiy ta'lim: nazariya, tajriba, muammolar va istiqbol. xalqaro ilmiy-amaliy anjuman. 19 aprel, 2001.

11. Gazeta va jurnallar

66. Iqtisodiyot va ta'lim. G`G` Jurnal. 2005 yil 1-2 sonlari.
67. Xalq ta'limi. G`G` Jurnal. 2005 yil 1-2 sonlari.
68. Ta'lim va tarbiya. G`G` Jurnal. 2005 yil 4-sonlari.
69. Iqtisodiyot va ta'lim. G`G` Jurnal. 2004 yil 1-2 sonlari.
70. Xalq ta'limi. G`G` Jurnal. 2003 yil 3-6 sonlari.
71. Ma'rifat. G`G` Gazeta. 2003 yil 18 aprel soni.
72. Ma'rifat. G`G` Gazeta. 2002 yil 26 may soni.

12. Internet saytlari

73. www.bilimdon.o'z
74. www.de.o'z
75. www.plekhanov.ru
76. www.tgeu.o'z
77. www.tatu.o'z
78. www.pomorsu.ru.
79. www.MTU-NET.ru.
80. www.bankreferatov.ru.
81. www.elsu.ru.
82. www.mgopu.ru.

13. Elektron darslik va o'quv qo'llanma

84. Ochilova G. “Pedagogika” darslik. – T., 2005.

14. Bitiruv malakaviy ishlari

85. Axmedov Sh. «Uzluksiz ta'lim, fan va ishlab chiqarishning integratsiyalashuvi». – T., 2005. (BMI).
86. Shamsiev q. «Darslarni zamonaviy tashkil etishning shakl va uslublari». – T., 2005. (B.M.I.)
87. Raximjonov N. Yoshlar iqtisodiy tafakko'rini shakllantirishda oilaning roli. BMI. 2005.
88. Choriev B. Ilg'or pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayonida qo'llash. BMI. 2005.
- h. Alimuxammedov A. “Iqtisodiy fanlarni o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish” – T., 2004. (B.M.I.)

90. Alimammedova G. “O’zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o’tish tamoyillari va uning o’ziga xos xususiyatlari”. – T, 2004. (B. M. I.)